

ชุดวิชา

ประวัติศาสตร์ ชาติไทย

รหัสรายวิชา สค32034

รายวิชาเลือกบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

หน่วยงานหรือสถานศึกษา

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
เอกสารทางวิชาการ ลำดับที่ 4/2561

ชุดวิชา ประวัติศาสตร์ชาติไทย

รหัสรายวิชา สค32034
รายวิชาเลือกบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ชุดวิชา ประวัติศาสตร์ชาติไทย รายวิชา สค32034 รายวิชาเลือกบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ชุดวิชานี้ประกอบด้วยเนื้อหาความรู้ว่าด้วยเรื่องความสำคัญเกี่ยวกับความภูมิใจในความเป็นไทย การประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์ และการเปลี่ยนแปลงของชาติไทยสมัยรัตนโกสินทร์ และชุดวิชานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียน กศน. มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความเป็นมาของชาติไทย ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานตราบนานปัจจุบัน ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและบรรพบุรุษในสมัยต่าง ๆ ที่ช่วยลงหลักปักฐาน ปกปักษ์รักษาถิ่นที่อยู่ และสร้างสรรค์อารยธรรมอันดีสืบทอดแก่ชนรุ่นหลัง

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญเนื้อหา ที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ประกอบการนำเสนอเนื้อหา รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง ในการจัดทำชุดวิชา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดวิชานี้จะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน กศน. และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเห็นคุณค่าต่อไป

สำนักงาน กศน.

พฤษภาคม 2561

คำแนะนำการใช้ชุดวิชา ประวัติศาสตร์ชาติไทย

ชุดวิชา ประวัติศาสตร์ชาติไทย รหัสรายวิชา สค32034 ใช้สำหรับผู้เรียนหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 โครงสร้างของชุดวิชา แบบทดสอบก่อนเรียน โครงสร้างของหน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมเรียงลำดับตามหน่วยการเรียนรู้ และแบบทดสอบหลังเรียน

ส่วนที่ 2 เฉลยแบบทดสอบ และกิจกรรมประกอบด้วย เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน เฉลยกิจกรรมเรียงลำดับตามหน่วยการเรียนรู้

วิธีการใช้ชุดวิชา

ให้ผู้เรียนดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดโครงสร้างชุดวิชาโดยละเอียด เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนต้องเรียนรู้ เนื้อหาในเรื่องใดบ้างในรายวิชานี้

2. วางแผนเพื่อกำหนดระยะเวลาและจัดเวลาให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะศึกษาชุดวิชา เพื่อให้สามารถศึกษารายละเอียดของเนื้อหาได้ครบทุกหน่วยการเรียนรู้ พร้อมทำกิจกรรม ตามที่กำหนดให้ทันก่อนสอบปลายภาคเรียน

3. ทำแบบทดสอบก่อนเรียนของชุดวิชาตามที่กำหนด เพื่อทราบพื้นฐานความรู้เดิม ของผู้เรียน โดยให้ทำในสมุดบันทึกการเรียนรู้และตรวจสอบคำตอบจากเฉลยแบบทดสอบท้ายเล่ม

4. ศึกษาเนื้อหาในชุดวิชาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้อย่างละเอียดให้เข้าใจ ทั้งในชุดวิชา และสื่อประกอบ (ถ้ามี) และทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้ครบถ้วน

5. เมื่อทำกิจกรรมเสร็จแต่ละกิจกรรมแล้วผู้เรียนสามารถตรวจสอบคำตอบได้จาก แนวตอบ/เฉลยท้ายเล่ม หากผู้เรียนยังทำกิจกรรมไม่ถูกต้องให้ผู้เรียนกลับไปทบทวนเนื้อหาสาระ ในเรื่องนั้นซ้ำจนกว่าจะเข้าใจ

6. เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระครบทุกหน่วยการเรียนรู้แล้ว ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และตรวจกระดาษคำตอบจากเฉลยท้ายเล่มว่าผู้เรียนสามารถทำแบบทดสอบได้ถูกต้องทุกข้อหรือไม่ หากข้อใดยังไม่ถูกต้องให้ผู้เรียนกลับไปทบทวนเนื้อหาสาระในเรื่องนั้นให้เข้าใจอีกครั้งหนึ่ง ผู้เรียนควร ทำแบบทดสอบหลังเรียนให้ได้คะแนนมากกว่าแบบทดสอบก่อนเรียน และควรได้คะแนนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 60 ของแบบทดสอบทั้งหมด เพื่อให้มั่นใจว่าจะสามารถสอบปลายภาคเรียนผ่าน

7. หากผู้เรียนได้ทำการศึกษาเนื้อหา และทำกิจกรรมแล้วยังไม่เข้าใจ ผู้เรียนสามารถสอบถามและขอคำแนะนำได้จากครูหรือแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมอื่น ๆ

หมายเหตุ : การทำแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน และทำกิจกรรมท้ายเรื่องให้ทำและบันทึกลงในสมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา

การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

ผู้เรียนอาจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้จากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่เผยแพร่ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องและศึกษาจากผู้รู้ เป็นต้น

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผู้เรียนต้องวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

1. ระหว่างภาคเรียน วัดผลจากการทำกิจกรรมหรืองานที่ได้รับมอบหมายระหว่างเรียน

รายบุคคล

2. ปลายภาคเรียน วัดผลจากการทำข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ปลายภาคเรียน

**โครงสร้างชุดวิชา
ประวัติศาสตร์ชาติไทย
สาระการพัฒนาสังคม**

มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ

มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครองในโลก และนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อความมั่นคงของชาติ

ตัวชี้วัด

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญของสถาบันหลักของชาติ
2. อธิบายความเป็นมาของชนชาติไทย
3. บอกพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทยกับการรวมชาติ
4. อธิบายความสำคัญของสถาบันศาสนา
5. อธิบายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์
6. อธิบายและยกตัวอย่างที่แสดงถึงความภาคภูมิใจในความเป็นไทย
7. บอกบุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์
8. อธิบายความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์
9. อธิบายวิธีการทางประวัติศาสตร์
10. ประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สนใจ
11. อธิบายพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์
12. อธิบายคุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญที่มีต่อการพัฒนาชาติไทย
13. วิเคราะห์คุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
14. เขียนบรรยายคุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย
15. อธิบายความหมายและความสำคัญของมรดกไทย
16. ยกตัวอย่างมรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างน้อย 3 เรื่อง
17. วิเคราะห์มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
18. อธิบายความหมาย ความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกไทย
19. ยกตัวอย่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย
20. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
21. อภิปรายและนำเสนอเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

สาระสำคัญ

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ได้เรียนรู้ ความหมาย ความเป็นมา และความสำคัญของสถาบันหลักของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ความเป็นมาของชาติไทย เสรีภาพในการนับถือศาสนาของไทย และบุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ชูตัววิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เรียนรู้ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ บรรพบุรุษ วิถีกรรมของบรรพบุรุษไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เรียนรู้ มรดกทางวัฒนธรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนแนวทางการสืบสานมรดกไทย ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ ประเพณีความเชื่อ การแต่งกาย และศึกษา เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์ สนธิสัญญาต่าง ๆ ตลอดจน พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยในรัชกาลต่าง ๆ ตั้งแต่ รัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 10 เพื่อนำ องค์ความรู้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อความมั่นคงของชาติ

ขอบข่ายเนื้อหา

- หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความภูมิใจในความเป็นชาติไทย
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 บุญคุณของแผ่นดิน
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของชาติไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สื่อประกอบการเรียนรู้

1. ชูตัววิชา
2. สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชูตัววิชา
3. สื่อเสริมการเรียนรู้อื่น ๆ

จำนวนหน่วยกิต

จำนวน 3 หน่วยกิต

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน ตรวจสอบคำตอบจากเฉลยท้ายเล่ม
2. ศึกษาเนื้อหาสาระในหน่วยการเรียนรู้ทุกหน่วย
3. ทำกิจกรรมตามที่กำหนด และตรวจสอบคำตอบจากเฉลยท้ายเล่ม
4. ทำแบบทดสอบหลังเรียน และตรวจสอบคำตอบจากเฉลยท้ายเล่ม

การประเมินผล

1. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน
2. ทำกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้
3. เข้ารับการทดสอบปลายภาคเรียน

สารบัญ

หน้า

คำนำ

คำแนะนำการใช้ชุดวิชา

โครงสร้างชุดวิชา

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความภูมิใจในความเป็นไทย	1
เรื่องที่ 1 สถาบันหลักของชาติ	3
เรื่องที่ 2 บทสรุปสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ	22
เรื่องที่ 3 บุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์	27
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์	36
เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์	38
เรื่องที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์	39
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์	48
เรื่องที่ 1 พระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์	50
เรื่องที่ 2 คุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญ	73
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์	81
เรื่องที่ 1 ความหมาย และความสำคัญของมรดกไทย	83
เรื่องที่ 2 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์	85
เรื่องที่ 3 มรดกไทยที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย	119
เรื่องที่ 4 การอนุรักษ์มรดกไทย	121
เรื่องที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย	122

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของชาติไทยสมัยรัตนโกสินทร์	123
เรื่องที่ 1 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย	124
เรื่องที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ และอภิปรายเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย	148
บรรณานุกรม	149
คณะผู้จัดทำ	156

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

ความภูมิใจในความเป็นไทย

สาระสำคัญ

“ความภูมิใจในความเป็นไทย” วลีนี้เป็นสิ่งที่รัฐบาล องค์กรปกครอง พยายามให้เกิดขึ้นกับประชาชนภายในประเทศมาตลอดในหลายยุคหลายสมัย เพราะความภูมิใจในความเป็นคนไทยในความเป็นชาติไทยนั้น จะเป็นการสร้างแรงผลักดันที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน และการพัฒนาชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง และเข้มแข็ง

ประเทศไทยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ผ่านการเป็นที่ตั้งของมนุษย์และการรวมตัวของชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ก่อกำเนิดเป็นความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน มีหลายเหตุการณ์ หลายอุปสรรคที่ผู้คนและเหล่าบรรพบุรุษได้ร่วมกัน “สร้างบ้านแปงเมือง” จนกระทั่งมีชนชาติไทยและประเทศไทยอันน่าภาคภูมิใจปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ และการที่จะเข้าใจถึงความเป็นชาติไทยนั้น จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าผู้เรียนไม่ได้เริ่มต้นจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของความเป็นชาติไทยเสียก่อน

ตัวชี้วัด

1. อธิบายความหมาย และความสำคัญของสถาบันหลักของชาติ
2. อธิบายความเป็นมาของชนชาติไทย
3. บอกพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทยกับการรวมชาติ
4. อธิบายความสำคัญของสถาบันศาสนา
5. อธิบายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์
6. อธิบายและยกตัวอย่างที่แสดงถึงความภาคภูมิใจในความเป็นไทย
7. บอกบุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และ

รัตนโกสินทร์

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ 1 สถาบันหลักของชาติ

1. ชาติ
 - 1.1 ความหมาย ความสำคัญของชาติ
 - 1.2 ความเป็นมาของชนชาติไทย

1.3 การรวมไทยเป็นปึกแผ่น

1.4 พระมหากษัตริย์กับการรวมชาติ

2. ศาสนา

2.1 ศาสนาพุทธ

2.2 ศาสนาคริสต์

2.3 ศาสนาอิสลาม

2.4 ศาสนาซิกข์

2.5 ศาสนาฮินดู

3. พระมหากษัตริย์

3.1 องค์อุปถัมภ์ของศาสนา

3.2 การปกครอง

3.3 การเสียสละ

3.4 พระปรีชาสามารถ

เรื่องที่ 2 บทสรุปสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ

เรื่องที่ 3 บุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และ
รัตนโกสินทร์

3.1 สมัยสุโขทัย

3.2 สมัยอโยธยา

3.3 สมัยธนบุรี

3.4 สมัยรัตนโกสินทร์

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทย รหัสรายวิชา สค32034

2. สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา

เวลาที่ใช้ในการศึกษา 15 ชั่วโมง

เรื่องที่ 1 สถาบันหลักของชาติ

สถาบันหลักของชาติ ประกอบด้วย ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่กับสังคมไทยมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นเสาหลักในการสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น เป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชน เป็นบ่อเกิดของความรัก ความสามัคคี นำพาประเทศชาติให้ผ่านพ้นภัยนานาประการ ไม่ว่าจะเป็นภัยรุกรานของประเทศอื่น ภัยจากการล่าอาณานิคมและการแผ่ขยายลัทธิการปกครอง อีกทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นที่ห่างไกล ส่งผลให้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติ และเป็นรากฐานให้ประเทศชาติมีความมั่นคงสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ชนชาติไทยในอดีต จึงถือว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันสูงสุดของชาติ ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำ รวมประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่น และพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ปกครอง ดูแลและบริหารประเทศชาติโดยใช้หลักธรรม ที่เป็นคำสอนของศาสนา ด้วยความเข้มแข็งของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในสถาบันศาสนา ที่เป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้คนในชาติประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม เพราะทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คนประพฤติ และคอยประคับประคองจิตใจให้ดีงาม มีความศรัทธาในการบำเพ็ญตนตามรอยพระศาสดาของแต่ละศาสนา และเมื่อพระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่ประพฤติตนอยู่ในธรรม และปกครองแผ่นดินโดยธรรมแล้ว โพรฟ้าประชาราษฎร์ต่างอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข จึงทำให้สถาบันชาติ ที่เป็นสัญลักษณ์เปรียบเสมือนอาณาเขตผืนแผ่นดินที่เราอยู่อาศัย มีความมั่นคง พัฒนาและยืนหยัดได้อย่างเท่าเทียมอารยประเทศ ดังนั้น สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นสถาบันหลักของชาติไทย ที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนชาวไทยและคนในชาติมาจวบจนทุกวันนี้

“ชนชาติไทย” เป็นชนชาติที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่ยาวนาน ไม่แพ้ชาติใดในโลก เรามีแผ่นดินไทยที่อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว มีพืชพันธุ์ธัญญาหารที่อุดมสมบูรณ์ มีภูมิอากาศ และภูมิประเทศที่เป็นชัยภูมิ อากาศไม่ร้อนมาก ไม่หนาวมาก มีความหลากหลายของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก มีภูเขา มีทะเลที่มีความสมดุลและสมบูรณ์เพียบพร้อมเป็นที่หมายปองของนานาประเทศ นอกจากนี้ ชนชาติไทยยังมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามหลากหลาย งดงาม เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่โดดเด่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ลูกหลานไทยทุกคนควรมีความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย ในแผ่นดินไทย แต่ก่อนที่จะสามารถรวมชนชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น ทำให้ลูกหลานไทยได้มีแผ่นดินอาศัยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขหลายชั่วอายุคนมาจวบจน

ทุกวันนี้ บรรพบุรุษของชนชาติไทยในอดีต ท่านได้สละชีพเพื่อชาติ ใช้เลือดทาแผ่นดิน ต่อสู้เพื่อปกป้องดินแดนไทย กอบกู้เอกราชด้วยหวังไว้ว่า ลูกหลานไทยต้องมีแผ่นดินอยู่ ไม่ต้องไปเป็นทาสของชนชาติอื่น ซึ่งการรวมตัวมาเป็นชนชาติไทยที่มีทั้งคนไทยและแผ่นดินไทยของบรรพบุรุษไทยในอดีต ก็ไม่ใช่เรื่องที่สามารถทำได้โดยง่าย ต้องอาศัยความรัก ความสามัคคี ความกล้าหาญ ความเสียสละอดทน และสิ่งที่สำคัญ คือ ต้องมีศูนย์รวมใจที่เป็นเสมือนพลังในการต่อสู้และผู้นำที่มีความชาญฉลาดด้านการปกครองและการรบ คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ที่อยู่คู่คนไทยมาช้านาน และหากลูกหลานไทยและคนไทยทุกคนได้ศึกษาพงศาวดารและประวัติศาสตร์ชาติไทย ก็จะเห็นว่า ด้วยเดชพระบารมีและพระปรีชาสามารถของบูรพมหากษัตริย์ของไทยในอดีตที่เป็นผู้นำสามารถรวบรวมชนชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น แม้ว่าเราจะเคยเสียเอกราชและดินแดนมามากหลายหลายครั้ง บูรพมหากษัตริย์ไทยก็สามารถกอบกู้เอกราชและรวบรวมชนชาวไทยให้เป็นปึกแผ่นได้เสมอมา และเหนือสิ่งอื่นใดพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ เป็นพระมหากษัตริย์ที่ปกครองประเทศชาติด้วยพระบารมีและทศพิธราชธรรม ใช้ธรรมะและคำสั่งสอนของพระพุทธองค์มาเป็นแนวในการปกครอง ทำให้คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข สมกับคำที่ว่า **“ประเทศไทย เป็นประเทศแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง”**

แผ่นดินธรรม หมายถึง แผ่นดินที่มีผู้ปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติธรรมนั้น หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง

แผ่นดินทอง หมายถึง แผ่นดินที่ประชาชนได้รับประโยชน์ และความสุขอย่างทั่วถึงตามควรแก่อัตภาพ

1.1 ชาติ

การจะรับรู้ความเข้าใจในความเป็นชาติหรือความรู้สึกที่หวงแหนความเป็นชาติได้นั้น ผู้เรียนมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจบริบทของความเป็นชาติเสียก่อน ดังนี้

1.1.1 ความหมาย ความสำคัญของชาติ

ชาติ หมายถึง กลุ่มคนที่มีภาษา วัฒนธรรม และเชื้อชาติ ประวัติศาสตร์เดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน มีแผ่นดิน อาณาเขตการปกครอง ที่เป็นระบบ เป็นสัดส่วน มีผู้นำหรือรัฐบาลที่ใช้อำนาจ หรือมีอำนาจอธิปไตยที่นำมาใช้ในการปกครองประชาชน

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า ชาติ หมายถึง ประเทศ ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ กลุ่มชนที่มีความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกันหรืออยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน

“ความจงรักภักดีต่อชาตินั้น คือ ความสำนึกตระหนักในคุณของแผ่นดิน
อันเป็นที่เกิดที่อาศัย ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความภูมิใจในชาติกำเนิด
และมุ่งมั่นที่จะธำรงรักษาประเทศชาติไว้ให้เป็นอิสระมั่นคงตลอดไป”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ในพิธีถวาย
สัตย์ปฏิญาณและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ณ ลานพระราชวังดุสิต 3 ธันวาคม พ.ศ. 2529

เมื่อพิจารณาคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันนั้นก็จะพบว่าคำว่า “ชาติ” นั้น ใกล้เคียงกับคำว่า
“ประเทศ” หรือคำว่า “รัฐ” อยู่ไม่น้อย คือ หมายถึง ชุมชนแห่งมนุษย์ซึ่งตั้งอยู่ในดินแดนที่มีอาณาเขต
แน่นอน มีอำนาจอธิปไตยที่จะใช้ได้อย่างอิสระ และมีการปกครองอย่างเป็นระเบียบเพื่อประโยชน์
ของบรรดามนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน

1.1.2 ความเป็นมาของชนชาติไทย

เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจก่อนที่จะเกี่ยวข้องกับความเป็นมาของชนชาติไทยนั้น
ยังไม่มี การสรุปเป็นประเด็นที่สามารถยืนยันได้ชัดเจน เพราะการพิจารณาความเป็นมาของ
ชนชาติไทยนั้น ต้องพิจารณาจากหลักฐานหรืองานวิจัย การค้นคว้าทางวิชาการที่หลากหลายจาก
นักวิชาการไทยและต่างประเทศ อีกทั้งยังต้องพิจารณามติทางเอกสาร โบราณคดี เชื้อชาติหรือ
ชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ดังนี้

1) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ข้อมูลที่ปรากฏ
ในพระนิพนธ์เรื่อง “แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม และลักษณะการปกครองสยามแต่โบราณ”
เป็นการนำข้อมูลของนักวิชาการตะวันตกมาประกอบ สรุปว่าถิ่นดั้งเดิมของชนชาติไทยอยู่ทางตอนใต้
ของจีน แถบมณฑลยูนนาน กว่างโจว กวางสี จนกระทั่งจีนแผ่อิทธิพลทางการปกครองลงมา จนทำให้
ผู้คนในบริเวณนั้นต้องอพยพลงมาถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน

2) หลวงวิจิตรวาทการ ข้อมูลที่เสนอผ่านผลงานเรื่อง “งานค้นคว้าเรื่อง
ชนชาติไทย” ได้อธิบายว่าถิ่นเดิมของชนชาติไทยอยู่บริเวณตอนกลางของจีนแถบมณฑลเสฉวน
ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายตั้งแต่แนวแม่น้ำพรหมบุตรไปจนถึงทะเลจีนใต้แถบอ่าวตังเกี๋ย

3) ข้อมูลของจิตร ภูมิศักดิ์ ผ่านผลงานเรื่อง “ความเป็นมาของคำสยามไทย
ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ” ได้ศึกษาผ่านการวิเคราะห์ภาษา และตำนาน
ท้องถิ่นของภาคเหนือ ได้สรุปว่า ถิ่นกำเนิดของคนไทยนั้นครอบคลุมบริเวณกว้างใหญ่ทางตอนใต้
ของจีน เวียดนาม ลาว เขมร ภาคเหนือของไทย พม่า ไปจนถึงรัฐอัสสัมของอินเดีย เนื่องจากมีพื้นฐาน
ทางนิรุกติศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน

4) ข้อมูลของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นักวิชาการคนสำคัญของประเทศไทย ท่านได้ศึกษาวิเคราะห์จากหลักฐานของชาวตะวันตกทั้งทางด้านภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และมานุษยวิทยา รวมไปถึงการลงพื้นที่ด้วยตนเอง ได้สรุปไว้ว่า ถิ่นเดิมของคนไทยน่าจะอยู่บริเวณมณฑลกวาสี ทางใต้ของจีน เนื่องจากในเขตดังกล่าวเป็นพื้นที่กลุ่มชนที่มีความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรมและประเพณี

ข้อมูลประวัติความเป็นมาส่วนใหญ่จะอธิบายใกล้เคียงกัน ในลักษณะของการอพยพลงใต้จากจีน แล้วแผ่ขยายลงหลักปักฐานอยู่ในบริเวณกว้างทางภาคเหนือของไทยเกิดเป็นเมืองและเมืองขนาดใหญ่ที่ขยายตัวเป็นอาณาจักรตามมา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตั้งแต่ที่สมัยไทยอพยพลงมานั้น ดินแดนแหลมทองเป็นที่อยู่ของชนชาติมอญ ละว้าของขอม พวกมอญอยู่ทางตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไปจรดมหาสมุทรอินเดีย พวกละว้ามีอาณาเขตอยู่ในบริเวณภาคกลาง มีเมืองนครปฐมเป็นเมืองสำคัญพอถึงพุทธศตวรรษที่ 14 ขอมซึ่งอยู่ทางตะวันออกมีอำนาจมากขึ้นเข้ายึดเอาดินแดนพวกละว้าไปไว้ในอำนาจ แล้วแบ่งการปกครองเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนภาคเหนือ และส่วนภาคใต้ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 16 สมดุลอำนาจในการแย่งชิงพื้นที่ได้เปลี่ยนแปลงไป มอญกับขอมสู้รบกันจนเสื่อมอำนาจลง และในช่วงเวลานั้นสุโขทัยได้ปรากฏขึ้นมาอย่างชัดเจนในหน้าประวัติศาสตร์ไทย

จากร่องรอยหลักฐานทางเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ มีการยืนยันและเชื่อว่า ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยในแหลมทอง (Golden Khersonese) เริ่มต้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 800 (พุทธศตวรรษที่ 8 - 12) เป็นต้นมา โดยมีดินแดนของอาณาจักรและแคว้นต่าง ๆ เช่น อาณาจักรพูนัน ตั้งอยู่บริเวณทางทิศตะวันตกและชายทะเลของอ่าวไทย และมีอาณาจักรทริภุชชัยทางเหนือ อาณาจักรศรีวิชัยทางใต้ และมีอาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12) บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นต้น และได้รวมตัวเป็นปึกแผ่น มีพระมหากษัตริย์ได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของชนชาติไทย ราวปี พ.ศ. 1762 โดยพ่อขุนศรีนาวนำถม พระราชบิดาของพ่อขุนผาเมือง เป็นผู้ปกครองอาณาจักรจากหลักฐานและข้อมูลข้างต้นนี้ รวมถึงสมมติฐานของแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ ของโลก ซึ่งส่วนใหญ่แหล่งกำเนิดของชนชาติกลุ่มในอดีตจะอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ อาทิ แหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมีย ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มระหว่างแม่น้ำไทกริส (Tigris) ทางตะวันออก และแม่น้ำยูเฟรติส (Euphrates) ทางตะวันตกหรืออารยธรรมอินเดียโบราณหรืออารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ เป็นต้น ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่ชนกลุ่มต่าง ๆ ที่เคยอาศัยในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือบริเวณรอบอ่าวไทย มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีการพัฒนาเป็นชุมชน สังคม และเมืองจนกลายมาเป็นอาณาจักรต่าง ๆ ของชนชาติไทยตามพงศาวดาร

1.1.3 การรวมไทยเป็นปึกแผ่น

ภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา ใน พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้พยายามกอบกู้เอกราชและศักดิ์ศรีของอาณาจักรกลับคืนมา หลังจาการสถาปนาอาณาจักรธนบุรีขึ้น ต้องเผชิญกับสงครามภายนอกจากกองทัพพม่า และสงครามภายใน คือ การปราบชุมนุมที่แย่งชิงความเป็นใหญ่แตกต่างกันเป็นก๊กเป็นเหล่า ช่วงเวลาผ่านไปจนถึง พ.ศ. 2325 อาณาจักรรัตนโกสินทร์เป็นแผ่นดินไทยที่พอจะเรียกได้ว่า “เป็นปึกแผ่น” ขึ้นมาบ้าง ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจะเกิดสงครามเก้าทัพที่เป็นศึกใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ก็ถือว่าเป็นช่วงแห่งสันติสุขมาได้ยาวนาน

ความเป็นปึกแผ่นของความมั่นคงของสยามเด่นชัดมากขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม เป็น “ไทย” กล่าวอีกนัยหนึ่ง “การสร้างชาติ” ได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในยุคสมัยนี้ คือ มีครบทั้งอาณาเขต ดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย รัฐบาล ไปจนถึงสัญลักษณ์ของชาติที่แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย เช่น ภาษาไทย และธงชาติไทย เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้คนในยุคปัจจุบันจะต้องอนุรักษ์หวงแหนให้สามารถดำรงสืบไปในอนาคต

แหล่งกำเนิดของชนชาติไทย จะอพยพมาจากที่ใด จะมีการพิสูจน์หรือได้รับการยอมรับหรือไม่ คงไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิสูจน์หาความจริง คงปล่อยให้เป็นเรื่องของนักประวัติศาสตร์หรือนักวิชาการ แต่ความสำคัญอยู่ที่ลูกหลานคนไทยทุกคนที่อาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินไทย ต้องได้เรียนรู้และต้องยอมรับว่า การรวมชนชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น และอยู่สุขสบายจนถึงปัจจุบันนี้ คนไทยและลูกหลานไทยทุกคนต้องตระหนักถึงบุญคุณของบรรพบุรุษไทยและพระปรีชาสามารถของบูรพมหากษัตริย์ไทยในอดีตที่สามารถรวบรวมชนชาวไทย ปกป้องรักษาเอกราชและรวบรวมชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น จึงเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต ซึ่งหากจะย้อนรอยไปศึกษาพงศาวดารฉบับต่าง ๆ รวมถึงประวัติศาสตร์ชาติไทย ตั้งแต่ยุคก่อนการสถาปนาราชธานีให้เป็นที่ราชธานีแห่งแรกของชนชาวไทยแล้ว การสถาปนาราชธานีทุกยุคทุกสมัยไม่ว่าจะเป็นการสถาปนาราชธานีอยุธยา กรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ รวมไปถึงการกอบกู้เอกราชหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาทั้ง 2 ครั้ง ล้วนเป็นวีรกรรมและบทบาทอันสำคัญของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสิ้น

1.1.4 พระมหากษัตริย์ไทยกับการรวมชาติ

การรวมชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น เป็นบทบาทที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต หากรัฐใดแคว้นใด ไม่มีผู้นำหรือพระมหากษัตริย์ที่เข้มแข็ง มีพระปรีชาสามารถทั้งด้านการรบ การปกครองรวมถึงด้านการค้า เศรษฐกิจการคลัง รัฐนั้นหรือแคว้นนั้น ย่อมมีการเสื่อมอำนาจลง และถูกยึดครองไปเป็นเมืองขึ้นหรือประเทศราชภายใต้การปกครองของชนชาติอื่น การถูกยึดครองหรือไปเป็นเมืองขึ้นภายใต้การปกครองของอาณาจักรอื่นในอดีต สามารถทำได้หลายกรณี อาทิ

การยอมศิโรราบโดยดี โดยการเจริญไมตรีและส่งบรรณาการถวาย โดยไม่มีศึกสงครามและการเสียเลือดเนื้อ สถาบันพระมหากษัตริย์ได้มีบทบาทสำคัญในการรวมชาติให้เป็นปึกแผ่น รวมถึงการปกป้องประเทศชาติและมาตุภูมิสืบไว้ให้ลูกหลานไทยได้มีแผ่นดินอยู่ ซึ่งหากชนชาติไทยในอดีต ไม่มีผู้นำหรือกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถ ในวันนี้อาจไม่มีชาติไทยหลงเหลืออยู่ในแผนที่โลก หรือชนชาติไทยอาจต้องตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของชาติใดชาติหนึ่ง

บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในการรวมชาติ

บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในการรวมชาติ ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3 หรือในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น ความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของอาณาจักรเกิดขึ้นจากการปรับปรุงการปกครอง ประมวลกฎหมายการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เกิดเป็นยุคทองของการฟื้นฟูวรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรีไทย การค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีความเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะกับจีน เกิดเป็น “เงินถุงแดง” ที่นำมาใช้ในช่วงวิกฤตของประเทศ

ภายหลังความพ่ายแพ้ของอาณาจักรพม่า และราชวงศ์ชิงของจีนในการทำศึกกับอังกฤษ พระมหากษัตริย์ไทยในช่วงเวลานั้นได้ตระหนักถึงภัยของ “ลัทธิล่าอาณานิคม” เป็นอย่างดี และทรงตระหนักว่าสยามนี้ต้องมีการปรับตัวและพัฒนาตนเองให้รอดพ้นจากภัยร้ายจากการคุกคามของชาติตะวันตกที่เด่นชัดเริ่มต้นเมื่ออังกฤษเข้ามาขอทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อมาเกิดวิกฤต ร.ศ. 112 ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระเจ้านโปเลียนที่ 3 แห่ง ฝรั่งเศสสนาเรือปืนเข้ามาถึงแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้พระบรมมหาราชวัง บีบบังคับให้สยามยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้อยู่ใต้อาณัติของฝรั่งเศส พร้อมทั้ง เรียกrogate เสียหายด้วยจำนวนเงินกว่า 2 ล้านฟรังก์ เป็นอีกครั้งที่อิสรภาพของสยามอยู่ในจุดที่อาจตกเป็นเมืองขึ้นหรืออาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก

ในช่วงเวลาดังกล่าวแม้ว่าจะมีภัยรอบด้าน อริราชศัตรูเก่าอย่างพม่า หรือญวนพ่ายแพ้แก่ชาติตะวันตกไปแล้ว ถึงกระนั้นสยามกลับมีความเป็น “ปึกแผ่น” อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ผ่านการเป็น “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่อำนาจของกษัตริย์ช่วยดลบันดาลให้เกิดความผาสุกของราษฎร เกิดเป็นการ “เลิกระบบไพร่ทาส”

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ความเป็นชาติได้เด่นชัดขึ้น ชื่อของประเทศสยามได้รับการยอมรับว่าทัดเทียมกับหลายชาติตะวันตก เมื่อทรงส่งทหารอาสาชาวสยามเข้าร่วมสงครามโลก ครั้งที่ 1 ในภาคพื้นยุโรป สถาบันหลักของประเทศ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็เกิดขึ้นในสมัยนี้ สัญลักษณ์ของชาติ เช่น ธงไตรรงค์ก็เกิดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของชาติสยามในโอกาสต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่เปลี่ยนระบอบการปกครองของสยามจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์ไทย รัชกาลที่ 7 ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยามตามคำร้องขอของคณะราษฎร

หลังสมัยรัชกาลที่ 7 จนถึงปัจจุบัน บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยถึงแม้ว่าจะถูกเปลี่ยนแปลงไปตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ก็ยังทรงมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับปวงชนชาวไทย ผ่านพระราชกรณียกิจในการยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎร “การรวมชาติ” ในบริบทปัจจุบันจึงไม่ใช่ความมั่นคงของดินแดนอีกต่อไป แต่เป็น “ศูนย์รวมจิตใจของปวงชน” ที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นเสมอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2 ศาสนา

ศาสนา เป็นลัทธิความเชื่อของมนุษย์ เกี่ยวกับการกำเนิดและสิ้นสุดของโลก หลักศีลธรรม ตลอดจนลัทธิพิธีที่กระทำตามความเชื่อนั้น ๆ จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศนั้นจะยึดคำสั่งสอนของศาสนาเป็นหลักในการปกครองประเทศ และมีการกำหนดศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากศาสนาจะมีอิทธิพลต่อการปกครองของประเทศแล้วยังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศไทยมีการหล่อพระพุทธรูปเป็นงานศิลปะ วัฒนธรรมการไหว้ การเผาศพ วัฒนธรรมเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาเหมือนกัน ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นสถาบันที่สำคัญต่อประเทศมาก

1.2.1 ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธ ได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนประเทศไทยเป็นครั้งแรก โดยพระเถระชาวอินเดีย เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช แห่งอินเดีย ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ มีอาณาเขตกว้างขวาง มีหลายประเทศรวมกันในดินแดนส่วนนี้ มีจำนวน 7 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย พม่า ศรีลังกา กัมพูชา ลาว และมาเลเซีย ซึ่งพระพุทธรูปศาสนาที่เข้ามาในครั้งนั้น เป็นนิกายหินยานหรือเถรวาทแบบดั้งเดิม มีพุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาได้บวชเป็นพระภิกษุเป็นจำนวนมาก และได้สร้างวัด สูปเจดีย์ไว้สักการบูชา ต่อมาภายหลัง กษัตริย์ในสมัยศรีวิชัยทรงนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน จึงทำให้ศาสนาพุทธนิกายมหายานเผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยทางตอนใต้ ซึ่งได้มีการรับพระพุทธศาสนาทั้งแบบเถรวาท แบบมหายาน และศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาใหม่ จึงทำให้ประเทศไทยมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั้ง 2 แบบ มีพระสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย ได้แก่ นิกายเถรวาท และมหายาน

จากพงศาวดารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือมาตั้งแต่ในอดีต และสืบทอดกันมาเป็นช้านาน ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญของวิถีชีวิตคนไทย รวมถึงวัฒนธรรมและประเพณี จนประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาของโลกโดยมี “พุทธมณฑล” เป็นศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนาโลก ตามมติของการประชุมองค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 20 พ.ค. 2548

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงมีพระมหากฤษฎาธิคุณต่อสถาบันศาสนา มาเป็นลำดับ อาทิ

เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2489 รัชกาลที่ 9 เสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะต่อหน้าสังฆมณฑล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน

เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2494 รัชกาลที่ 9 ทรงปฏิบัติตามโบราณราชประเพณีด้วยการเสด็จทรงออกผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระองค์ทรงรับการบรรพชาเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ได้รับสมณนามจากพระอุปัชฌาย์จารย์ว่า “ภูมิพลโลกิขุ” จากนั้นเสด็จประทับ ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศ โดยพระองค์ทรงปฏิบัติพระธรรมวินัย ตามแบบอย่างพระภิกษุโดยเคร่งครัด

รัชกาลที่ 9 ทรงอุปสมบทนาคหลวงมาตลอด โดยเริ่มปีแรกเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2489 ได้เสด็จฯ พระราชดำเนินไปในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีหม่อมเจ้าสุนทรภกร วรวรรณ หม่อมเจ้าอาวตติศติศกุล หม่อมราชวงศ์ยันตเทพ เทวกุล และ นายเสมอ จิตรพันธ์ เป็นนาคหลวง

นอกจากนั้นรัชกาลที่ 9 ยังเสด็จฯ พระราชดำเนินไปในงานพิธีทางศาสนา ที่ประชาชนและทางราชการจัดขึ้นในที่ต่าง ๆ มิได้ขาด อีกทั้งยังทรงสร้างพระพุทธรูปขึ้น ในโอกาสสำคัญเป็นจำนวนมาก

หลังจากที่รัชกาลที่ 10 ได้ทรงขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 10 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปปฏิบัติพระราชกิจทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เช่น เสด็จพระราชดำเนินเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตามฤดูกาล เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และการถวายผ้าพระกฐินหลวงตามวัดต่าง ๆ เป็นต้น

1.2.2 ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่พัฒนาหรือปฏิรูปมาจากศาสนายูดาห์ ซึ่งมีประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ประมาณ 2,000 ปี ก่อนคริสตกาล คนเผ่าหนึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวยิว ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ดินแดนเมโสโปเตเมีย มีหัวหน้าเผ่าชื่อ “อับราฮัม” (อับราฮัม เป็นศาสดาของศาสนายูดาห์) ได้อ้างตนว่า ได้รับโองการจากพระเจ้าให้อพยพชนเผ่าไปอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า แผ่นดินคานาอัน (บริเวณประเทศอิสราเอลในปัจจุบัน) โดยอับราฮัมกล่าวว่า พระเจ้ากำหนดและสัญญาให้ชนเผ่านี้เป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่ต่อไป การที่พระเจ้าสัญญาจึงก่อให้เกิดพันธสัญญาระหว่างพระเจ้ากับชนชาวยิว ดังนั้น ในเวลาต่อมาจึงเรียกคัมภีร์ของศาสนายูดาห์และศาสนาคริสต์ว่า “พันธสัญญา”

ศาสนาคริสต์เข้ามาในประเทศไทยยุคเดียวกับการล่าอาณานิคมของลัทธิจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวโปรตุเกส ชาวสเปน และชาวดัชท์ ที่กำลังบุกเบิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนอกจากกลุ่มที่มีจุดประสงค์ คือ ล่าเมืองขึ้นและเผยแพร่ศาสนาพร้อมกัน เช่น จักรวรรดิอาณานิคม ฝรั่งเศส มาได้เมืองขึ้นในอินโดจีน เช่น ประเทศเวียดนาม กัมพูชา ลาว โดยลักษณะเดียวกับโปรตุเกสและสเปน ในขณะที่ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเพราะการเปิดเสรีในการเผยแพร่ศาสนา ทำให้ลดความรุนแรงทางการเมืองลง ศาสนาคริสต์ที่เผยแพร่ในไทยเป็นครั้งแรกเป็นนิกายโรมันคาทอลิก ปรากฏหลักฐานว่าในปี พ.ศ. 2110 (ค.ศ. 1567) มีมิชชันนารี คณะดอมินิกัน 2 คน เข้าสอนศาสนาให้ชาวโปรตุเกส รวมถึงชาวพื้นเมืองที่เป็นภรรยา

ศาสนาคริสต์ได้รับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เช่นเดียวกับศาสนาอื่น โดยรัชกาลที่ 9 ทรงอุดหนุนกิจการของศาสนาคริสต์ตามวาระโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ สามารถสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล โบสถ์และประกอบศาสนกิจได้ทั่วทุกภาคของประเทศ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในงานพิธีสำคัญ ๆ ของศาสนาคริสต์เป็นประจำ ที่สำคัญที่สุด คือ เสด็จพระราชดำเนินเยือนนครรัฐวาติกัน เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนทวีปยุโรปเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2503 เพื่อกระชับพระราชไมตรีระหว่างประเทศไทยกับคริสตจักร ณ กรุงวาติกัน

เมื่อพระสันตะปาปา จอห์น ปอล ที่ 2 ประมุขแห่งคริสตจักรโรมันคาทอลิก เสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะ เมื่อวันที่ 10 - 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 ครั้งนั้นนับว่าเป็นกรณีพิเศษอย่างยิ่ง เพราะไม่เคยปรากฏมาก่อนว่าประมุขคริสตจักรโรมันคาทอลิกจะเสด็จมาเยือนประเทศไทยเช่นนี้ ได้เสด็จออกทรงรับ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทอย่างสมพระเกียรติ

สำหรับรัชกาลที่ 10 พระองค์เสด็จพระราชดำเนินแทนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด อาคารคริสตจักร ใจสมาน เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2522 เสด็จพระราชดำเนินแทนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปรับเสด็จพระสันตะปาปา จอห์น ปอล ที่ 2 ในโอกาสเสด็จเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ณ ท่าอากาศยานกองบัญชาการกองทัพอากาศ

1.2.3 ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลาม เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัย และช่วงกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมา โดยกลุ่มพ่อค้าชาวมุสลิมในคาบสมุทรมลายูที่เข้ามาค้าขายในแหลมมลายู (อินโดนีเซียและมาเลเซีย) ได้นำศาสนาอิสลามเข้ามา ภายหลังคนพื้นเมืองจึงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม และบางคนเป็นถึงขุนนางในราชสำนัก ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีชาวมุสลิมอพยพมาจากมลายูและเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีชาวมุสลิมอินเดียที่เข้ามาตั้งรกราก รวมถึงชาวมุสลิมยูนนานที่หนีภัยการเบียดเบียนศาสนาหลังการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน ศาสนาอิสลามในประเทศไทย จึงเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยสถิติระบุว่าประชากรมุสลิมมีจำนวนประมาณ 2.2 ล้านคน ถึง 7.4 ล้านคน

ก่อนปี พ.ศ. 2505 กงสุลแห่งประเทศซาอุดีอาระเบีย ได้เข้าเฝ้ารัชกาลที่ 9 เพื่อถวายคัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับที่มีความหมายเป็นภาษาอังกฤษ โดยรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริว่า ควรจะมีคัมภีร์อัลกุรอานฉบับความหมายภาษาไทย ให้ปรากฏเป็นศรีสง่าแก่ประเทศชาติ เมื่อนายต่วน สุวรรณศาสตร์ จุฬาราชมนตรีในสมัยนั้น เป็นผู้นำผู้แทนองค์การสมาคม และกรรมการอิสลามเข้าเฝ้าถวายพระพรในนามของชาวไทยมุสลิมในวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีนั้น รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้จุฬาราชมนตรี แปลความหมายของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานจากคัมภีร์ฉบับภาษาอาหรับโดยตรง สิ่งนี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อศาสนาอิสลาม และทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกอย่างแท้จริง

ในช่วงเวลาที่จุฬาราชมนตรีแปลพระมหาคัมภีร์ถวาย ทุกครั้งที่เข้าเฝ้า รัชกาลที่ 9 จะทรงแสดงความห่วงใยตรัสถามถึงความคืบหน้า อุปสรรค ปัญหาที่เกิดขึ้น และทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พิมพ์เผยแพร่ ในปี พ.ศ. 2511 อันเป็นปีครบ 14 ศตวรรษแห่งอัลกุรอาน ประเทศมุสลิมทุกประเทศต่างก็จัดงานเฉลิมฉลองกันอย่างสมเกียรติ ประเทศไทยแม้จะไม่ใช่มุสลิม แต่ได้มีการจัดงานเฉลิมฉลอง 14 ศตวรรษแห่งอัลกุรอานขึ้น ณ สนามกีฬาภักดีขจร เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2511 เป็นวันเดียวกันกับการจัดงานเมาลิดกลาง ในปีนั้นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จเป็นองค์ประธานในพิธี และในวันนั้นเป็นวันเริ่มแรกที่พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับความหมายภาษาไทย ได้พิมพ์ถวายตามพระราชดำริ และได้พระราชทานแก่มัสยิดต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดนเน้นย้ำ ดังนี้

1. การแปลพระคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย ขอให้แปลอย่างถูกต้อง
2. ขอให้ใช้สำนวนเป็นภาษาไทยที่สามัญชนทั่วไปอ่านเข้าใจได้

นอกจากนี้ในงานได้มีการพระราชทานรางวัลโล่เกียรตินคุณ และเงินรางวัลแก่ผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิดต่าง ๆ และทรงมีพระราชดำริให้มีการสนับสนุนการจัดสร้างมัสยิดกลางประจำจังหวัดขึ้น โดยให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณแผ่นดินสำหรับจัดสร้าง ขณะนี้ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วใน 4 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นองค์ประธานในพิธีด้วยพระองค์เอง

รัชกาลที่ 10 หรือ “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร” ในขณะนั้นได้ทรงเคยปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ทั้งเสด็จพระราชดำเนินในฐานะผู้แทนพระองค์ และในฐานะของพระองค์เอง ได้แก่ ทรงเป็นผู้แทนพระองค์เปิดงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย เสด็จพระราชดำเนินเยือนมัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี เพื่อพระราชทานถ้วยรางวัลการทดสอบการอัญเชิญพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และโดยเสด็จรัชกาลที่ 9 ไปจังหวัดนราธิวาส และพระราชทานพระคัมภีร์อัลกุรอาน และคำแปลเป็นภาษาไทยแก่คณะกรรมการอิสลาม

1.2.4 ศาสนาซิกข์

ชาวซิกข์ส่วนมากยึดอาชีพค้าขายอิสระ บ้างก็แยกย้ายถิ่นฐานทำมาหากินไปอยู่ต่างประเทศบ้าง และเดินทางไปมาระหว่างประเทศ ในบรรดาชาวซิกข์ดังกล่าว มีพ่อค้าชาวซิกข์ผู้หนึ่งชื่อ นายกิริปาราม มาคาน ได้เดินทางไปประเทศอัฟกานิสถาน เพื่อหาซื้อสินค้าแล้วนำไปจำหน่ายยังบ้านเกิด สินค้าที่ซื้อครั้งหนึ่ง มีม้าพันธุ์ดีรวมอยู่ด้วยหนึ่งตัว เมื่อขายสินค้าหมดแล้ว ได้เดินทางมาแวะที่ประเทศสยาม โดยนำม้าตัวดังกล่าวมาด้วย และมาอาศัยอยู่ในพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์สยาม ได้รับความอบอุ่นใจเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เมื่อเขามีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เขาจึงได้กราบบังคมทูลน้อมเกล้าฯ ถวายม้าตัวโปรดของเขาแด่พระองค์ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเห็นในความจงรักภักดีของเขา พระองค์จึงได้พระราชทานช้างให้เขาหนึ่งเชือก ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในระหว่างเดินทางกลับอินเดีย

เมื่อเขาเดินทางกลับมาถึงอินเดียแล้วเห็นว่า ของที่เขาได้รับพระราชทานมานั้น สูงค่าอย่างยิ่งควรที่จะเก็บรักษาให้สมพระเกียรติยศแห่งพระเจ้ากรุงสยาม จึงได้นำช้างเชือกนั้นไปถวายพระราชทานแก่แคว้นแคชเมียร์ พร้อมทั้งเล่าเรื่องที่ตนได้เดินทางไปประเทศสยาม ได้รับความสุขความสบายจากพี่น้องประชาชนชาวสยาม ซึ่งมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองด้วยทศพิธราชธรรมเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของประชาชน ถวายการขนานนามของพระองค์ว่า พระปิยมหาราช

พระราชทานแห่งแคว้นแคชเมียร์ได้ฟังเรื่องราวแล้วมีความพอพระทัยอย่างยิ่ง ทรงรับช้างเชือกดังกล่าวเอาไว้แล้วขึ้นระวางเป็นราชพาหนะ พร้อมกับมอบแก้วแหวนเงินทองให้นายกิริปารามาตาม เป็นรางวัล จากนั้นได้เดินทางกลับบ้านเกิด ณ แคว้นปัญจาบ แต่ครั้งนี้เขาได้รวบรวมเงินทอง พร้อมทั้งชักชวนเพื่อน ให้ไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารพระเจ้ากรุงสยามตลอดไป

รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานในงานฉลองครบรอบ 500 ปี แห่งศาสนาซิกข์ ตามคำอัญเชิญของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา โดยในปี พ.ศ. 2550 มีศาสนิกชนชาวซิกข์อยู่ในประเทศไทยประมาณสามหมื่นคน ทุกคนต่างมุ่งประกอบสมาธิถวายใต้พระบรมโพธิสมภารแห่งพระมหากษัตริย์ไทย ด้วยความมั่งคั่งสุขสงบทั้งกายและใจ โดยทั่วหน้า

1.2.5 ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ถือเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่มีความเก่าแก่ และอยู่คู่ประเทศไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน เข้าไปมีส่วนในพิธีสำคัญ ๆ โดยเฉพาะพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ที่เป็นพระราชพิธีสถาปนาพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นสมมติเทพปกครองแผ่นดินเป็นใหญ่ในทิศทั้งแปด และเป็นการประกาศให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน ตามคติพราหมณ์จะประกอบพิธีอัญเชิญพระเป็นเจ้า เพื่อทำการสถาปนาให้พระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ ดำรงธรรมสืบประการ ปกครองประเทศด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์จึงทรงมีพระมหากษัตริย์คุณในการส่งเสริม และอุปถัมภ์กิจการของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูในประเทศไทยด้วยดีเสมอมา

ในสมัยรัชกาลที่ 9 ทรงให้การสนับสนุนกิจการต่าง ๆ ของศาสนิกชนในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่เข้ามาอยู่ใต้เบื้องพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทยอีกด้วย ดังเห็นได้จากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยศาสนิกชนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู รวมทั้งการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์และเปิดศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่สำคัญ เช่น เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2512 พระองค์และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินจากพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ไปทรงเป็นประธานในการเปิดอาคาร “เทพมณเฑียร” ณ สมาคมฮินดูสมาชถนนศิริพงษ์ แขวงเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร

รัชกาลที่ 10 หรือ “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร” ในขณะนั้น ได้เคยเสด็จฯ แทนรัชกาลที่ 9 ไปทรงเจิมเทวรูปพระอิศวร พระอุมา พระคเณศร์ พระนารายณ์ พระพรหม และพระราชทานเงินให้แก่หัวหน้าคณะพราหมณ์ ผู้เป็นประธานในการประกอบพระราชพิธีตรียัมปวาย - ตรีปวาย ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

1.3 พระมหากษัตริย์

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ปกครองประเทศสืบเนื่องมากว่า 700 ปี ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ การปกครองโดยระบบกษัตริย์เป็นวัฒนธรรมที่ไทยรับมาจากอินเดีย พร้อมกับการรับวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา โดยได้ผสมผสานแนวคิดหลัก 3 ประการเข้าด้วยกัน คือ แนวคิดในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่เชื่อว่ากษัตริย์ทรงเป็นสมมุติเทพ แนวคิดในพุทธศาสนาที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงมีสถานะเปรียบประดุจพระพุทธเจ้า ทรงเป็นจักรพรรดิราชหรือธรรมราชา ที่ก่อปรด้วยราชธรรมหลายประการ อาทิ ทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตร 12 ประการ แนวคิดทั้งสองประการดังกล่าวนี้ อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดประการที่สาม คือ การปกครองแบบพ่อปกครองลูก ดังปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การปกครองโดยระบบกษัตริย์ของไทย มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากประเทศอื่น (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2554 : พระราชนิพนธ์คำนำ)

ตามอนุสัญญามอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ (The Montevideo Convention on the Rights and Duties of State) ค.ศ. 1933 มาตรา 1 ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรัฐเพื่อวัตถุประสงค์ในกฎหมายระหว่างประเทศว่า รัฐประกอบด้วย ประชากรที่อยู่รวมกันอย่างถาวร ดินแดนที่กำหนดได้อย่างแน่ชัด ความสามารถที่สถาปนาความสัมพันธ์กับต่างประเทศได้ (อำนาจอธิปไตย) และมีรัฐบาล ซึ่งในการปกครองประเทศไม่ว่าจะเป็นระบอบใดก็ตาม เพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย จะต้องมิผู้นำเป็นผู้บริหารปกครองประเทศ โดยที่ผู้นำหรือประมุขสูงสุดในการปกครองประเทศของนานาอารยประเทศนั้น จะมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับระบบการปกครอง ประเพณีนิยมและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา หรือบางประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบการปกครองของประเทศนั้น ๆ เช่น มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด หรือมีประธานาธิบดีเป็นผู้ปกครองประเทศหรือรัฐ สำหรับประเทศไทยเรานั้นมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดในการปกครองประเทศมาตั้งแต่อดีตกาล

ความหมายของคำว่า พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ คือ ประมุขหรือผู้ปกครองสูงสุดของประเทศ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครองประเทศ อันเกิดจากแนวความคิดที่ว่า แต่เดิมมนุษย์ยังมีน้อยดำรงชีพแบบเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ และเมื่อมนุษย์ขยายพันธุ์มากขึ้น ธรรมชาติต่าง ๆ เริ่มหมดไป เกิดการแก่งแย่งกันทำมาหากิน เกิดปัญหาสังคมขึ้น จึงต้องหาทางแก้ไข คนในสังคมจึงคิดว่าต้องพิจารณาคัดเลือกให้บุคคลที่เหมาะสมและมีความเฉลียวฉลาด ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พิจารณาตัดสิน เมื่อเกิดกรณีปัญหาต่าง ๆ ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ทำให้คนในสังคมพอใจ และยินดี ประชาชนทั้งหลายจึงเปล่งอุทานว่า “ระชะ” หรือ “รัชชะ” หรือราชา แปลว่า ผู้เป็นที่พอใจประชาชนยินดี ต่อมาเลยเรียกว่า พระราชา ด้วยเหตุที่ว่าการกระทำ

หน้าที่ดังกล่าวไม่มีเวลาไปประกอบอาชีพ ประชาชนทั้งหลายพากันบริจาคที่ดินให้ จึงเป็นผู้มีที่ดินมากขึ้นตามลำดับ คนทั้งหลายจึงเรียกว่า เขตตะ แปลว่า ผู้มีที่ดินมาก และเขียนในรูปภาษาสันสกฤตว่า เกษตตะ หรือ เกษตร ในที่สุดเขียนเป็นพระมหากษัตริย์ แปลว่า ผู้มีที่ดินมาก ดังนั้นคำว่า พระมหากษัตริย์ ความหมายโดยรวม ก็คือ ผู้ที่ยึดครอง หวงแหนและขยายผืนแผ่นดินไว้ให้แก่ประชาชนหรืออาณาประชาราษฎร์ ที่พระองค์ทรงเสียสละเลือดเนื้อและชีวิตกอบกู้เอกราชบ้านเมืองไว้ให้ชนรุ่นหลัง อย่างเช่นประเทศไทยของเรา ถ้าไม่มีพระมหากษัตริย์ทรงยึดถือครอบครองผืนแผ่นดินไทยไว้ คนไทยทุกคนจะมีผืนแผ่นดินไทยอยู่ทุกวันนี้ได้อย่างไร อนึ่งพระมหากษัตริย์ในนานาอารยประเทศที่เป็นประมุขของรัฐที่ได้รับตำแหน่งโดยการสืบสันตติวงศ์นั้นอาจจำแนกประเภทโดยอาศัยพระราชอำนาจ และพระราชสถานะเป็น 3 ประการ คือ

1. พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐ มีพระราชอำนาจและพระบรมเดชานุภาพเด็ดขาด และล้นพ้นแต่พระองค์เดียว และในอดีตประเทศไทยเคยใช้อยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
2. พระมหากษัตริย์ในระบอบปรมาญาสิทธิราชย์ (Limited Monarchy) คือ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจทุกประการ เว้นแต่จะถูกจำกัดโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น
3. พระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) คือ ในระบอบนี้มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่ในการใช้พระราชอำนาจด้านการปกครองนั้น ถูกโอนมาเป็นของรัฐบาล พลเรือน และทหาร พระมหากษัตริย์จึงทรงใช้พระราชอำนาจผ่านฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ พระองค์มิได้ใช้พระราชอำนาจ แต่มีองค์กรหรือหน่วยงานรับผิดชอบต่าง ๆ กันไป เช่น ประเทศไทย อังกฤษ และญี่ปุ่นในปัจจุบัน เป็นต้น

พระมหากษัตริย์ของไทย

หากนับย้อนอดีตประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยโบราณ คำว่า "กษัตริย์" หรือนักรบผู้ยิ่งใหญ่ ศึกษได้จากในสมัยกรุงสุโขทัยมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก จะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก เช่น ในสมัยราชวงศ์พระร่วง กษัตริย์จะมีพระนามขึ้นต้นว่า "พ่อขุน" เรียกว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหง ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้รับคติพราหมณ์มาจากขอม เรียกว่า เทวราชา หรือ สมมติเทพ หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพมาอวตารเพื่อปกครองมวลมนุษย ทำให้ชนชั้นกษัตริย์มีสิทธิอำนาจมากที่สุดในอาณาจักร และห่างเหินจากชนชั้นประชาชนมาก ในสมัยราชวงศ์อู่ทอง จึงมีพระนามขึ้นต้นว่า "สมเด็จพระ" เรียกว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) สมเด็จพระรามาธิบดี หรือในสมัยรัตนโกสินทร์ แห่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ เริ่มด้วยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลปัจจุบันคือรัชกาลที่ 10 ซึ่งเป็นการยกย่องเทิดทูลสถาบันองค์พระมหากษัตริย์

จึงมีพระนามขึ้นต้นว่า พระบาทสมเด็จพระ เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)

ดังนั้นคำว่า “พระมหากษัตริย์ของไทย” อาจมีคำเรียกที่แตกต่างกันตามประเพณีนิยม หรือธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น เรียกว่า พระราชา เจ้ามหาชีวิต เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน พ่อเมือง พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าอยู่หัว หรือในหลวง ฯลฯ และพระมหากษัตริย์เป็นได้ด้วยการสืบสันตติวงศ์ หรือโดยการยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์พระองค์เดิมแล้วปราบดาภิเษกตนเองขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ ในการสืบสันตติวงศ์ต่อกันมาโดยเชื้อพระวงศ์ เรียกว่า พระราชวงศ์ เมื่อสิ้นสุดการสืบทอดโดยเชื้อพระวงศ์ ด้วยเหตุอื่นใดก็ตาม พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ จะเป็นต้นพระราชวงศ์ใหม่หรือเป็นผู้สถาปนาพระราชวงศ์

พระมหากษัตริย์ไทยกับรัฐธรรมนูญ

ในอดีตพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของชีวิตและเจ้าแผ่นดิน กล่าวคือ ทรงพระบรมเดชานุภาพเป็นล้นพ้น โดยหลักแล้วจะโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดสิ้นชีวิตก็ย่อมกระทำได้ และทรงเป็นเจ้าของที่ดินตลอดทั่วราชอาณาจักร แต่เมื่อภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ระบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทำให้พระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยคือ ทรงเปลี่ยนฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทในการใช้พระราชอำนาจทั้งปวง

พระราชสถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

รูปแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญไทย ทุกฉบับอันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดในการปกครองประเทศ จะต้องกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ เพราะรูปแบบประมุขของประเทศไทย คือ พระมหากษัตริย์ที่สืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน ตามประเพณีการปกครองไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และตามรัฐธรรมนูญพระมหากษัตริย์จะมีพระราชสถานะและตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ มี 2 ประการ คือ

1) พระราชสถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

เป็นการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ เช่น พระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข หรือพระมหากษัตริย์เป็นอัครศาสนูปถัมภก รวมทั้งทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย ดังปรากฏในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว) หมวด 2 กษัตริย์ มาตรา 3 กล่าวว่า “กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของประเทศ พระราชบัญญัติก็ดี คำวินิจฉัยของศาลก็ดี การอื่น ๆ ซึ่งจะมีบางกฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะก็ดี จะต้องกระทำในนามของกษัตริย์” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช

บรมนาถบพิตร) หมวดที่ 2 พระมหากษัตริย์ มาตรา 8 กล่าวว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้” ซึ่งบทบัญญัติเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลมาจากรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น ที่สอดคล้องกับความคิดความเชื่อของคนไทย ทั้งนี้ด้วยความประสงค์ที่จะสำแดงพระราชสถานะอันสูงสุดของพระมหากษัตริย์ให้ประจักษ์ คติการปกครองประชาธิปไตยพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือความรับผิดชอบทางการเมือง จนเป็นเหตุให้เกิดหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า “พระมหากษัตริย์ไม่ทรงกระทำผิด” (The King can do no wrong) ซึ่งหมายถึงผู้ใดจะฟ้องร้องหรือกล่าวหาพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ ไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นในทางคดีแพ่งหรือคดีอาญาก็ตาม

2) พระราชสถานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามประเพณีการปกครอง

ตามหลักทั่วไป พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจนอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น คือ แต่เดิมพระมหากษัตริย์มีอำนาจสิทธิขาดในทุก ๆ เรื่อง และทุก ๆ กรณีแต่ผู้เดียว ต่อมาเมื่อมีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ถ้ากรณีใดไม่มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดขอบเขตหรือเงื่อนไขของการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไว้ พระมหากษัตริย์ก็จะยังคงมีพระราชอำนาจเช่นนั้นอยู่โดยผลของธรรมเนียมปฏิบัติ (Convention) ซึ่งมีค่าบังคับเป็นรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน เช่น พระราชอำนาจในภาวะวิกฤต กล่าวคือ เมื่อเกิดวิกฤตร้ายแรงทางการเมืองถึงการเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือ 17 - 20 พฤษภาคม 2535 ก็ดี จะเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเข้ามาระงับเหตุวุ่นวายให้สงบเย็นลงได้อย่างอัศจรรย์ เป็นต้น หรือกรณีพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมาย กรณีของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยหลักแล้ว ร่างกฎหมายไม่ว่าจะร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว นายกรัฐมนตรีต้องนำทูลเกล้าทูลกระหม่อม ภายใน 20 วัน เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วบังคับใช้เป็นกฎหมายได้ และในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้น 90 วันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ถ้ารัฐสภามีมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาแล้ว นายกรัฐมนตรีต้องนำร่างกฎหมายนั้นขึ้นทูลเกล้าถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานคืนมาภายใน 30 วัน นายกรัฐมนตรีต้องนำรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม หรือพระราชบัญญัติ หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น ประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว (มาตรา 94) เป็นต้น

สถาบันพระมหากษัตริย์ก่อให้เกิดคุณประโยชน์อย่างมากมายมหาศาลต่อประเทศชาติ มาตั้งแต่โบราณจวบจนปัจจุบันนี้ ทั้งในฐานะที่ก่อให้เกิดการสร้างชาติ การกู้เอกราชของชาติ การรักษาและพัฒนาชาติ มีสาระสำคัญที่ควรแก่การนำมาศึกษา คือ

1) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พระมหากษัตริย์ทรงทำให้เกิดความสำนึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ว่าสถาบันการเมืองการปกครองจะแยกสถาบัน นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ แต่ต้องให้อำนาจของตนภายใต้พระปรมาภิไธย ทำให้ทุกสถาบันมีจุดรวมกัน อำนาจที่ได้มาจากแหล่งเดียวกัน คือ พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ยังทำให้เกิดความสำนึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างหมู่ชนภายในชาติ โดยที่ต่างเคารพสักการะและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ร่วมกัน แม้จะมีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ก็มีความสมานสามัคคีกลมเกลียวกันในปวงชนทั้งหลาย ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและเป็นพลังที่สำคัญยิ่งของชาติ กล่าวได้ว่า พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมของชาติเป็นศูนย์รวมจิตใจ ก่อให้เกิดความสมานสามัคคี และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ เกิดเอกภาพทั้งในทางการเมือง การปกครองในหมู่ประชาชนอย่างยิ่ง พระมหากษัตริย์ทรงรักใคร่ห่วงใยประชาชนอย่างยิ่ง ทรงโปรดประชาชนและทรงให้เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด ทำให้เกิดความจงรักภักดีแน่นแฟ้นมากขึ้นไม่เสื่อมคลายพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นถิ่นทุรกันดารหรือมีอันตรายเพียงไร เพื่อทรงทราบถึงทุกข์สุขของประชาชน และพระราชทานพระบรมราชนุเคราะห์อย่างกว้างขวางโดยไม่จำกัด ฐานะ เพศ วัย ประชาชนก็มีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้งกว้างขวาง แน่นแฟ้นมั่นคง จนยากที่จะมีอำนาจใดมาทำให้สั่นคลอนได้

2) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความต่อเนื่องของชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันประมุขของชาติสืบต่อกันมาโดยไม่ขาดสายขาดตอนตลอดเวลา ไม่ว่ารัฐบาลจะเปลี่ยนแปลงไปกี่ชุดกี่สมัยก็ตาม แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงอยู่เป็นความต่อเนื่องของประเทศชาติ ช่วยให้การปกครองไม่มีช่องว่างแต่มีความต่อเนื่องตลอดเวลา เพราะสาเหตุที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาลด้วย

3) พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภก ทำให้เกิดความสัมพันธ์แน่นแฟ้นระหว่างคนในชาติแม้จะมีศาสนาต่างกัน เพราะพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนาแม้ว่าพระองค์จะทรงเป็นพุทธมามกะ จึงก่อให้เกิดพลังความสามัคคีในชาติ ไม่บาดหมางกันด้วยการมีศาสนาต่างกัน

4) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพลังในการสร้างขวัญและกำลังใจของประชาชน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาแห่งเกียรติยศทั้งปวง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ปิติยินดี และเกิดกำลังใจในหมู่ประชาชนทั่วไปที่จะรักษาคุณงามความดี มานะพยายามกระทำความดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระองค์ทรงไว้ซึ่งความดีงามตลอดเวลา ทำให้ประชาชนผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีกำลังใจที่จะ

ทำงานเสียสละต่อไป จึงเสมือนแรงผลักดันให้ผู้มีเจตนาดี ประกอบคุณงามความดีมุ่งมั่นในการปฏิบัติอย่างเข้มแข็ง ทั้งในส่วนประชาชน ส่วนราชการหรือรัฐบาล

5) พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและทำให้การบริหารงานประเทศเป็นไปด้วยดี พระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชย์ด้วยความเห็นชอบยอมรับของประชาชน โดยมีรัฐสภาทำหน้าที่แทนพระองค์จึงได้รับการเทิดทูนยกย่องเสมือนผู้แทนอันอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนด้วย การที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจที่ยับยั้งพระราชบัญญัติ หรือพระราชทานคำแนะนำตักเตือน คำปรึกษา และการสนับสนุนในกิจการต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาล รัฐสภา และศาล ตามรัฐธรรมนูญจัดได้ว่าพระองค์ทรงมีส่วนร่วมอันสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและก่อให้เกิดผลดีในการบริหารการปกครองประเทศอย่างน้อยก็ช่วยให้ฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายเกิดความสำนึก เกิดความระมัดระวัง รอบคอบมิให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมมากพอสมควร พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและทรงเป็นกลางทางการเมืองการกำหนดหลักการสืบสันตติวงศ์ไว้อย่างชัดเจนโดยกฎหมายและรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องประกันว่าจะทรงเป็นกลางทางการเมืองได้อย่างแท้จริง และทำให้สามารถยับยั้ง ท้วงติงให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยสุจริตยุติธรรมเพื่อประชาชนโดยส่วนรวม ซึ่งต่างจากประมุขของประเทศที่มาจากการเลือกตั้งที่จะต้องยึดนโยบายของกลุ่มหรือพรรคการเมืองเป็นหลัก

6) พระมหากษัตริย์ทรงแก้ไขวิกฤตการณ์ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นกลไกสำคัญในการยับยั้งแก้ไขวิกฤตการณ์ที่ร้ายแรงในประเทศได้ ไม่ทำให้เกิดความแตกแยกภายในชาติอย่างรุนแรงจนถึงต้องต่อสู้กันเป็นสงครามกลางเมือง หรือแบ่งแยกกันเป็นประเทศเล็กประเทศน้อย ขจัดปัดเป่ามิให้เหตุการณ์ลุกลามและทำให้ประเทศเข้าสู่ภาวะปกติได้ เพราะพระมหากษัตริย์เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นด้านประชาชน รัฐบาล หน่วยราชการ กองทัพ นิสิต - นักศึกษา ปัญญาชนทั้งหลาย หรือกลุ่มต่าง ๆ แม้กระทั่งชนกลุ่มน้อยในประเทศ อันได้แก่ ชาวไทยภูเขา ชาวไทยมุสลิม เป็นต้น

7) พระมหากษัตริย์ทรงส่งเสริมความมั่นคงของประเทศ โดยการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนและกองทัพ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทยจึงทรงใส่พระทัยในการพัฒนากองทัพทั้งทางวัตถุและจิตใจ ทรงเยี่ยมเยียนพลรบขวัญทหาร พระราชทานของใช้ที่จำเป็น ทรงช่วยเหลืออนุเคราะห์ ผู้เสียสละเพื่อชาติ ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจแก่ทหาร ข้าราชการอย่างดียิ่งพร้อมที่จะรักษาความมั่นคงและเอกราชของชาติอย่างแน่นแฟ้น

8) พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนเสริมสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ พระมหากษัตริย์ในอดีตได้ทรงดำเนินวิเทศนโยบายได้อย่างดีจนสามารถรักษาเอกราชไว้ได้ โดยเฉพาะสมัยการล่าเมืองขึ้นในรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันก็ทรงดำเนินการให้เกิดความเข้าใจอันดี ความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศต่าง ๆ กับ

ประเทศไทย โดยเสด็จพระราชดำเนนเป็นทูตสันถวไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 31 ประเทศ ทำให้นโยบายต่างประเทศดำเนินไปอย่างสะดวกและราบรื่น นอกจากนั้นยังทรงเป็นผู้แทนประเทศไทย ต้อนรับประมุขประเทศ ผู้นำประเทศ เอกอัครราชทูต และทูตสันถวไมตรีจากต่างประเทศอีกด้วย

9) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำในการพัฒนาและปฏิรูปเพื่อประโยชน์ของ

ประเทศชาติ การพัฒนาและการปฏิรูปที่สำคัญ ๆ ของชาติส่วนใหญ่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปูพื้นฐานประชาธิปไตย โดยการจัดตั้งกระทรวงต่าง ๆ ทรงส่งเสริมการศึกษาและเลิกทาส ปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงเกื้อหนุนวิทยาการสาขาต่าง ๆ ทรงสนับสนุนการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม ทรงริเริ่มกิจการอันเป็นการแก้ปัญหาหลักทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยจะเห็นว่าโครงการตามพระราชดำริส่วนใหญ่มุ่งแก้ปัญหาหลักทางเกษตรกรรมเพื่อชาวนา ชาวไร่ และประชาชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาสอันเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น โครงการฝนหลวง ชลประทาน พัฒนาที่ดิน พัฒนาชาวเขา เป็นต้น

10) พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนเกื้อหนุนระบอบประชาธิปไตย บทบาทของ

พระมหากษัตริย์มีส่วนช่วยเป็นอย่างมากที่ทำให้ประชาชนบังเกิดความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย เพราะการที่ประชาชนเกิดความจงรักภักดีและเชื่อมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงมีผลส่งให้ประชาชนเกิดความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วย เนื่องจากเห็นว่าเป็นระบอบที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนนั่นเอง

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 สถาบันหลักของชาติ

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 2 บทสรุปสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญและผูกพันกับสังคมไทย และคนไทยมาตลอดประวัติศาสตร์ของประเทศ ในฐานะที่เป็นปัจจัยแห่งความมั่นคงที่ทรงนำพาประเทศชาติให้อยู่รอดปลอดภัยตลอดมา เป็นศูนย์รวมความรัก ความสามัคคีของคนในชาติมาจนถึงปัจจุบัน โดยประเทศไทยมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของการดำรงอยู่ของชาติไทยมาต่อเนื่อง สังคมไทยให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสถาบันทางสังคม ที่เข้มแข็งยืนยง ทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาความเป็นไทยภายใต้พระบรมโพธิสมภารมาจนถึงปัจจุบัน สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเสาหลักที่สำคัญของสังคมไทย ในทุก ๆ ด้าน เป็นสมบัติล้ำค่าที่ชาวไทยทุกคนจะต้องร่วมกันปกป้องให้สถาบันพระมหากษัตริย์คงอยู่ตลอดไป พระมหากษัตริย์ไทยทรงครองราชย์ป้อมเมือง ทำนุบำรุงบ้านเมือง ทำนุบำรุงสุข ศาสนา และสังคมมาจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่าประเทศไทยจะมีรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่สถาบันพระมหากษัตริย์กลับเป็นที่เคารพสักการะจากประชาชนมากเช่นเดิม ไม่มีเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน จนถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ 10 ก็ยังคงมีความเป็นห่วงราษฎรในทุกเรื่อง โดยเฉพาะด้านการศึกษา ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ในด้านการศึกษาโดยเน้นให้การศึกษา ต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน การสร้างทัศนคติที่ถูกต้อง (อุปนิสัย) ที่มั่นคงเข้มแข็ง การสอนให้มีอาชีพ มีงานทำ รวมถึงการทำให้เยาวชนมีความสนใจ และเข้าใจในเรื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อย่างถูกต้อง

สถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยเป็นศูนย์รวมใจชาวไทยที่สืบทอดมายาวนานหลายศตวรรษ เป็นวัฒนธรรมการปกครองที่มีความสำคัญ บ่งบอกถึงแนวคิด ความเชื่อ และความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่หลอมรวมจิตใจชาวไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสร้างสรรค์ให้เกิดความผาสุกของสังคมโดยรวมได้ วัฒนธรรมการปกครองระบอบกษัตริย์ของประเทศไทยจึงมีความผูกพันอย่างแนบแน่นต่อสังคมไทยมาแต่อดีตจนปัจจุบัน แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองที่มีคุณลักษณะพิเศษนั้นสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา ซึ่งพัฒนาและผสมผสานมาจากแนวคิดหลักต่าง ๆ 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นแนวคิดพราหมณ์ฮินดูซึ่งถือว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งกษัตริย์คือองค์อวตารของพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ฮินดูซึ่งมีหน้าที่หลักในการธำรงไว้ซึ่งความผาสุกของโลกมนุษย์ เป็นแนวคิดเบื้องต้นเมื่อชาวไทยรับคติความเชื่อพราหมณ์ฮินดูเข้ามา ประการที่สอง เป็นแนวคิดของพระพุทธศาสนา ซึ่งนอกจากความเชื่อเรื่องบุญกรรมที่ส่งให้เป็นผู้มีบารมีแล้ว ยังมีความเชื่อว่าองค์พระมหากษัตริย์ทรงมีสถานะเป็นพระพุทธเจ้าและเป็นเทพ แนวคิดเรื่องเทพทางพระพุทธศาสนานี้แตกต่างจากศาสนาพราหมณ์ฮินดูในคัมภีร์จักรวาลทิพินิจ ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2063 อธิบายว่า “พระราชา พระเทวี พระกุมาร ชื่อว่าสมมติเทพ, เทพที่อยู่ ณ ภาคพื้นดินและที่สูงกว่านั้น ชื่อว่าอุปบัติเทพ, พระพุทธเจ้า พระปัจเจก

พุทธเจ้าและพระชินาสพชีว่า “พระวิสุทธิเทพ” พระมหากษัตริย์ในสังคมไทยทรงมีลักษณะของเทพ 3 ประเภทนี้ คือ สมมติเทพ อุปัติเทพ และวิสุทธิเทพอยู่ในองค์เดียว ทั้งนี้ได้รวมเอาเทพชั้นสูงในศาสนาพราหมณ์ฮินดูเข้าไว้ด้วย ดังที่สะท้อนให้เห็นจากแนวคิดเรื่องสมมติเทพหรือสมมติเทวดา และในบริบทแวดล้อมอื่น ๆ นอกจากนั้น พระมหากษัตริย์ไทยยังทรงเป็นมหาสมมติราช ชาติติยะ และราชา ดังปรากฏคำอธิบายในหนังสือไตรภูมิพระร่วงของพระเจ้าลิไทซึ่งแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัยว่า “อันเรียกชื่อมหา สมมติราชนั้นไซ้ เพราะว่าคนทั้งหลายยอมตั้งท่านเป็นใหญ่แล อันเรียกชื่อชาติติยะนั้นไซ้ เพราะว่าคนทั้งหลายให้แบ่งปันไร่นาเข้าน้ำแก่คนทั้งหลายแล อันเรียกชื่ออาราชา นั้น เพราะว่าท่านนั้นถูกเนื้อ ฟังใจคนทั้งหลายแล” ส่วนในโลกที่ปสารแต่งโดยพระสังฆราชเมธีกร ซึ่งเป็นครูของพระเจ้าลิไทยกกล่าวว่า “นามราชา เพราะปกครองบุคคลอื่น ๆ โดยธรรม โดยเที่ยงธรรม” ประการที่สาม แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างบิดา - บุตร อันเป็นแนวคิดพื้นเมืองดั้งเดิมที่เน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ซึ่งต่างไปจากสังคมที่มีวรรณะ นับได้ว่าเป็นความเข้มแข็งของวัฒนธรรมการปกครองในระบบกษัตริย์ของไทยที่สามารถดำรงสืบต่อมาได้จนปัจจุบัน แนวคิดทั้ง 3 ประการนี้แสดงคติความเชื่อเรื่องสถานะขององค์พระมหากษัตริย์ที่ผสมผสานกัน พระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตมิได้ทรงดำรงพระองค์เป็นเฉพาะองค์อวตารแห่งพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาพราหมณ์ฮินดูหรือเป็นผู้บำเพ็ญบุญบารมีเฉพาะพระองค์แต่ยังทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เช่นเดียวกับบิดาผู้ดูแลบุตรด้วย พระราชภาระหลักของพระมหากษัตริย์อันเป็นพื้นฐานตามคติพราหมณ์ฮินดูมี 4 ประการ คือ 1) พระราชทานความยุติธรรมอันเป็นระเบียบสากลของผู้ปกครองหรือผู้นำที่จะต้องสร้างหรือออกกฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรม 2) ทรงรักษาความยุติธรรมนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด 3) ทรงรักษาพระศาสนาและประชาชน 4) ทรงสร้างความผาสุกแก่ประชาชน นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ยังทรงดำรงหลักราชธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ สังคหวัตถุ 4 ประการ และจักรวรรดิวัตร 12 ประการ เมื่อประสานกับลักษณะวัฒนธรรมการปกครองแบบบิดา - บุตรแล้วจึงเป็นเหตุให้พระมหากษัตริย์ในประเทศไทยมีพระราชสถานะอันสูงส่งควรแก่การยกย่องสรรเสริญยิ่ง ในสมัยกรุงสุโขทัย ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนมีความใกล้ชิดกันมาก พระมหากษัตริย์ทรงดูแลทุกข์สุขของประชาชนดังบิดาผู้ดูแลบุตร ดังปรากฏบันทึกในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ที่สำคัญมากก็คือวัฒนธรรมการปกครองในระบบกษัตริย์นั้นเป็นการปกครองโดยมีมนุษยธรรม จารึกสุโขทัยหลักที่ 38 วัดพระมหาธาตุ - วัดสระศรีพุทธศักราช 1940 ว่า พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย “จักใคร่ขัดพระราชสีมานี้ตั้งมนุษยธรรม (อย่าง) พระยารามราช” คือ กษัตริย์ในกรุงสุโขทัยได้ปกครองประชาชนอย่างมีมนุษยธรรมเช่นเดียวกับพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยเอาพระราชหฤทัยใส่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์ดังปรากฏหลักมนุษยธรรมในไตรภูมิ พระร่วงว่า “รู้จักผิดแลชอบ แลรู้จักที่อันเป็นบาปแลบุญ แลรู้จัก

ประโยชน์ในขั้นนี้ชั่วคราว แล้วจึกแล้ว แก่บาปและอายแก่บาป รู้จักว่ายากกว่าง่าย แล้วรักพี่รักน้อง แล้วเอ็นดูกรุณาต่อผู้เซ่ญใจ แล้วยำเกรง พ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ สมณพราหมณาจารย์อันอยู่ในสิกขาบทของพระพุทธเจ้าทุกเมื่อ และรู้จักคุณแก้ว 3 ประการ” อันแสดงให้เห็นความผูกพันระหว่างกษัตริย์ในฐานะของบิดา - บุตร ในการสอนให้ทำความดี ให้รู้จักบาปบุญและหลักธรรมต่าง ๆ ในสมัยอยุธยา พระราชสถานะของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อมีคติความคิดเกี่ยวกับสมมติเทวราช มาผสมผสาน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนเทพเจ้า ดังปรากฏพระนามของ พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระรามราชา สมเด็จพระอินทราชา สมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นทั้งพระนามของเทพเจ้าของพราหมณ์ฮินดูและเทพเจ้าในความเชื่อพื้นถิ่นทั้งสิ้น นอกจากนั้นพระราชกรณียกิจทั้งปวงของพระเจ้าแผ่นดินดังที่ปรากฏในพระราชพิธี 12 เดือน หรือที่ตราไว้ในกฎหมายเทียรบาลก็ดีล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมการปกครองในระบบกษัตริย์ของอยุธยานั้น ยังคงสืบทอดมาจากแบบฉบับของกรุงสุโขทัยที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบิดา - บุตร แม้นบันทึกของชาวต่างชาติ เช่น ลา ลูแบร์หรือแซร์แวสก็ยังระบุว่า การลงโทษขุนนางในราชสำนักนั้น “เสมอด้วยบิดากระทำแก่บุตร และมีได้ทรงลงอาญาอย่างตระลาการที่ใจเหี้ยมหรือเจ้าขุนมูลนายที่เอาแต่โทษจริตได้กระทำแก่ทาส” ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์วัฒนธรรมการปกครองในระบบเดิมยังสืบทอด และดำรงไว้ได้เป็นอย่างดีในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองและการสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ดังแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์ก่อกองพุทธศาสนา ป้องกันขอบขันฑเสมา รักษาประชาชนแลมนตรี้” หรือคติ “พระมหาสมมุติราช” ซึ่งรวมความเป็นพระราชามหากษัตริย์ก็ได้ปรากฏชัดเจนในประกาศพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชใน พ.ศ. 2328 ว่า “พรรณพฤกษาลลิต แลสิ่งของในแผ่นดินทั่วเขตพระนคร ซึ่งหาผู้หวงแหนมิได้นั้น ตามแต่สมณชีพราหมณาจารย์ราชบุรุษ พรารณาเถิด” แนวคิดดังกล่าวยังได้สืบทอดมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนที่ได้ปรับเปลี่ยนเป็นสากลก็คือพระมหากษัตริย์ทรงสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทรงเรียนรู้ ศิลปวิทยาต่างๆ และทรงเข้าถึงประชาชนมากขึ้น อนึ่ง ตั้งแต่ในรัชกาลที่ 4 เริ่มมีแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงและยอมรับฐานะแห่ง “มหาชนนิกรสโมสรสมมติ” มากขึ้น และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งจำเป็น ดังเช่น ความตอนหนึ่งในประกาศเรื่องดาวหางปีระกาศที่ศก ว่า “พระเจ้าแผ่นดินคนทั้งปวงยกย่องไว้เป็นที่พึ่ง ใครมีทุกข์ร้อน ถ้อยความประการใดก็ยอมมาร้องให้ช่วย ดังหนึ่งทารกเมื่อมีเหตุแล้ว ก็มาร้องหาบิดามารดา เพราะฉะนั้นพระเจ้าแผ่นดินชื่อว่าคนทั้งปวงยกย่องให้เป็นบิดามารดาของตัว แล้วก็มีความกรุณาแก่คนทั้งปวง ดังหนึ่งบิดามารดากรุณาแก่บุตรจริง ๆ โดยสุจริต”

นอกจากนั้นการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวช ได้เสด็จ
 รุดงค์ตามหัวเมืองต่าง ๆ ก็ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนอีกด้วย
 เพราะได้ทรงรู้จักวิถีชีวิตของราษฎรอย่างแท้จริง ในรัชกาลต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ก็ทรงได้รับการยอมรับจากขุนนางทั้งปวงอย่าง “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” ที่ทั้งพระสงฆ์
 พระราชวงศ์ และขุนนางเห็นพ้องกันให้พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ ตลอดเวลาที่ผ่านมา นับแต่สมัย
 สุโขทัยแม้จะมีการเปลี่ยนแผ่นดินหรือมีการเปลี่ยนราชวงศ์แต่แนวคิดระบบการปกครองแบบ
 กษัตริย์ที่เคยมีมานั้นหาได้เปลี่ยนไปด้วยไม่ ในระบอบประชาธิปไตยพระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราช
 อำนาจผ่านกระบวนการ 3 องค์กร คือ อำนาจอธิปไตย ญัตติ บริหาร และตุลาการ เสมือนผู้แบ่งเบา
 พระราชภาระของพระองค์ แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงมีพระมหากรุณา พระราชทานพระบรม
 ราโชวาทสั่งสอน ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกที่ควร มีศีลธรรมกำกับ ทั้งทรงปฏิบัติพระองค์
 เป็นแบบอย่าง ด้วยพระมหากรุณาธิคุณนี้คนไทยจึงยังคงมีความผูกพันกับองค์พระมหากษัตริย์มาก
 เช่นเดิม คนไทยมีคำเอ่ยพระนามพระมหากษัตริย์อยู่หลายคำที่บ่งบอกความรู้สึก ยกย่องเทิดทูน
 และผูกพันต่อพระองค์เช่นคำว่าพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าอยู่หัว เจ้าชีวิต ทั้ง 3 คำนี้มีนัยสำคัญดังนี้
 พระเจ้าแผ่นดิน ตามรูปศัพท์ หมายถึง ผู้ปกครองที่เป็นเจ้าของแผ่นดิน คือ ผู้นำที่มีสิทธิ์ขาดใน
 กิจการของแผ่นดิน และสามารถพระราชทานที่ดินให้แก่ผู้ใดผู้หนึ่งได้แต่ในสังคมไทย พระเจ้า
 แผ่นดินทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินผู้ทรงบำรุงรักษาแผ่นดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ประชาชน
 สามารถใช้ที่ดินในพระราชอาณาเขตของพระองค์ให้เกิดประโยชน์ เช่น ทำการเพาะปลูกให้ได้ผล
 ตลอดจนเอาพระราชหฤทัยใส่ในการบำรุงแผ่นดินให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นนิจ ดังที่ปรากฏเป็น
 โครงการพระราชดำริต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ และเป็นที่ประจักษ์ในสากเกล้าพระเจ้าแผ่นดินไทยทรง
 งานหนักที่สุดในโลก และทรงรักประชาชนของพระองค์อย่างแท้จริง พระเจ้าอยู่หัวเป็นคำเรียก
 พระเจ้าแผ่นดินที่แสดงความเคารพเทิดทูนอย่างสูงสุดและเป็นยอดของมงคลทั้งปวง พระเจ้าอยู่หัว
 หรือพระพุทธเจ้าอยู่หัว หมายถึง การยอมรับพระราชสถานะของพระเจ้าแผ่นดินว่าทรงเป็นองค์
 พระพุทธเจ้า ดังนั้น จึงทรงเป็นที่รวมของความเป็นมงคล สิ่งของต่าง ๆ ที่พระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยพระบรมราชโองการ และการได้เข้า
 ฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท หรือได้เห็นพระเจ้าอยู่หัว จึงล้วนแต่เป็นมงคลทั้งสิ้น เจ้าชีวิต เป็นคำ
 เรียกพระเจ้าแผ่นดินที่แสดงพระราชอำนาจเหนือชีวิตคนทั้งปวงที่อยู่ในพระราชอาณาเขต คำคำนี้
 อาจหมายถึงพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงสิทธิ์ในการปกป้องคุ้มครองชีวิตประชาชนให้พ้นภัย วิกฤติทั้งปวง
 หรือลงทัณฑ์ผู้กระทำความผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมาย ตลอดจนทรงชุบชีวิตข้าแผ่นดิน ให้มีความสุข
 ล่วงความทุกข์ ทั้งนี้สุดแต่พระเมตตาพระกรุณาธิคุณอันเป็นล้นพ้นของพระองค์ แต่ในสังคมไทย
 ปัจจุบันนี้ คำว่า เจ้าชีวิต หมายถึงพระเจ้าแผ่นดินผู้พระราชทานกำเนิดแนวคิดโครงการต่าง ๆ
 แก่ประชาชน โดยมีได้ทรงใช้พระราชอำนาจล่องไปเกินขอบเขตแห่งราชনীติธรรม แต่ทรงดำรง

ธรรมะ เป็นองค์ประกอบในการตัดสินวินิจฉัยเรื่องทั้งหลายทั้งปวงด้วย นอกจากนั้นยังปรากฏในคำที่ประชาชนเรียกแทนตนเองว่าข้าพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งว่าพระมหากษัตริย์ หรือพระเจ้าแผ่นดิน หรือพระเจ้าอยู่หัว หรือเจ้าชีวิตนั้น เป็นเสมือนหนึ่งพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ประชาชนทุกคนต่างได้พึ่งพระบารมีอยู่เป็นนิจเหมือนอยู่ใต้พระบรมโพธิสมภาร กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมการปกครองของสังคมไทยแม้จะมีความเปลี่ยนแปลงผ่านยุคสมัยต่าง ๆ ก็ยังคงรักษาแนวคิดเดิมคือความสัมพันธ์อันใกล้ชิดเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน และศาสนาไว้ได้เป็นอย่างดี เพราะไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด “พระราชาก็ยังเป็นกำลังของคนทุกชั้น” ซึ่งได้ทรงสงเคราะห์โดยทั่วทุกชนชั้นวรรณะให้เกิดความผาสุกอยู่เป็นนิจ ตรงตามหลักมนุษยธรรมในไตรภูมิพระร่วงดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นอย่างไม่เสื่อมคลาย และทรงเป็นศูนย์รวมความจงรักภักดีของคนไทยตลอดไป (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2554 : พระราชนิพนธ์คำนำ)

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 บทสรุปสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติ
(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 3 บุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์

3.1 สมัยสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัย เป็นสมัยที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อำนาจของอาณาจักรสุโขทัยในช่วงรัชสมัยของพระองค์มั่นคงมาก ได้ทรงแผ่อำนาจเขตออกไปโดยรอบ วัฒนธรรมไทยได้เจริญขึ้นทุกสาขา ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ซึ่งเจริญทั้งด้านประวัติศาสตร์ การสงคราม ภูมิศาสตร์ กฎหมาย ประเพณี การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ปรัชญา พระพุทธศาสนา การประดิษฐ์อักษรไทย และอื่น ๆ

สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ด้านการเมืองการปกครอง

พระองค์ทรงใช้รูปแบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก คือ พระองค์ทรงดูแลเอาใจใส่ในทุกข์สุขของราษฎรเหมือนพระองค์เป็นพ่อ ส่วนราษฎรหรือไพร่ฟ้า คือ ลูก เมื่อราษฎรมีเรื่องเดือดร้อนก็ทรงให้สั่งกระดิ่งที่หน้าประตูวัง แล้วพระองค์ก็จะเสด็จออกมารับฟังเรื่องราวและทรงตัดสินปัญหาด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้ พระองค์ทรงทำสงครามขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางมากกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในสมัยสุโขทัย

ด้านเศรษฐกิจ

พระองค์ทรงโปรดให้สร้างทำนบกักเก็บน้ำที่เรียกว่า ทำนบพระร่วง หรือ สรีดภงส์ เพื่อใช้กักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และพระองค์ทรงให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการค้าขายได้อย่างมีอิสระเสรี ไม่มีการเก็บภาษีผ่านด่านจากราษฎร ที่เรียกว่า จังกอบ ทำให้การค้าขายขยายออกไปอย่างกว้างขวาง และทรงโปรดให้สร้างเตาเผาเครื่องสังคโลกเป็นจำนวนมาก เพื่อผลิตสินค้าออกไปขายยังดินแดนใกล้เคียง

ด้านศิลปวัฒนธรรม

พระองค์ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยที่เรียกว่า ลายสือไทย และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนถึงอักษรไทยในปัจจุบัน ทำให้คนไทยมีอักษรไทยใช้มาจนถึงปัจจุบัน โดยโปรดให้จารึกเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัยลงบนศิลา เมื่อ พ.ศ. 1826 เรียกว่า ศิลาจารึกหลักที่ 1

สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท)

ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท) ทรงรวบรวมราชอาณาจักรสุโขทัยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และขยายพระราชอำนาจออกไประหว่างแควจำปาสักกับแม่น้ำปิงจนจรดแม่น้ำน่านทางทิศเหนือมาไว้ในราชอาณาจักรสุโขทัย

ด้านศาสนา

ทรงมีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ได้ส่งพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนายังที่ต่าง ๆ เช่น เมืองเชียงใหม่ พิชณุโลก อโยธยา และหลวงพระบาง ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมพระเจดีย์เมืองนครชุม (กำแพงเพชร) ทรงประดิษฐานรอยพระพุทธบาทที่เขาสุมณภู ซึ่งอยู่นอกเมืองสุโขทัย โปรดให้สร้างวัดป่ามะม่วง (สุโขทัย) ทรงโปรดให้หล่อพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีขนาดเท่ากับองค์พระพุทธเจ้า ถวายพระนามว่า **พระศรีศากยมุนี** ประดิษฐานที่พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุโขทัย

ด้านภาษาและวรรณคดี

ทรงมีความเชี่ยวชาญในด้านภาษาและวรรณคดีเป็นพิเศษ ดังมีหลักฐานปรากฏในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ว่า พระมหากษัตริย์ราชที่ 1 (พระยาสิทธิ) ทรงนิพนธ์ขึ้นเมื่อครั้งยังดำรงพระยศพระมหาอุปราช ครองเมืองศรีสขนาลัย หนังสือไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

3.2 สมัยอโยธยา

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงเป็นปฐมกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา ทรงตั้งกรุงศรีอยุธยา ณ ชัยภูมิที่เอื้ออำนวยทั้งในด้านความปลอดภัยจากข้าศึกและความอยู่ดีกินดีของชาวอยุธยา พื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม

บุญคุณของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาที่มีต่อประเทศในสมัยอยุธยา ดังนี้

1. ทรงปฏิรูปการปกครอง โดยทรงรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง คือ ราชธานี และแยกฝ่ายทหารกับฝ่ายพลเรือนออกจากกัน การแต่งตั้งตำแหน่งข้าราชการให้มีบรรดาศักดิ์ตามลำดับจากต่ำสุดไปสูงสุด คือ ทนาย พัน หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา และเจ้าพระยา มีกำหนดศักดินาเพื่อเป็นค่าตอบแทนการรับราชการ ทรงตั้งกฎหมายระเบียบขึ้นเป็นกฎหมายสำหรับการปกครอง
2. ทรงประกาศใช้กฎหมายลักษณะสำคัญ คือ กฎหมายศักดินา เป็นการกำหนดสิทธิหน้าที่มูลนายและไพร่
3. โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งหนังสือมหาชาติคำหลวง นับว่าเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องแรกของกรุงศรีอยุธยา และเป็นวรรณคดีที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาษาและวรรณคดีของไทย พร้อมทั้งสร้างวัดจุฬามณี
4. ทรงรวมอาณาจักรสุโขทัยเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยาโดยสมบูรณ์

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ตลอดรัชสมัยของพระองค์ทรงกอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่า และได้ทำสงครามกับอริราชศัตรูทั้งพม่าและเขมร จนราชอาณาจักรไทยเป็นปึกแผ่นมั่นคง ขยายดินแดนได้อย่างกว้างขวาง บุญคุณของพระองค์ที่มีต่อประเทศชาติในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการเมืองการปกครอง

พระองค์โปรดให้ปรับปรุงการปกครองหัวเมืองใหญ่เป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ยกเลิกระบบเมืองพระยามหานคร ยกเลิกให้เจ้านายไปปกครองเมืองเหล่านี้ แล้วให้ขุนนางไปปกครองแทน จัดหัวเมืองตามความสำคัญและขนาดเป็น เอก โท ตรี จัตวา

ด้านการค้าขาย

ทรงส่งทูตไปประเทศจีน เพื่อรับรองฐานะกษัตริย์ของพระองค์และติดต่อค้าขายกับประเทศจีน ขยายการค้าไปประเทศสเปน

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถมาก ทำให้กรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของพระองค์ มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในทุกด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การต่างประเทศ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และวรรณคดีที่สำคัญหลายเรื่องเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ จนได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในรัชสมัยของพระองค์ ได้มีชาวตะวันตกเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขาย เผยแพร่ศาสนา ตลอดจนเข้ารับราชการ ทำให้ชาวตะวันตกยอมรับนับถือกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างมาก

ในด้านการค้าขาย ได้มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากยิ่งขึ้นกว่าในรัชสมัยอื่น ๆ ทั้งฮอลันดา ฝรั่งเศส และอังกฤษ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ต่อเรือกำปั่นหลวง เพื่อทำการค้าขายกับต่างประเทศ จึงทำให้อยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้ากับต่างประเทศ มีเศรษฐกิจรุ่งเรือง มีรายได้จากการจัดเก็บภาษีอากรเป็นจำนวนมาก

3.3 สมัยธนบุรี

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์มีพระราชกรณียกิจที่สำคัญ คือ การรวบรวมกำลังไว้ต่อสู้กับพม่า สร้างความเป็นปึกแผ่นของพระราชอาณาจักรบุญคุณของพระองค์ที่มีต่อประเทศชาติในด้านต่าง ๆ

ด้านเศรษฐกิจ

เมื่อเศรษฐกิจของบ้านเมืองอยู่ในภาวะตกต่ำ ทรงแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี โดยสละพระราชทรัพย์ซื้อข้าวสารจากพ่อค้าต่างเมือง

ด้านวรรณกรรม

ทรงสนพระทัยด้านวรรณกรรม ทรงนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองดังแต่ก่อน

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นนักรบและนักปกครองชั้นดีเยี่ยม มีคุณลักษณะผู้นำอยู่เต็มตัว ทั้งในยามคับขันและยามปกติ

3.4 สมัยรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) โปรดให้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีไปยังที่แห่งใหม่ซึ่งอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. 2325 ต่อมาได้พระราชทานนามว่า กรุงรัตนโกสินทร์ หรือกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน

การสร้างพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์โปรดให้สร้างวัดขึ้นในพระบรมมหาราชวัง คือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว แล้วอัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐาน

ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ มาเป็นการค้ากับชาวตะวันตก เพื่อความอยู่รอดของชาติ เนื่องจากทรงตระหนักถึงภัยจากลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งกำลังคุกคามประเทศต่าง ๆ อยู่ในขณะนั้น

จุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศ คือ การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง กับอังกฤษ ใน พ.ศ. 2398 โดยพระนางเจ้าวิกตอเรียได้แต่งตั้งให้ เซอร์ จอห์น เบาว์ริง เป็นราชทูตเข้ามาเจรจา

สาระสำคัญของสนธิสัญญาเบาว์ริง มีดังนี้

1. อังกฤษขอตั้งสถานกงสุลในประเทศไทย
2. คนอังกฤษมีสิทธิเช่าที่ดินในประเทศไทยได้
3. คนอังกฤษสามารถสร้างโบสถ์ และสามารถเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้
4. เก็บภาษีขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3
5. พ่อค้าอังกฤษและพ่อค้าไทยมีสิทธิค้าขายกันได้โดยเสรี
6. สินค้าต้องห้าม ได้แก่ ข้าว ปลา เกลือ
7. ถ้าไทยทำสนธิสัญญากับประเทศอื่น ๆ ที่มีผลประโยชน์เหนือประเทศอังกฤษ จะต้องทำให้อังกฤษด้วย

8. สนธิสัญญานี้จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ จนกว่าจะใช้แล้ว 10 ปี และในการแก้ไขต้องยินยอมด้วยกันทั้งสองฝ่ายและต้องบอกล่วงหน้า 1 ปี

ผลจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้สภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

1. ด้านการปกครอง

รัชกาลที่ 4 ทรงแก้ไขเปลี่ยนแปลงประเพณี คือ เปิดโอกาสให้ราษฎรเข้าเฝ้าได้ โดยสะดวกให้ราษฎรเข้าเฝ้าถวายฎีการ้องทุกข์ได้ในขณะที่ทรงเสด็จพระราชดำเนิน

รัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนแปลงสถานะของไพร่ให้เป็นพลเมืองปลดปล่อยทาส ซึ่งนำไปสู่การเลิกทาส และปฏิรูปการศึกษาโดยการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดสำหรับราษฎร

รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติ โปรดให้ใช้พุทธศักราช (พ.ศ.) เป็นศักราชทางราชการ แทนรัตนโกสินทรศก (ร.ศ.) เปลี่ยนแปลงการนับเวลาทางราชการ ให้สอดคล้องกับสากลนิยม โปรดให้กำหนดค่าน้ำหน้าชื่อเด็กหญิง เด็กชาย นางสาว และ นาง เปลี่ยนแปลงธงประจำชาติ จากธงรูปช้างเผือก มาเป็นธงไตรรงค์ตราภุมณเทียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ ตามแบบประเทศยุโรป

2. การปฏิรูปกฎหมายและการศาล

รัชกาลที่ 4 ทรงตรากฎหมายขึ้นหลายฉบับ เพื่อให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพบ้านเมือง เช่น กฎหมายเกี่ยวกับมรดก สินสมรส ฯลฯ

รัชกาลที่ 5 การปฏิรูปกฎหมายและการศาลครั้งสำคัญ โดยมีกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระบิดาแห่งกฎหมาย) เป็นกำลังสำคัญ ผลการปฏิรูปกฎหมายและการศาล มีดังนี้

1. โรงเรียนสอนวิชากฎหมาย
2. ตรากฎหมายฉบับใหม่และทันสมัยที่สุด คือ กฎหมายลักษณะอาญา
3. จัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น

รัชกาลที่ 6 โปรดให้ปฏิรูป กรมร่างกฎหมายเพิ่มเติม เป็นต้น

3. ด้านเศรษฐกิจ

ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงแล้ว การค้าของไทยเจริญก้าวหน้าขึ้นมาก ทำให้มีการปรับปรุงด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

รัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนการใช้เงินพดด้วงมาเป็นเงินเหรียญ และชุดคลอง ตัดถนนเพิ่มขึ้นหลายสาย

รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนมาตราเงินไทยมาใช้ระบบทศนิยมกำหนดให้ 1 บาท มี 100 สตางค์ สร้างเหรียญสตางค์ทำด้วยทองขาว และเหรียญทองแดง และได้โปรดเกล้าฯ ได้พิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้ โดยตราพระราชบัญญัติธนบัตร ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) และตั้งกรมธนบัตรขึ้นสังกัดกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ นอกจากนี้ยังประกาศใช้พระราชบัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) โดยใช้ทองคำเป็นมาตรฐานเงินตราแทนเงิน และได้ประกาศยกเลิกการใช้เงินพดด้วง

เหรียญ เพื่ออง เบี้ยทองแดงต่าง ๆ เบี้ยสตาลค์ทองขาว โดยให้ใช้เหรียญบาท สลึง และเหรียญสตาลค์ อย่างใหม่แทน และชุดคลอง ตัดถนนเพิ่มขึ้นหลายสาย

รัชกาลที่ 6 โปรดตั้งคลังออมสินขึ้น (ปัจจุบัน คือ ธนาคารออมสิน)

4. ด้านการศึกษา

รัชกาลที่ 4 ตั้งโรงเรียนชายขึ้นที่ตำบลสำเหร่ และโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง

รัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปการศึกษาขึ้น คือ โรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบและโรงเรียนวัดมหรณพาราม (แห่งแรก) ได้โปรดให้จัดตั้งกระทรวงธรรมการขึ้น เพื่อรับผิดชอบในด้านการศึกษา และยังได้พระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงอีกด้วย

รัชกาลที่ 6 มีดังนี้

1. ตราราชบัณฑิตยสถานขึ้นใช้ใน ปี พ.ศ. 2464
2. ให้เรียกเก็บเงิน “ศึกษาพลี” จากราชกรเพื่อบำรุงการศึกษาท้องถิ่น
3. ตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรก คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ด้านศาสนา

รัชกาลที่ 4 ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติ ลักษณะการปกครองสงฆ์เป็นฉบับแรก โดยมีสมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้ปกครองสูงสุด มีมหาเถรสมาคมให้คำปรึกษา และโปรดให้สร้างวัดขึ้นหลายแห่ง เช่น วัดโสมนัสวิหาร วัดราชประดิษฐ์ วัดปทุมวนาราม

รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชกรณียกิจที่สำคัญ คือ โปรดให้จัดตั้งสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง ซึ่งต่อมาเป็นมหาวิทยาลัยของสงฆ์ หรือมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา มีการศึกษาถึงระดับปริญญาเอก คือ

1. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ที่วัดมหาธาตุฯ เป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ ฝ่ายมหานิกาย (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การให้บริการด้านการศึกษา เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

2. มหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นสถานศึกษาของพระสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย การให้บริการด้านการศึกษา เช่นเดียวกับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

6. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

รัชกาลที่ 4 ทรงประกาศให้ข้าราชการสวมเสื้อเวลาเข้าเฝ้า ทรงให้เสรีภาพประชาชน ในการนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ โปรดให้สตรีได้ยกฐานะให้สูงขึ้น

รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการสวมเสื้อราชปะแตน และสวมหมวกอย่างยุโรป ให้ข้าราชการทหารแต่งเครื่องแบบตามแบบตะวันตก โปรดให้ผู้ชายในราชสำนัก ไว้ผม

ทรงมหาดไทย เปลี่ยนมาไว้ผมตัดยาวทั้งศีรษะแบบฝรั่ง โปรดให้ผู้หญิงเลิกไว้ผมปัก ให้ไว้ผมตัดยาวที่เรียกว่า “ทรงดอกกระพุ่ม”

7. ด้านศิลปกรรม

รัชกาลที่ 4 เริ่มมีการก่อสร้างแบบตะวันตก เช่น พระราชวังสราญรมย์ พระนครคีรีที่เพชรบุรี ด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียนฝาผนังในพระอุโบสถ และวิหารวัดบวรนิเวศวิหาร จิตรกรเอกในสมัยนี้ ได้แก่ ขรรค์ชัย ซึ่งเริ่มเขียนภาพแบบสามมิติ ตามแบบตะวันตก เป็นบุคคลแรก

รัชกาลที่ 5 สถาปตยกรรมได้รับอิทธิพลแบบตะวันตกมากขึ้น ประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธชินราชจำลอง พระบรมรูปหล่อพระมหากษัตริย์ 4 รัชกาล พระราชานิพนธ์ที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชานิพนธ์ไกลบ้าน

รัชกาลที่ 6 มีการก่อสร้างตามแบบไทย ได้แก่ หอประชุมโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย การก่อสร้างแบบตะวันตก เช่น พระราชวังสนามจันทร์

ด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียนที่ฝาผนังวิหารทิศ ที่จังหวัดนครปฐม การก่อสร้างพระพุทธรูป เช่น พระแก้วมรกตน้อย

ด้านดนตรี และการแสดงละคร มีความรุ่งเรืองมาก มีการแสดงละครเพิ่มขึ้นหลายประเภท เช่น ละครร้อง ละครพูด

ด้านวรรณคดี ได้มีพระราชานิพนธ์หลายเรื่อง เช่น เวนิสวานิช ฯลฯ ได้มีการก่อตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งสำคัญที่สุดของไทย คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ซึ่งถือว่าเป็นบุญคุณอันใหญ่หลวงที่พระมหากษัตริย์ได้ทำเพื่อประชาชนของพระองค์

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) พระองค์มีพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง ทรงตระหนักว่าปัญหาเกษตรกรรมจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ถูกทำลายจำนวนมาก ทรงคิดค้น ดัดแปลงปรับปรุง และแก้ไขด้วยการพัฒนาที่ดำเนินการได้ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของความเป็นอยู่ และระบบนิเวศในแต่ละภูมิภาค พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติมาตลอดรัชสมัยเป็นที่ยอมรับ ทรงสร้างรูปแบบที่เป็นตัวอย่างของการพัฒนาแบบยั่งยืน ผสมผสานความต้องการของราษฎรให้เข้ากับการประกอบอาชีพ โดยทรงนำพระราชดำริมาปฏิบัติจริง และ

สามารถพัฒนาให้เป็นทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นระบบการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน ทำให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยทรงเน้นคนเป็นศูนย์กลางตลอดมา พระองค์เป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีในทุกพระราชภารกิจ ในฐานะพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทรงเกื้อหนุนการบริหารราชการทุกรัฐบาล แนวพระราชดำริจำนวนมากที่พระราชทานให้รัฐบาลนำไปปฏิบัติล้วนมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนชาวไทยมีความสุข ได้รับการจากรัฐอย่างทั่วถึง เข้าถึงทรัพยากรของชาติอย่างเท่าเทียมกัน

แนวพระราชดำริด้านการเกษตรที่สำคัญ คือ **“ทฤษฎีใหม่”** เป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) พระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่ราษฎร เป็นผลให้เกิดการพัฒนาสังคมและทรัพยากรบุคคลอย่างมั่นคง ยั่งยืน และสงบสุข ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในรัชสมัยของพระองค์มีทั้งสิ้นมากกว่า 4,000 โครงการ อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระปรีชาสามารถในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทั้งสิ้น ทั้งในด้านการประดิษฐ์ ได้แก่ การประดิษฐ์ “กังหันชัยพัฒนา” ซึ่งเป็นเครื่องกลเติมอากาศแบบทุ่นลอย

ด้านวรรณศิลป์ พระองค์ทรงเชี่ยวชาญในภาษาหลายภาษา ทรงพระราชนิพนธ์บทความ แพลหนังสือ เช่น นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต พระมหาชนก และพระมหาชนกฉบับการ์ตูน เป็นต้น งานทางด้านดนตรี พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างมากและรอบรู้ในเรื่องการดนตรีเป็นอย่างดี พระองค์ทรงดนตรีได้หลายชนิด เช่น แซ็กโซโฟน คลาริเน็ต ทรัมเปต กีตาร์ และเปียโน พระองค์ยังได้ประพันธ์เพลงที่มีความหมายและไพเราะหลายเพลงด้วยกัน เช่น เพลงพระราชนิพนธ์แสงเทียน เป็นเพลงแรก นอกจากนี้ยังมีเพลงสายฝน ยามเย็น ไกลรุ่ง ลมหนาว ยิ้มสู้ สายลม คำแล้ว ไกลกังวล ความฝันอันสูงสุด เราสู้ และเพลงพรปีใหม่ เป็นต้น

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร (รัชกาลที่ 10) พระราชกรณียกิจของพระองค์ที่สำคัญ เช่น พระองค์ทรงใส่พระราชหฤทัยในการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนไทย โดยทรงรับโรงเรียนหลายแห่งไว้ในพระราชูปถัมภ์ เนื่องจากทรงตระหนักว่า การศึกษาจะสามารถพัฒนาเยาวชน ซึ่งเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ทรงมีพระราชดำริ

ด้านการส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ “โครงการทุนการศึกษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร” เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงห่วงใยและทรงคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นสำคัญ และพระองค์มีพระราชปณิธานแน่วแน่ ที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงและประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะสืบสาน รักษา และต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริต่าง ๆ ในการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้ประชาชนและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยราชการในพระองค์ ร่วมกับหน่วยราชการต่าง ๆ และประชาชนทุกหมู่เหล่าที่มีจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำท่วมในเขตชุมชน ปัญหาการจราจร และอื่น ๆ เพื่อสืบสานพระราชปณิธานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ที่ทรงห่วงใยปัญหาน้ำท่วมและปัญหาการจราจรในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” ระหว่างวันที่ 28 กรกฎาคม - 3 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแบบอย่างในการพัฒนาสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่ในชุมชนให้มีสภาพที่ดีขึ้น

ดังนั้น โครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” โครงการในพระราชดำริสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ปลูกจิตสำนึกในการทำความดี ปลูกฝังให้คนทุกเพศทุกวัย ได้ตื่นตัวในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ชุมชน และประเทศชาติ

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 3 บุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี

และรัตนโกสินทร์

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 3 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

การประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

สาระสำคัญ

การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดล้วนเริ่มต้นจากความสงสัยใคร่รู้อันเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด โดยการศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเสมือนการศึกษาค้นคว้าความจริงทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องมีขั้นตอนที่ได้รับการยอมรับ วิธีการทางประวัติศาสตร์ จึงเป็นเครื่องมือที่นำมาช่วยในการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ให้ออกมาสมบูรณ์ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ที่จะช่วยเติมเต็มความสงสัยใคร่รู้ของมนุษย์ต่อไปอีกในอนาคต

ตัวชี้วัด

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์
2. อธิบายวิธีการทางประวัติศาสตร์
3. ประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สนใจ

ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์
- เรื่องที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์
- 2.1 การกำหนดหัวเรื่องที่ศึกษา/การตั้งประเด็นที่จะศึกษา
 - 2.2 การรวบรวมหลักฐาน/สืบค้นและรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การประเมินค่าของหลักฐาน/การวิเคราะห์และตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์
 - 2.4 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูล
 - 2.5 การเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล
- เรื่องที่ 3 ตัวอย่างการนำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทย รหัสรายวิชา สค32034
2. สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา

เวลาที่ใช้ในการศึกษา 36 ชั่วโมง

เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในอดีต โดยอาศัยหลักฐานที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาประเด็นที่สนใจ อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดหัวข้อเรื่องที่ศึกษา การรวบรวมหลักฐาน และการเรียบเรียง พร้อมนำเสนอ ซึ่งจะทำให้สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ อย่างมีเหตุผล และมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียน รู้จักสืบค้นหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง

1. ความหมายของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง วิธีการ หรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอาศัยจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ ประกอบกับหลักฐานอื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย แลบบันทึกละเอียด วิดีทัศน์ หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น เพื่อให้สามารถฟื้นอดีตหรือจำลองอดีตขึ้นมาใหม่ ได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และลำดับเรื่องราวได้อย่างใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด

2. ความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญ คือ ทำให้เรื่องราว กิจกรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มีความน่าเชื่อถือ มีความถูกต้องเป็นจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพราะได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ อย่างมีขั้นตอน มีความระมัดระวังรอบคอบ โดยผู้ได้รับการฝึกฝนในระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์มาดีแล้ว

สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น มีปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อดีตที่มีการรื้อฟื้นหรือ จำลองขึ้นมาใหม่นั้น มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และเชื่อถือได้เพียงใด รวมทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรที่นำมาใช้เป็นข้อมูลนั้น มีความสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน เพราะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มีอยู่มากมาย เกินกว่าที่จะศึกษาหรือจดจำได้หมด แต่หลักฐานที่ใช้เป็นข้อมูล อาจมีเพียงบางส่วน ดังนั้น วิธีการทางประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ หรือผู้ฝึกฝนทางประวัติศาสตร์จะได้นำไปใช้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ไม่ลำเอียง และเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

3. ประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ มีประโยชน์ทั้งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ทำให้ได้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ ประโยชน์อีกด้านหนึ่ง คือ ผู้ที่ได้รับการฝึกฝน การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์จะทำให้เป็นคนละเอียด รอบคอบ มีการตรวจสอบเรื่องราวที่ศึกษา รวมทั้งนำมาปรับใช้ในชีวิตรประจำวันได้ โดยจะทำให้เป็นผู้รู้จักทำการประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่า มีความน่าเชื่อถือเพียงใด หรือก่อนที่จะเชื่อถือข้อมูลของใคร ก็นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปตรวจสอบก่อน

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์
(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์

การศึกษาประวัติศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กาลเวลา และนักประวัติศาสตร์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีวิธีการในการรวบรวมค้นคว้าหาข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์หาเหตุผล และข้อสรุป ซึ่งจะเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์มีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดหัวเรื่องที่ศึกษา/การตั้งประเด็นที่จะศึกษา

การศึกษาเรื่องราวในประวัติศาสตร์เริ่มจากความสงสัย อยากรู้ ไม่แน่ใจ กับคำอธิบายเรื่องราวที่มีมาแต่เดิม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเริ่มจากการกำหนดเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการศึกษาซึ่งในตอนแรก อาจกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาไว้กว้าง ๆ ก่อน แล้วจึงค่อยจำกัดประเด็นลงให้แคบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในภายหลัง เพราะบางเรื่องขอบเขตของการศึกษาอาจกว้างมาก ทั้งเหตุการณ์ บุคคล และเวลา

การกำหนดหัวเรื่องอาจเกี่ยวกับเหตุการณ์ ความเจริญ ความเสื่อมของอาณาจักร ตัวบุคคลในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจยาวหรือสั้นตามความเหมาะสม ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ และยังมีหลักฐานข้อมูลที่ต้องการศึกษาหลงเหลืออยู่ หัวข้อเรื่องอาจปรับให้มีความเหมาะสมหรือเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากหลักฐานที่ใช้ในการศึกษามีน้อยหรือไม่น่าเชื่อถือ

2. การรวบรวมหลักฐาน/สืบค้นและรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมหลักฐาน คือ การรวบรวมรายละเอียดและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะศึกษา ซึ่งมีทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

1) หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ หลักฐานที่เป็นตัวหนังสือโดยมนุษย์ ได้ทั้งร่องรอยขีดเขียนเป็นตัวหนังสือประเภทต่าง ๆ ในรูปของการจารึกในศิลาจารึกและการจารึกบนแผ่นโลหะ นอกจากนี้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรประเภทอื่น เช่น พงศาวดาร จดหมายเหตุ ตำรา เอกสารพื้นบ้าน และกฎหมาย

2) หลักฐานที่เป็นวัตถุ ได้แก่ วัตถุที่มนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัยได้สร้างขึ้น และตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น โบราณสถาน ประกอบด้วย วัด เจดีย์ มณฑป และโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ถ้วยชามสังคโลก

ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย แบ่งตามลำดับความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็น 2 ประเภท คือ

1) หลักฐานขั้นต้นหรือหลักฐานปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นหลักฐานที่มาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นจริง ๆ โดยมีการบันทึกของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยตรง หรือผู้ที่รู้เหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง ดังนั้น หลักฐานช่วงต้น จึงเป็นหลักฐานที่มีความสำคัญและ

น่าเชื่อถือมากที่สุด เพราะบันทึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือผู้อยู่ในเหตุการณ์บันทึกไว้ เช่น จดหมายเหตุ คำสัมภาษณ์เอกสารทางราชการ ทั้งที่เป็นเอกสารลับและเอกสารที่เปิดเผย บันทึกความทรงจำกฎหมายหนังสือพิมพ์ ประกาศ สุนทรพจน์ รายงานข่าว ภาพยนตร์ สไลด์ วิดีทัศน์ แถบบันทึกเสียง ภาพถ่าย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ เป็นต้น

2) หลักฐานชั้นรองหรือหลักฐานทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นหลักฐานที่เขียนขึ้นโดยบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นโดยตรง โดยมีการเรียบเรียงขึ้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของบทความทางวิชาการและหนังสือต่าง ๆ เช่น พงศาวดาร ตำนาน บันทึกคำบอกเล่า ผลงานทางการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการ เป็นต้น สำหรับหลักฐานชั้นรองนั้นมีข้อดี คือ มีความสะดวกและง่ายในการศึกษาทำความเข้าใจ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการศึกษาค้นคว้าตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์เหตุการณ์ และอธิบายไว้อย่างเป็นระบบโดยนักประวัติศาสตร์มาแล้ว

หลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรองจัดว่ามีคุณค่าแตกต่างกัน คือ หลักฐานชั้นต้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นหลักฐานร่วมสมัยที่บันทึกโดยผู้รู้เห็น หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยตรง ส่วนหลักฐานชั้นรองเป็นหลักฐานที่สร้างขึ้นภายหลัง โดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น แต่หลักฐานชั้นรองจะช่วยอธิบาย เรื่องราวให้เข้าใจหลักฐานชั้นต้นได้ง่ายขึ้น ละเอียดขึ้น อันเป็นแนวทางไปสู่หลักฐานข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งปรากฏในบรรณานุกรมของหลักฐานชั้นรอง ทั้งหลักฐานชั้นต้น และชั้นรองสามารถค้นคว้าได้จากห้องสมุดของทางราชการ และของเอกชน ตลอดจนฐานข้อมูลในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (website)

แหล่งรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์

แหล่งรวบรวมหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยที่สำคัญ คือ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ซึ่งรวบรวมเอกสาร ตัวเขียนที่เป็นสมุดฝรั่ง ภาพถ่ายเก่า ส่วนสำนักหอสมุดแห่งชาติเป็นที่เก็บเอกสารตัวเขียนที่เป็นสมุดไทย

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั้งในพระนครและต่างจังหวัดเป็นสถานที่ที่มีศิลาจารึก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเก็บไว้จำนวนมาก นอกจากนี้หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ บางแห่งก็มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เก็บไว้เช่นกัน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยส่วนหนึ่งมีการพิมพ์เผยแพร่ โดยหลายหน่วยงาน ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้า รวมทั้งมีการปริวรรตหรือถอดเป็นภาษาปัจจุบันด้วย หน่วยงานสำคัญที่เป็นแหล่งพิมพ์เผยแพร่หลักฐานประวัติศาสตร์ไทย คือ กรมศิลปากร คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตลอดจนสำนักพิมพ์เอกชนทั้งหลาย

การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานชั้นต้นใช้ได้สะดวกพอสมควร แต่บางส่วนอาจใช้จากฉบับสำเนา เพราะต้นฉบับเดิมกระดาศกรอบและขาดง่าย เนื่องจากอากาศร้อนชื้นและมีอายุมาก ดังนั้น การใช้จึงต้องระมัดระวัง และต้องช่วยกันถนอมรักษา เพราะหลักฐานเหล่านี้เป็นสมบัติที่สำคัญของชาติ ไม่สามารถจะหามาใหม่ทดแทนได้

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ร่องรอยหรือหลักฐานที่เกิดขึ้นในอดีตที่มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการและความเป็นมาของมนุษย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เพราะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น ทราบเรื่องราวได้อย่างใกล้เคียงกับความจริงที่สุด

ตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษาเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์

1) **จารึก** เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทลายลักษณ์อักษรที่มีการบันทึกลงในวัตถุต่าง ๆ เช่น แผ่นศิลา แผ่นหนัง แผ่นกระเบื้อง ใบลาน เป็นต้น มักเป็นการบันทึกเรื่องราวของช่วงเวลานั้น ๆ หรือบันทึกวิชาความรู้ต่าง ๆ เมื่อทำการจารึกแล้วจะไม่มีการแก้ไข เพราะเป็นการจารึกเพียงครั้งเดียว จึงมีความน่าเชื่อถือ เช่น จารึกที่วัดพระเชตุพลวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมสรรพวิชาที่สำคัญแล้วจารึกไว้บนแผ่น

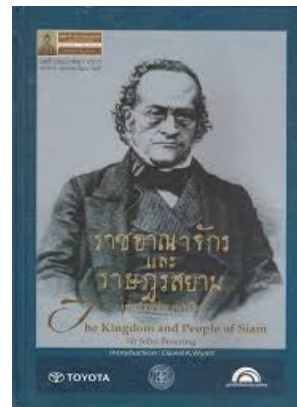
ที่มา : www.attazone02.blogspot.com

2) **พงศาวดาร** เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ เนื้อหาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในอาณาจักรหรือราชสำนัก ซึ่งช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และราชสำนักได้อย่างดี เช่น พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ที่มา : www.rimkhobfabooks.com

3) **บันทึกของชาวต่างชาติ** เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชาวต่างชาติซึ่งเข้ามาในประเทศไทยได้บันทึกถึงเหตุการณ์ที่ตนเองได้ประสบพบเห็นในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น การดำเนินชีวิตของผู้คน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี เป็นต้น บันทึกของชาวต่างชาติที่น่าสนใจ เช่น บันทึกของเซอร์ จอห์น เบาว์ริงราชทูตที่สมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษส่งมาเจริญสัมพันธ์ไมตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ใน พ.ศ. 2397 ซึ่งได้มีโอกาสบันทึกถึงราชสำนักและบ้านเมืองในสมัยนั้น เป็นต้น

ที่มา : www.rimkhobfabooks.com

4) **เอกสารทางราชการ** เป็นเอกสารที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ออกขึ้น เพื่อใช้ในงานหรือกิจการที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งถือเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นบันทึกที่อยู่ในช่วงเวลานั้น เช่น กฎหมายตราสามดวงที่ชำระแก้ไขในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) เอกสารแจ้งข่าวของกระทรวงการต่างประเทศในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระราชหัตถเลขาของพระมหากษัตริย์ ที่มีถึงหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

5) **แหล่งโบราณสถาน** โบราณสถานสำคัญที่สามารถใช้ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยรัตนโกสินทร์นั้น มีด้วยกันหลายแห่งด้วยกัน เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดพระเชตุพลวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ป้อมพระสุเมรุ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นต้น

ภาพ : ป้อมพระสุเมรุ กรุงเทพฯ

ภาพ : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพ : วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร

ข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้งความจริงและข้อเท็จจริง

ในการสรุปข้อมูลที่ได้จากหลักฐาน สิ่งที่คุณทำการศึกษาควาค้นคว้าจะมีทั้งข้อเท็จจริงและความจริงที่ปรากฏอยู่บนหลักฐาน ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าจะต้องทำความเข้าใจก่อนว่าข้อเท็จจริงกับความจริงที่ได้จากหลักฐานนั้นแตกต่างกันอย่างไร

ข้อเท็จจริง คือ เรื่องราวหรือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นจริง (ข้อจริง) และส่วนที่ไม่เป็นความจริง (ข้อเท็จ) ปะปนกันอยู่ จึงต้องได้รับการประเมินและตรวจสอบความน่าเชื่อถืออย่างรอบคอบ

ความจริง คือ เรื่องราวซึ่งได้รับการประเมิน และให้การยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือ เป็นเรื่องราวที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด และมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้ให้การสนับสนุน

ดังนั้น การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานนั้น จึงต้องมีการแยกแยะถึงข้อเท็จจริงและความจริงเสมอ เพราะเรื่องราวในประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต เราจึงไม่สามารถทราบได้ว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอย่างไร การใช้ข้อมูลจากหลักฐานจึงต้องทำการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจนกว่าจะได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือเพื่อให้ได้เรื่องราวที่ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด

3. การประเมินคุณค่าของหลักฐาน/การวิเคราะห์และตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นคว้ามาได้ ก่อนที่จะทำการศึกษาค้นคว้าจะต้องมีการประเมินคุณค่าว่าเป็นหลักฐานที่แท้จริงเพียงใด การประเมินคุณค่าของหลักฐานนี้เรียกว่า “วิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์” มี 2 วิธี ดังต่อไปนี้

1) การประเมินคุณค่าภายนอกหรือวิพากษ์วิธีภายนอก หมายถึง การประเมินคุณค่าของหลักฐานจากลักษณะภายนอกของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ บางครั้งก็มีการปลอมแปลงเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ ทำให้หลงผิด หรือเพื่อเหตุผลทางการเมือง การค้า ดังนั้น จึงต้องมีการประเมินว่าเอกสารนั้น เป็นของจริงหรือไม่ ในส่วนวิพากษ์วิธีภายนอก เพื่อประเมินหลักฐานว่าเป็นของแท้ พิจารณาได้จากสิ่งที่ปรากฏภายนอก เช่น เนื้อกระดาษ ของไทยแต่เดิมจะหยาบและหนา ส่วนกระดาษฝรั่งที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เริ่มเข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) แต่ทางราชการจะใช้กระดาษฝรั่งหรือสมุดฝรั่งมากขึ้น ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เกี่ยวกับตัวพิมพ์ดีดเริ่มใช้มากขึ้นในกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าปรากฏว่ามีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้ตัวพิมพ์ดีด ก็ควรสงสัยว่าหลักฐานนั้นเป็นของปลอม

2) การประเมินคุณค่าภายในหรือวิพากษ์วิธีภายใน เป็นการประเมินคุณค่าของหลักฐานจากข้อมูลภายในหลักฐานนั้น เป็นต้นว่า มีข้อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ ในช่วงเวลาที่หลักฐานนั้นทำขึ้นหรือไม่ ดังเช่น หลักฐานซึ่งเชื่อว่าเป็นของสมัยสุโขทัยแต่มีการพูดถึงสหรัฐอเมริกาในหลักฐานนั้น ก็ควรสงสัยว่าหลักฐานนั้นเป็นของสมัยสุโขทัยจริงหรือไม่ เพราะในสมัยสุโขทัยยังไม่มีประเทศสหรัฐอเมริกา แต่น่าจะเป็นหลักฐานที่ทำขึ้น เมื่อคนไทยได้รับรู้ว่ามีประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว หรือหลักฐานเป็นของเก่าสมัยสุโขทัยจริง แต่การคัดลอกต่อกันมา มีการเติมชื่อประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าไป เป็นต้น

วิพากษ์วิธีภายในยังสังเกตได้จากการกล่าวถึงตัวบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ถ้อยคำ เป็นต้น ในหลักฐานว่ามีความถูกต้องในสมัยนั้น ๆ หรือไม่ ถ้าหากไม่ถูกต้องก็ควรสงสัยว่าเป็นหลักฐานปลอมแปลง หลักฐานที่แท้จริงเท่านั้นที่มีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ส่วนหลักฐานปลอมแปลงไม่มีคุณค่าใด ๆ อีกทั้งจะทำให้เกิดความรู้ที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นการประเมินคุณค่าของหลักฐานจึงมีความสำคัญและจำเป็นมาก

4. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

เมื่อทราบว่าหลักฐานนั้นเป็นของแท้ ให้ข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริงหรือความจริง ในประวัติศาสตร์ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ก็ต้องศึกษาข้อมูลหรือข้อสนเทศในหลักฐานนั้นว่าให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อะไรบ้าง ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์เพียงใด หรือข้อมูลนั้นมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นอย่างไร มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงหรือไม่ ข้อมูลมีความยุติธรรมหรือไม่ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหลายมาจัดหมวดหมู่ เช่น ความเป็นมาของเหตุการณ์ สาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ความเป็นไปของเหตุการณ์ ผลของเหตุการณ์ เป็นต้น

เมื่อได้ข้อมูลเป็นเรื่อง เป็นประเด็นแล้ว ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องนั้นก็ต้องหาความสัมพันธ์ของประเด็นต่าง ๆ และตีความข้อมูลว่ามีข้อเท็จจริงใดที่ซ่อนเร้นอำพราง ไม่กล่าวถึงหรือในทางตรงกันข้ามอาจมีข้อมูลกล่าวเกินความเป็นจริงไปมาก

ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ควรมีความละเอียดรอบคอบ วางตัวเป็นกลาง มีจินตนาการ มีความรอบรู้ โดยศึกษาข้อมูลทั้งหลายอย่างกว้างขวาง และนำผลการศึกษาเรื่องนั้นที่มีแต่เดิมมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ รวมทั้งจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระบบ

5. การเรียบเรียงและการนำเสนอข้อมูล/การเรียบเรียง รายงาน ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

การเรียบเรียงหรือการนำเสนอจัดเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญมาก โดยผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวม และเรียบเรียงหรือนำเสนอให้ตรงกับประเด็นหรือหัวเรื่องที่ตนเองสงสัย ต้องการอยากรู้เพิ่มเติม

ทั้งจากความรู้เดิมและความรู้ใหม่ รวมไปถึงความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ซึ่งเท่ากับเป็นการรื้อฟื้นหรือจำลองเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่ อย่างถูกต้องและเป็นกลาง

ในขั้นตอนการนำเสนอ ผู้ศึกษาควรอธิบายเหตุการณ์อย่างมีระบบและมีความสอดคล้องต่อเนื่อง เป็นเหตุเป็นผล มีการโต้แย้งหรือสนับสนุนผลการศึกษาวิเคราะห์แต่เดิม โดยมีข้อมูลสนับสนุนอย่างมีน้ำหนัก เป็นกลาง และสรุปการศึกษาว่าสามารถให้คำตอบที่ผู้ศึกษามีความสงสัยอยากรู้ได้เพียงใด หรือมีข้อเสนอแนะให้สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อไปอย่างไรบ้าง

จะเห็นได้ว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างมีระบบ มีความระมัดระวัง รอบคอบ มีเหตุผลและเป็นกลาง ซื่อสัตย์ต่อข้อมูลตามหลักฐานที่ค้นคว้ามา อาจกล่าวได้ว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์เหมือนกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จะแตกต่างกันก็เพียงวิธีการทางวิทยาศาสตร์สามารถทดลองได้หลายครั้ง จนเกิดความแน่ใจในผลการทดลอง แต่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นใหม่ได้อีก ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ที่ดีจึงเป็นผู้ฟื้นอดีตหรือจำลองอดีตให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อที่จะได้เกิดความเข้าใจอดีต อันจะนำมาสู่ความเข้าใจในปัจจุบัน

6. ตัวอย่างการนำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้า จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์

1. การกำหนดหัวเรื่องที่จะศึกษา/การตั้งประเด็นที่จะศึกษา จะต้องตั้งประเด็นปัญหาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาก่อน เพราะการตั้งประเด็นปัญหาจะช่วยกำหนดเป้าหมายในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็น การตั้งกำหนดปัญหาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษานั้นมีด้วยกันหลายอย่าง ดังนี้

“ป้อมพระจุลจอมเกล้าสร้างขึ้นเมื่อใด”

“ใครเป็นผู้ที่สร้างป้อมพระจุลจอมเกล้านี้ขึ้น”

“ป้อมพระจุลจอมเกล้าถูกสร้างขึ้นไว้ในบริเวณใด”

“ป้อมพระจุลจอมเกล้าถูกสร้างขึ้นด้วยจุดประสงค์ใด”

“ลักษณะโดยทั่วไปของป้อมพระจุลจอมเกล้าเป็นอย่างไร”

“ป้อมพระจุลจอมเกล้ามีความสำคัญอย่างไรในทางประวัติศาสตร์”

ภาพ : ป้อมพระจุลจอมเกล้า

2. การรวบรวมหลักฐาน/สืบค้นและรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้า นั้นผู้ที่ได้ศึกษาจะต้องทำการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้าจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งแหล่งข้อมูลที่สามารถรวบรวมข้อมูลหลักฐานได้นั้นมีด้วยกันหลายอย่าง เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ทหารเรือ จังหวัดสมุทรปราการ ป้อมพระจุลจอมเกล้า จังหวัดสมุทรปราการ เว็บไซต์ต่าง ๆ นิตยสาร สารคดี รวมถึงผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้า เป็นต้น

3. การประเมินค่าของหลักฐาน/การวิเคราะห์และตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานจนได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐานเหล่านั้น ทั้งนี้ ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้า นั้น ควรใช้ข้อมูลหลักฐานที่มีความหลากหลายและจะต้องมีการเทียบเคียงข้อมูลหลักฐานหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องมากที่สุด และจะต้องวิเคราะห์ด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่มีอคติ

4. การวิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ข้อมูล เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานที่มีจนได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและใกล้เคียงมากที่สุดแล้ว ผู้ที่ทำการศึกษจะต้องนำข้อมูลที่มีเหล่านี้ไปใช้ในการตอบประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้เกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้า ดังนี้

ป้อมพระจุลจอมเกล้าสร้างขึ้นเมื่อใด เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. 2427 รัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ใครเป็นผู้ที่สร้างป้อมพระจุลจอมเกล้าขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ป้อมพระจุลจอมเกล้าถูกสร้างขึ้นไว้ในบริเวณใด บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งขวาตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอสุมทรีบุรีรัมย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ป้อมพระจุลจอมเกล้าถูกสร้างขึ้นด้วยจุดประสงค์ใด เพื่อสกัดกั้นการรุกรานของกองเรือต่างชาติที่จะรุกร้าเข้ามาบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา

ลักษณะโดยทั่วไปของป้อมพระจุลจอมเกล้าเป็นอย่างไร ป้อมพระจุลจอมเกล้ามีลักษณะการสร้างเป็นป้อมปืนใหญ่แบบตะวันตก ประกอบด้วยหลุมปืนใหญ่จำนวน 7 หลุม ติดตั้งปืนอาร์มสตรองขนาด 155 มิลลิเมตร เรียกว่า “ปืนเสือหมอบ” ซึ่งส่งมาจากประเทศอังกฤษ ภายในประกอบด้วยคูหาและห้องสำหรับเก็บกระสุนปืนใหญ่ มีการออกแบบป้อม เพื่อลดการสูญเสียหากถูกโจมตีด้วยการยิงจากปืนใหญ่จากฝ่ายตรงข้าม

ภาพ : ป้อมพระจุลจอมเกล้า

ภาพ : ปืนเสือหมอบ

ป้อมพระจุลจอมเกล้ามีความสำคัญอย่างไรในทางประวัติศาสตร์ วิฤติการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ในช่วงที่มหาอำนาจตะวันตกพยายามคุกคามประเทศไทย ป้อมพระจุลจอมเกล้ามีบทบาทสำคัญในการสกัดกั้นการรุกรานของกองเรือฝรั่งเศส จำนวน 3 ลำ ที่เข้ามาบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดการต่อสู้กันและทหารที่ป้อมพระจุลจอมเกล้าสามารถยิงเรือรบฝรั่งเศสจนเกยตื้นได้ 1 ลำ เรือรบที่เหลือของฝรั่งเศสได้รับความเสียหาย แต่สามารถฝ่าเข้าไปจนถึงกรุงเทพฯ ได้ ปัจจุบันป้อมพระจุลจอมเกล้าอยู่ในความดูแลของกองทัพเรือ โดยฐานทัพเรือกรุงเทพ ซึ่งได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปเที่ยวชม และศึกษาเรื่องราวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ ตลอดจนชมทัศนียภาพของระบบนิเวศที่อยู่โดยรอบป้อมพระจุลจอมเกล้าอีกด้วย

5. การเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล/การเรียบเรียงรายงานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ในการเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั้น ผู้ที่ทำการศึกษจะต้องลำดับเรื่องราวให้มีความถูกต้องตามข้อมูลที่ได้มา และในการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้นสามารถทำได้หลายวิธีการ เช่น การนำข้อมูลเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้ามาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง การจัดทำรายงานเกี่ยวกับป้อมพระจุลจอมเกล้าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 วิธีการทางประวัติศาสตร์

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สาระสำคัญ

พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อแผ่นดินไทยทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ ทำนุบำรุง สร้างบ้านแปลงเมือง ส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม วรรณคดี ศาสนา สืบต่อประเพณี และดำรงอยู่ในความเป็นไทย นับว่าเป็นบุญคุณของแผ่นดิน

บุญคุณของพระมหากษัตริย์และบรรพบุรุษที่สำคัญของชาวไทยที่มีบทบาทเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การรวมชาติ การสร้างเอกราช การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทยทรงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของชาติ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ต่างทรงประกอบพระราชกรณียกิจใหญ่ๆน้อยๆเพื่อสร้างความมั่นคงให้ราชอาณาจักร ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ให้เป็นมรดกตกทอดมาจนปัจจุบัน

ตัวชี้วัด

1. อธิบายพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์
2. อธิบายคุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญที่มีต่อการพัฒนาชาติไทย
3. วิเคราะห์พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
4. เขียนบรรยายคุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ 1 พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์

เรื่องที่ 2 คุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญ

2.1 กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

2.2 ท้าวสุรนารี

2.3 สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (ช่วง บุนนาค)

2.4 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

2.5 กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

2.6 พระยาอนุমানราชชน

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทย รหัสรายวิชา สค32034
2. สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา

เวลาที่ใช้ในการศึกษา 27 ชั่วโมง

เรื่องที่ 1 พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์

ความหมายของพระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจ หมายถึง งานที่พระเจ้าแผ่นดินทรงทำ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554)

ความสำคัญของพระราชกรณียกิจ

พระมหากษัตริย์ไทย ทรงคำนึงถึงพระราชกรณียกิจ ซึ่งทรงทำเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ให้มีความเจริญรุ่งเรือง ถาวร เป็นมรดกของชาติสืบไป และทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขแก่ปวงอาณาประชาราษฎร์และชาติบ้านเมืองเป็นอเนกประการ ยังผลให้พสกนิกรอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ภายใต้ร่มพระบารมี สืบมาจนถึงทุกวันนี้

พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ล้วนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม แม้การปฏิบัติพระราชกรณียกิจจะเป็นพระราชภาระอันหนัก แต่ก็ทรงกระทำอย่างครบถ้วน สม่าเสมอ สามารถผูกจิตใจของประชาชนให้เกิดความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ทุก ๆ พระองค์ ซึ่งพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๆ ของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ มีดังนี้

1.1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานคร (หรือกรุงรัตนโกสินทร์) เป็นราชธานี และทรงสถาปนาราชวงศ์จักรี มีพระนามเดิมว่า ดั่ง หรือ ทองดั่ง พระราชบิดา คือ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระนามเดิมว่า ทองดี สืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) พระราชมารดา พระนามเดิมว่า หยก หรือ ดาวเรือง เสด็จพระบรมราชสมภพเมื่อวันพุธ ที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2279 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันเสาร์ที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 เสด็จสวรรคต เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2352

พระราชกรณียกิจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองนานัปการ โดยเฉพาะในด้านการสงคราม ทรงทำศึกสงครามป้องกันและขยายพระราชอาณาจักรหลายครั้ง ครั้งสำคัญในรัชกาล คือ สงครามเก้าทัพใน พ.ศ. 2328 ซึ่งได้รับชัยชนะเป็นที่เลื่องลือในยุทธวิธีการรบของกองทัพไทยที่มีกำลังพลน้อยกว่าข้าศึกที่ยกมาถึงเก้าทัพ

ด้านกฎหมายบ้านเมือง โปรดให้ชำระพระราชกำหนดกฎหมายให้ถูกต้อง แล้วให้อำลักษณ์ชุบเส้นหมึกไว้ ประทับตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ และบัวแก้ว ซึ่งเป็นตราของ สมุหนายก สมุหพระกลาโหม และพระคลัง เพื่อใช้บังคับทั่วราชอาณาจักร กฎหมายนี้เรียกกันว่า กฎหมายตราสามดวง

ด้านศาสนา พ.ศ. 2331 โปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดนิพพานาราม (ปัจจุบัน คือ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) และโปรดให้ ตรากฎหมายสงฆ์ควบคุมสมณปฏิบัติและข้อพึงปฏิบัติ ของพุทธศาสนิกชน รวมทั้งพระราชกำหนดกวดขัน ศีลธรรมข้าราชการและพลเมือง มีพระราชศรัทธา ทำนุบำรุงพระอารามทั้งในเขตพระนครและหัวเมือง หลายแห่ง วัดประจำรัชกาล คือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ภาพ : วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม โปรดให้สร้างปราสาท พระราชวัง วัดวาอาราม เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสระเกศ และวัดสุทัศนเทพวราราม ทั้งยังฟื้นฟูทำนุบำรุงงานศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมและราชประเพณี ต่าง ๆ ที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธี ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น

ภาพ : วัดสุทัศนเทพวราราม

1.2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าฉิม เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2352 เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2367

พระราชกรณียกิจ

พระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจที่สำคัญต่อบ้านเมืองและราษฎรหลายด้าน เพื่อให้เกิดความมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองของชาติไทย ซึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถือว่าเป็นยุคทองของวรรณคดี เพราะวรรณคดีของชาติรุ่งเรืองมาก ทรงส่งเสริมศิลปะทุกประเภท ทรงพระปรีชาสามารถในงานวรรณกรรมและบทละครเป็นอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์งานวรรณกรรมและบทละครต่าง ๆ ที่ทรงคุณค่าไว้มากมาย เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน (บางตอน) บทละครเรื่องอิเหนา รามเกียรติ์ คำวิ ไกรทอง มณีพิชัย สังข์ทอง กาพย์เห่เรือ และบทพากย์โขน ตอนเอราวัณ นาคบาศ และนางลอย เป็นต้น

นอกจากนี้ พระองค์ยังสนพระราชหฤทัยด้านศิลปะการดนตรีเป็นอย่างยิ่ง ทรงเชี่ยวชาญและโปรดชอสามสาย พระองค์มีซอคู่พระหัตถ์อยู่คันหนึ่ง พระราชทานนามว่า “ซอสายฟ้าฟาด” ทั้งนี้ พระองค์ยังพระราชนิพนธ์ทำนองเพลงบุหลันลอยเลื่อน (บุหลันเลื่อนลอยฟ้า หรือ สรรเสริญพระจันทร์ บางแห่งเรียกว่า เพลงทรงพระสุบิน) ซึ่งในรัชสมัยของพระองค์ ศิลปะด้านนาฏกรรมเจริญรุ่งเรืองมาก ความงดงามไพเราะทั้งบทละคร ทำรำ ได้ปรับปรุงและใช้เป็นแบบแผนทางนาฏศิลป์ของชาติมาจนปัจจุบัน

ด้านการปกครอง ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองในทุกด้าน โปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมปราการต่าง ๆ สร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นเมืองหน้าด่านชายทะเลเพื่อป้องกันข้าศึกญกราน

ด้านการค้ากับต่างประเทศ ปรากฏว่าการค้ากับจีนและประเทศทางตะวันตกเฟื่องฟูมาก ทรงส่งเสริมการค้ากับต่างประเทศ โดยทรงส่งเรือสำเภาไปค้าขายกับจีน เขมร ญวน มลายู มีเรือสินค้าของหลวงเดินทางไปจีนเป็นประจำ รวมทั้งประเทศตะวันตกต่าง ๆ เช่น โปรตุเกส อังกฤษ เป็นต้น นำรายได้เข้าสู่ประเทศจำนวนมาก

ด้านสังคม ทรงพระราชดำริว่า การสูบฝิ่นเป็นอันตรายแก่ผู้สูบ ทั้งก่อให้เกิดคดีอาชญากรรมขึ้นมาก แม้ฝิ่นจะนำรายได้จำนวนมากเข้าพระคลังหลวง แต่ด้วยพระมหากษัตริย์คุณที่มีต่อราษฎร ทรงตราพระราชกำหนดห้ามมิให้ซื้อขายและสูบฝิ่น ทรงกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนไว้อย่างหนัก

ส่วนการพระศาสนา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ริเริ่มการประกอบพิธีวิสาขบูชาขึ้นใน พ.ศ. 2360 เป็นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงบริหารราชการโดยการกระจายอำนาจการบริหารไปสู่บุคคลที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ ทรงมอบอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินแก่เจ้านายและขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย ทรงส่งเสริมให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ราชการตามความสามารถและความถนัดของบุคคลนั้น ๆ การปกครองหัวเมืองประเทศราช ทรงใช้นโยบายสร้างดุลอำนาจของขุนนางในการบริหาร การปกครองด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทรงใช้นโยบายการทหาร การทูต และการค้า ควบคู่กันไป ตามแต่สถานการณ์ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ส่งผลให้บ้านเมืองมีความสุข พสกนิกรไทยต่างตระหนักถึงพระบารมีปกเกล้าด้านพุทธศาสนา อักษรศาสตร์ ศิลปะ และนาฏยศิลป์ อันเป็นต้นแบบแห่งศาสตร์และศิลป์นานัปการ

1.3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าทับ เป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับเจ้าจอมมารดาเรียบ เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันจันทร์ที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2330 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2367 เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2394

พระราชกรณียกิจ

ในรัชสมัยของพระองค์ ได้รับการยกย่องว่ามีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจและศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีพระปรีชาสามารถในการนำรายได้เข้าสู่ท้องพระคลังมาตั้งแต่ก่อนขึ้นครองราชย์ ครั้นเมื่อเสวยราชย์แล้ว ทรงสร้างความเป็นปึกแผ่นทางเศรษฐกิจด้วยการประหยัดรายจ่ายและเพิ่มพูนรายได้แผ่นดิน โดยการแก้ไขวิธีเก็บภาษีอากรแบบเดิม เช่น เปลี่ยนเก็บอากรค่านาจากทางข้าวมาเป็นเงิน ทรงตั้งภาษีอากรใหม่ อีก 38 ชนิด และทรงกำหนดระบบเจ้าภาษีนายอากรใหม่ โดยรัฐเก็บภาษีเองเฉพาะภาษีที่สำคัญบางอย่างด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถในการพาณิชย์มานับแต่สมัยรัชกาลที่ 2 จนทรงได้รับการยกย่องจากสมเด็จพระบรมชนกนาถว่าเป็น “เจ้าสัว” เพราะทรงเชี่ยวชาญในด้านการค้ากับต่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการค้ากับจีน เป็นผลให้มีพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นจำนวนมาก ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ พระราชทรัพย์ดังกล่าวนี้บรรจุไว้ในถุงแดงเก็บรักษาไว้ในพระคลังข้างที่

ต่อมาเรียกว่า “เงินถุงแดง” (ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2436 ทรงใช้เงินถุงแดงเป็นค่าปฏิกรรมสงคราม ภายหลังเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เมื่อครั้งวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112)

ด้านพระศาสนา ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกตามพระราชประเพณี ในรัชสมัยของพระองค์ ผลที่เกิดจากการที่ทรงพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา คือ ความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นพระราชนิยม เช่น การเปลี่ยนแปลงส่วนหลังคาโบสถ์ ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันประดับกระเบื้องเคลือบจามชามจีน เช่น ที่วัดราชโอรสาราม จิตรกรรมก็มีลักษณะผสมผสานแบบจีน

ตลอดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แผ่นดินสยามมีความมั่นคงทั้งทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้ ก็ด้วยพระบารมีปกเกล้า ด้วยพระปรีชาสามารถ

ภาพ : วัดราชโอรสาราม

และพระวิจยญาณที่กว้างไกล พระราชภารกิจที่ทรงมี ทำให้บ้านเมืองเปรียบเสมือนฐานแห่งความมั่นคงและความเจริญของประเทศที่ได้รับการบูรณาการโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในอีกหลายรัชกาลต่อมา จากการที่พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อบ้านเมืองอย่างเต็มพระสติกำลังตลอดเวลาแห่งรัชกาล ทรงได้รับการถวายราชสดุดีจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “พระองค์ท่านเป็นหัวใจแผ่นดิน”

1.4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2347 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันพุธที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2394 เสด็จสวรรคต เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411

พระราชกรณียกิจ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยต้องเผชิญกับการคุกคามโดยการแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกรอบด้าน โดยเฉพาะอังกฤษกับฝรั่งเศส ดังนั้น เพื่อความอยู่รอดของประเทศไทยในฐานะประเทศเอกราชประเทศเล็กซึ่งด้อยกว่าอังกฤษและฝรั่งเศส จึงต้องดำเนินนโยบายการเจรจาผ่อนปรนทางการทูต การทำสนธิสัญญาไมตรี และพาณิชย์กับประเทศต่าง ๆ

พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การรักษาเอกราชของชาติ เพราะในรัชสมัยของพระองค์ตรงกับสมัยลัทธิจักรวรรดินิยมที่ชาติมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสกำลังแข่งขันแสวงหาอาณานิคม พระองค์ทรงตระหนักว่าถึงเวลาที่สยามต้องยอมเปิดสัมพันธ์ภาพกับประเทศตะวันตก โดยทำสนธิสัญญา

ในลักษณะใหม่ เมื่อสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งอังกฤษทรงแต่งตั้งเซอร์จอห์น เบาว์ริง เป็นอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มเชิญพระราชสาส์นมาเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับสยาม ใน พ.ศ. 2398 พระองค์ทรงต้อนรับอย่างสมเกียรติ และโปรดเกล้าฯ ให้ เซอร์จอห์น เบาว์ริง เข้าเฝ้า เพื่อเจรจากันเป็นการภายในแบบมิตรภาพก่อน ซึ่งเป็นที่ประทับใจของอัครราชทูตอังกฤษมาก การเจรจาเป็นทางการใช้เวลาไม่นานก็ประสบความสำเร็จ อังกฤษและสยามได้ลงนามใน สนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์ต่อกันในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 เป็นที่รู้จักกันในนามว่า สนธิสัญญาเบาว์ริง

ที่มา : https://www.napoleon.org/wp-content/thumbnails/uploads/2002/03/454871_1-tt-width-500-height-247-crop-1-bgc-color-ffffff-lazyload-0.jpg

พระองค์ทรงวางรากฐานในการยอมรับความเจริญก้าวหน้าแบบอารยประเทศ มาใช้ในสยาม เช่น การรับชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการด้วยการให้เป็นล่าม เป็นผู้แปลตำรา เป็นครูหัดทหารบกและโปสิศ ซึ่งโปรดให้จัดตั้งขึ้นตามแบบยุโรป นอกจากกิจการดังกล่าวแล้ว ยังมีงานสมัยใหม่เกิดขึ้นอีกมาก เช่น การสำรวจทำแผนที่ชายแดนพระอาณาเขต การตั้งโรงพิมพ์อักษร ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษา เผยแพร่กฎหมาย คำสั่ง ข้าราชการต่าง ๆ สร้างโรงพิมพ์สิทธิการ (ปัจจุบันเป็นกรมธนารักษ์) เพื่อใช้ทำเงินเหรียญแทนเงินพดด้วง ใช้ธนูทองแดงและดีบุกแทนเบี้ยหอย จัดตั้งศาลสถานที่ (กรมศาลการ) สถานที่เก็บภาษีอากร มีถนนสำหรับใช้รถม้า เกิดตึกแถวและอาคารแบบฝรั่ง โรงสีไฟ โรงเลื่อยจักร ฯลฯ

นอกจากนี้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ทรงก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย ทรงบูรณะและปฏิสังขรณ์พระอารามที่สร้างค้างในรัชกาลก่อนให้ลุล่วงเรียบร้อยที่สำคัญยิ่ง คือ ได้ทรงปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์เป็นงานใหญ่

ด้านการศึกษา พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองให้ทันสมัยแบบตะวันตก จึงทรงริเริ่มสนับสนุนการศึกษาภาษาอังกฤษ และวิทยาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตก โดยเฉพาะด้านดาราศาสตร์ ทรงมีพระอัจฉริยภาพเป็นที่

ประจักษ์เลื่องลือในวงการดาราศาสตร์ทั่วโลก ด้วยทรงสามารถคำนวณวันเวลาและสถานที่เกิดสุริยุปราคาได้อย่างถูกต้องแม่นยำ จนได้รับการยกย่องว่าเป็น “พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย”

1.5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีมากมาย เป็นอเนกประการ แต่ที่อยู่ในความทรงจำของอาณาประชาราษฎร์ ได้แก่ พระราชกรณียกิจที่ทรงเลิกทาส โดยใช้วิธีผ่อนปรนเป็นระยะ พอมีเวลาให้ผู้เป็นนายและตัวทาสเองได้ปรับตัว ปรับใจ ทรงพระราชดำริเริ่มจัดการศึกษาในทุกระดับ ทรงตั้งโรงเรียนหลวงขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่คนทุกชั้น ตั้งแต่เจ้านายในราชตระกูลไปจนถึงราษฎรสามัญ ในตอนกลางและตอนปลายรัชกาลของพระองค์ การศึกษาเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงหลายแห่งเกิดขึ้น เช่น โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนแพทยาลัย และโรงเรียนข้าราชการศึกษา เป็นต้น

พระราชกรณียกิจสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การปฏิรูประบบการเงินการคลังของประเทศและการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ด้านการเงินการคลัง ทรงตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เมื่อ พ.ศ. 2416 เพื่อจัดระบบรายรับของประเทศให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยขึ้นกว่าแต่ก่อน ทดแทนวิธีการที่ใช้เจ้าภาษีนายอากรเป็นเครื่องมือ ทรงพระราชดำริแก้ไขระบบบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2435 โดยทรงยกเลิกระบบเสนาบดีแบบเดิม แล้วทรงแบ่งราชการเป็นกระทรวงจำนวน 12 กระทรวง ทรงแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน และเหมาะสมกับความเป็นไปของบ้านเมืองในรัชสมัยของพระองค์

นอกจากนี้ยังมีพระราชกรณียกิจด้านการสาธารณสุข โภค และสาธารณสุข โปรดเกล้าฯ ให้ทดลองจัดการสุขาภิบาลหัวเมืองขึ้นเป็นแห่งแรกที่ตำบลท่าฉลอม เมืองสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ. 2448 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟหลวง สายแกระหว่างกรุงเทพฯ - นครราชสีมา และริเริ่มกิจการด้านไฟฟ้า ประปา และโทรเลข ส่วนด้านการสาธารณสุข โปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งโรงพยาบาลขึ้นเป็นแห่งแรก เมื่อ พ.ศ. 2431 พระราชทานนามว่า “โรศิริราชพยาบาล” ปัจจุบัน คือ “โรงพยาบาลศิริราช”

ภาพ : โรงพยาบาลศิริราช

ส่วนพระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุด คือ การที่ทรงรักษาอิสราภของชาติไว้ได้รอดปลอดภัย ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบทุกทิศต้องตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่ชาติไทยสามารถดำรงอธิปไตยอยู่ได้อย่างน่าอัศจรรย์

โดยสรุป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการปฏิรูปประเทศในลักษณะ “พลิกแผ่นดิน” ซึ่งส่งผลเป็นคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่ออาณาประชาราษฎร์ และก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเป็นอนันต์แก่บ้านเมืองท่ามกลางกระแสการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกในขณะนั้น พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ล้วนเป็นการวางรากฐานและเป็นต้นแบบของความเจริญทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

1.6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันเสาร์ที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันอาทิตย์ที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 เสด็จสวรรคต เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

พระราชกรณียกิจ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณูปการต่อประชาชนชาวไทยและประเทศมากมาย ด้วยพระปรีชาสามารถดุนักปราชญ์ของพระองค์ โดยทรงวางแผนการพัฒนาด้านต่าง ๆ เริ่มจากการที่พระองค์มีพระราชดำริในการที่จะนำพาประเทศไปสู่ความเจริญให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ซึ่งทรงเน้นการให้การศึกษาแก่พสกนิกรเป็น

ภาพ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประการสำคัญ ทรงปรับปรุงโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น “โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” เมื่อ พ.ศ. 2453 และโปรดสร้างอาคารเรียนที่อำเภอบุพมวัน เมื่อ พ.ศ. 2458 ต่อมาทรงสถาปนาขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459 โปรดให้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ใน พ.ศ. 2461 พร้อมทั้งทรงขยายงานด้านประถมศึกษาให้กว้างขวางขึ้น

พระราชกรณียกิจการพัฒนาประเทศที่สำคัญ คือ ทรงเปลี่ยนธงชาติจากธงช้างเผือกเป็น “ธงไตรรงค์” เช่นปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีพระราชกรณียกิจในการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศอีกด้านหนึ่ง คือ พระราชกรณียกิจเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรงจัดตั้งคลังออมสิน (ปัจจุบัน คือ ธนาคารออมสิน) ทรงก่อตั้งบริษัทปูนซีเมนต์ไทย

นอกจากนี้ยังมีพระราชกรณียกิจด้านกิจการกองเสือป่าและกองลูกเสือ พระองค์ทรงจัดตั้งกองเสือป่า เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 มีพระราชประสงค์ที่จะฝึกหัดอบรมข้าราชการพลเรือนให้ได้รับการฝึกอบรมอย่างทหาร เป็นพลเมืองที่มีระเบียบวินัยและมีความสามัคคีในชาติ ส่วนกองลูกเสือโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็นกิจการของเยาวชนตั้งขึ้นคู่กับกองเสือป่า เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2454 และได้รับการยกย่องว่าเป็นพระบิดาแห่งลูกเสือไทย

ภาพ : กองลูกเสือหลวง

แม้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงพระปรีชาสามารถทางด้านการปกครอง ทรงมีความเป็นประชาธิปไตยแต่ชาวไทยและชาวต่างประเทศก็รู้จักพระองค์และยกย่องพระองค์ทางด้านอักษรศาสตร์มากกว่ามีพระราชนิพนธ์มากมายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น พระชนรค์เพชร ศรีอยุธยา นายแก้วนายขวัญ เป็นต้น

ในรัชสมัยของพระองค์นับเป็นยุครุ่งเรืองของกิจการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” หมายถึง พระมหากษัตริย์ผู้เป็นปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ มิใช่จะทรงเป็นปราชญ์ด้านอักษรศาสตร์ ผู้รจนาคำประพันธ์หลากหลายประเภทจำนวนมากเท่านั้น หากแต่ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้มีความสุขุมคัมภีรภาพ ทรงมีพระราชวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล จึงทรงวางแผนบริหารประเทศในลักษณะ “การตั้งรับและป้องกัน” ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การป้องกันตนเองของพลเรือน การวางระบบให้การศึกษาแก่ราษฎรทั้งประเทศ

1.7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันพุธที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ทรงสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 เสด็จสวรรคต เมื่อวันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484

พระราชกรณียกิจ

พระองค์ทรงริเริ่มสิ่งใหม่ให้ปรากฏในแผ่นดินหลายประการ ทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะการวางรากฐานระบบข้าราชการพลเรือนไทยในยุคปัจจุบัน อันมาจากแนวพระราชดำริ 4 ประการ คือ

- 1) ให้ข้าราชการพลเรือนอยู่ในระเบียบเดียวกัน
- 2) ให้เลือกสรรผู้มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการ
- 3) ให้ข้าราชการพลเรือนยึดถือการเข้ารับราชการเป็นอาชีพ และ
- 4) ให้ข้าราชการพลเรือนมีวินัย

ซึ่งจากแนวพระราชดำรินี้ ทรงร่างกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นครั้งแรก นอกจากนี้ยังมีพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ภาพ : อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ด้านการปกครอง พระองค์มีพระราชปณิธานจะพระราชทานรัฐธรรมนูญ ให้แก่คนไทยแต่ถูกหักท้วงจากพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ จึงได้ระงับไปก่อน ต่อมาเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติโดยคณะราษฎรในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พระองค์จึงยินยอมสละพระราชอำนาจ และเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ นำไปสู่การตั้งรัฐสภาและรัฐบาล เพื่อบริหารราชการแผ่นดิน ต่อมามีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และพระราชทานรัฐธรรมนูญสำหรับการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475

ด้านการศึกษาและการศาสนา ทรงปฏิรูปมหาวิทยาลัย โดยทรงสร้างกลไกการปฏิรูป มีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงและผู้ชายได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะแพทยศาสตร์ ด้านศาสนา ทรงจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรไทยสมบูรณ์ ขนานนามว่า “พระไตรปิฎกสยามรัฐ”

1.8 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ 8)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระนามเดิมว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก กับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันอาทิตย์ที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2468 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 เสด็จสวรรคต เมื่อวันอาทิตย์ที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจในการบริหารจัดการของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ด้านการปกครอง ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับที่ 2 ประกาศใช้หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2475 ที่ประกาศใช้มาเป็นเวลา 14 ปี

การแก้ไขความบาดหมางระหว่างชาวไทย - จีน โดยพระองค์ได้เสด็จประพาสสำเพ็ง อย่างเป็นทางการ โดยมีพระราชประสงค์สำคัญที่จะเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างชาวไทยกับชาวจีน นอกจากนี้ พระองค์ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่มีความสำคัญและเป็นคุณประโยชน์แก่

ภาพ : ตรวจพลสวนสนามกองทหารสหประชาชาติ

ประเทศชาติอย่างไพศาล ในฐานะพระประมุขสูงสุดของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศเอกราช โดยการเสด็จพระราชดำเนินตรวจพลสวนสนามกองทหารสหประชาชาติ พร้อมด้วยลอร์ด หลุยส์ เมานต์แบตเตน ผู้บัญชาการทหารฝ่ายสัมพันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้เป็นการประกาศยืนยันแน่ชัดถึงสถานภาพความเป็นเอกราชของประเทศไทย สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชนชาวไทยอย่างยิ่ง

1.9 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) พระนามเดิมว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก กับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2470 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 และในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 โปรดเกล้าให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี มีพระปฐมบรมราชโองการแก่ประชาชนชาวไทยว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจของพระองค์ในระยะเริ่มแรก ทรงเน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า นำไปสู่การพัฒนา เน้นการเกษตรเป็นหลัก เพราะราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพกสิกรรม ทรงตระหนักว่าเกษตรกรส่วนใหญ่การศึกษาน้อย ขาดหลักวิชาสมัยใหม่ต้องเผชิญปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ ดิน ป่าไม้ แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เกษตรกรเรียนรู้เรื่องการอาชีพ มีการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ดังที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่
2. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร
3. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี
4. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา
5. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี
6. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอ จังหวัดนราธิวาส

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง ทรงตระหนักว่าปัญหาเกษตรกรรมมาจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ถูกทำลายจำนวนมาก ทรงคิดค้น ดัดแปลงปรับปรุง และแก้ไขด้วยการพัฒนาที่ดำเนินการได้ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของความเป็นอยู่ และระบบนิเวศในแต่ละภูมิภาค พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติมาตลอดรัชสมัยเป็นที่ยอมรับ ทรงสร้างรูปแบบที่เป็นตัวอย่างของการพัฒนาแบบยั่งยืน ผสมผสานความต้องการของราษฎรให้เข้ากับการประกอบอาชีพ โดยทรงนำพระราชดำริมาปฏิบัติจริง และสามารถพัฒนาให้เป็นทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นระบบการจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน ทำให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยทรงเน้นคนเป็นศูนย์กลางตลอดมา พระองค์เป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดีในทุกพระราชภารกิจ ในฐานะพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทรงเกื้อหนุนการบริหารราชการทุกรัฐบาล แนวพระราชดำริจำนวนมากที่พระราชทานให้รัฐบาลนำไปปฏิบัติ ล้วนมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนชาวไทยมีความสุข ได้รับบริการจากรัฐอย่างทั่วถึง เข้าถึงทรัพยากรของชาติอย่างเท่าเทียมกัน และใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด

พระราชกรณียกิจในช่วงสมัยต้น ๆ เป็นลักษณะของการพัฒนาสังคม เช่น การรณรงค์หาทุนเพื่อก่อสร้างอาคารพยาบาล การต่อสู้โรคเรื้อนของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ การจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง คือ งานพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ศาสตร์ทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ทั้งการพัฒนา การจัดหาแหล่งน้ำ

การเก็บกักน้ำ การระบาย การควบคุม การทำน้ำเสียให้เป็นน้ำดี ตลอดจนการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม นอกจากนี้ ยังมีพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย เช่น โครงการ “น้ำดีไล่น้ำเสีย” ในการแก้ไข

ปัญหามลพิษทางน้ำ โดยทรงใช้น้ำที่มีคุณภาพดีจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้ช่วยผลักดันและเจือจางน้ำเน่าเสียให้ออกจากแหล่งน้ำของชุมชนภายในเมืองตามคลองต่าง ๆ

แนวพระราชดำริด้านการเกษตรที่สำคัญ คือ **“ทฤษฎีใหม่”** เป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทรงชี้แนะ

แนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่ราษฎร เป็นผลให้เกิดการพัฒนาสังคมและทรัพยากรบุคคลอย่างมั่นคง ยั่งยืน และสงบสุข

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้รัชสมัยของพระองค์มีทั้งสิ้นมากกว่า 4,000 โครงการอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระปรีชาสามารถในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทั้งสิ้น ทั้งในด้านการประดิษฐ์ ได้แก่ การประดิษฐ์ “กังหันชัยพัฒนา” ซึ่งเป็นเครื่องกลเติมอากาศแบบทุ่นลอย

งานทางด้านวรรณศิลป์ พระองค์ทรงเชี่ยวชาญในภาษาหลายภาษาทรงพระราชนิพนธ์บทความ แปลหนังสือ เช่น นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต พระมหาชนก และพระมหาชนก ฉบับการ์ตูน เป็นต้น งานทางด้านดนตรี พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างมาก และรอบรู้ในเรื่องการดนตรีเป็นอย่างดี พระองค์ทรงดนตรีได้หลายชนิด เช่น แซกโซโฟน คลาริเน็ต ทรัมเปต กีตาร์ และเปียโน พระองค์ยังได้ประพันธ์เพลงที่มีความหมายและไพเราะหลายเพลงด้วยกัน เช่น เพลงพระราชนิพนธ์แสงเทียน เป็นเพลงแรก นอกจากนี้ยังมีเพลงสายฝน ยามเย็น ไกลรุ่ง ลมหนาว ยิ้มสู้ สายลม ค่าแล้ว ไกลกังวล ความฝันอันสูงสุด เราสู้ และเพลงพรปีใหม่ เป็นต้น

ตลอดรัชสมัยพระองค์ได้ทรงทุ่มเทกำลังพระวรกาย และกำลังพระสติปัญญา เพื่อพสกนิกรของพระองค์ ดังที่ปรากฏในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน เพื่อให้ประชาชนของพระองค์มีความสุขโดยเท่าเทียมกัน

กล่าวได้ว่า นับแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของปวงอาณาประชาราษฎร์และความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมืองเป็นอเนกประการยังผลให้ราษฎร อยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภารตลอดมา พระองค์

จึงทรงเป็นมิ่งขวัญศูนย์รวมจิตใจ และพลังสามัคคีของคนไทยทั้งชาติตลอดกาลนิรันดร์

1.10 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร (รัชกาลที่ 10)

พระราชประวัติ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ เป็นพระราชโอรสพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) กับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันจันทร์ที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2495

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ขึ้นเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2515

ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 สภานิติบัญญัติแห่งชาติรับทราบมติคณะรัฐมนตรี กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 10 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559

ต่อมาในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2559 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายพรเพชร ลิขิตชลชัย ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี นายวีระพล ตั้งสุวรรณ ประธานศาลฎีกา เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท กราบบังคมทูลเชิญขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 10 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ โดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

เจ้าฟ้ามหาวิชราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงตอบรับขึ้นทรงราชย์ เถลิงพระปรมาภิไธยว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร”

พระราชกรณียกิจ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เพื่อแบ่งเบาพระราชภาระในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ มาตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์เริ่มตั้งแต่การตามเสด็จพระราชดำเนินไปยังภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อทอดพระเนตรความเป็นอยู่และความทุกข์ยากเดือดร้อนของราษฎร ทรงเรียนรู้แนวทางการพระราชทานความช่วยเหลือราษฎรซึ่งประสบปัญหาแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาแหล่งน้ำ และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรผู้ยากไร้ในถิ่นทุรกันดาร ทำให้ทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงความทุกข์ยากของราษฎรทุกหมู่เหล่า

นอกจากนี้ พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนไทยโดยทรงรับโรงเรียนหลายแห่งไว้ในพระราชูปถัมภ์ เนื่องจากทรงตระหนักว่าการศึกษาจะสามารถพัฒนาเยาวชนซึ่งเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต จึงพระราชทานพระราชดำริด้านการส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ “โครงการทุนการศึกษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร” เพื่อสนับสนุนการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน

ในยามที่ราษฎรประสบความเดือดร้อนเนื่องจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น เมื่อครั้งเกิดมหาอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรยังพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และยังได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎรผู้ประสบภัย สร้างความปลื้มปิติแก่ผู้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง เป็นต้น

พระราชภาระสำคัญประการหนึ่งที่ทรงปฏิบัติต่อเนื่อง คือ การเสด็จแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงเยือนมิตรประเทศทั่วทุกทวีป นอกจากจะเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นแล้ว ยังได้ทอดพระเนตรกิจการอันเป็นประโยชน์ต่าง ๆ อันจะนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านการทหาร

สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในประเทศนั้น ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธีสำคัญหลายโอกาส อาทิ การเปลี่ยนเครื่องทรง “พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร” หรือ “พระแก้วมรกต” ตามฤดูกาล การบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา การตรึงหมุดธงชัยเฉลิมพล และพระราชทานธงชัยเฉลิมพล การพระราชทานปริญญาบัตร ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ การพระราชทานพระราชวโรกาสให้เอกอัครราชทูตประเทศต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองพระบาทถวายราชสาส์น และอักษรสาส์นตราตั้ง ทั้งยัง พระราชทานพระราชวโรกาสให้นายทหารและนายตำรวจชั้นนายพล เฝ้าทูลละอองพระบาท ถวายสัตย์ปฏิญาณในโอกาสเข้ารับตำแหน่ง

การทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ โดยมีทรงว่างเว้นของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร สะท้อนถึงพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการขจัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกร เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งยังประโยชน์สุขแก่ราษฎรทุกหมู่เหล่าสืบมา

นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ยังทรงห่วงใยและทรงคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นสำคัญ และพระองค์มีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงและประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะสืบสาน รักษา และต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริต่าง ๆ ในการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้ประชาชนและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยราชการในพระองค์ ร่วมกับหน่วยราชการต่าง ๆ และประชาชน ทุกหมู่เหล่าที่มีจิตอาสา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำท่วมในเขตชุมชน ปัญหาการจราจร และอื่น ๆ เพื่อสืบสานพระราชปณิธานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ที่ทรงห่วงใยปัญหาน้ำท่วมและปัญหาการจราจร ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” ระหว่างวันที่ 28 กรกฎาคม - 3 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างในการพัฒนาสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่ในชุมชนให้มีสภาพที่ดีขึ้น

โครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” โครงการในพระราชดำริ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ปลูกจิตสำนึกในการทำความดี ปลูกฝังให้คนทุกเพศทุกวัย ได้ตื่นตัวในการบำเพ็ญตน ให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ชุมชน และประเทศชาติ

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์
(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 2 คุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญ

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท (บุญมา)

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงร่วมศึกสงครามขับไล่ोरิราชศัตรูปกป้องพระราชอาณาจักรตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ ซึ่งพระองค์ได้เสด็จไปในการพระราชสงครามทั้งทางบกและทางเรือในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จำนวน 16 ครั้ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จำนวน 8 ครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำสงครามเก้าทัพกับพม่า

นอกจากพระองค์จะทรงอุทิศพระองค์เสด็จไปในการศึกสงครามกอบกู้เอกราชและป้องกันพระราชอาณาจักรตลอดพระชนม์ชีพแล้ว ยังทรงเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่บ้านเมืองเมื่อทรงเห็นว่าบ้านเมืองสงบเรียบร้อยเป็นปกติสุข ได้ทรงอุปถัมภ์บำรุงการพระศาสนา ศิลปวรรณกรรม และสถาปัตยกรรม ทรงเป็นประธานร่วมกับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างวัดชนะสงคราม (วัดตองปุ) วัดเทวราชกุญชร (วัดสมอแครง) วัดปทุมคงคา (วัดสำเพ็ง) วัดสุวรรณดาราราม เป็นต้น

ท้าวสุรนารีวีรสตรีเมืองนครราชสีมา

เหตุการณ์ประวัติศาสตร์อันเป็นที่มาแห่งวีรกรรมของท้าวสุรนารี เกิดขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2369 หลังจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติได้เพียง 2 ปี พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ บันทึกความไว้ว่า

"เจ้าอนุเวียงจันทน์เป็นกบฏ..ฝ่ายอนุเวียงจันทน์ตั้งแต่กลับไปถึงเมืองแล้วก็ตรึงตรองที่จะคิดมาประทุษร้ายต่อกรุงเทพมหานครจึงให้มหาอุปราช ราชวงศ์ สุทธิสารกับท้าวเพี้ยขุนนางผู้ใหญ่มาปรึกษาว่าที่กรุงเดี๋ยวนี้นี้มีแต่เจ้านายเด็ก ๆ ขุนนางผู้ใหญ่ก็น้อยตัวฝีมือทัพศึกก็อ่อนแอ ทั้งเจ้าพระยานครราชสีมาก็ไม่อยู่หัวเมืองรายทางก็ไม่มีที่กีดขวาง การเป็นที่หนักหนาแล้วไม่ควรเราจะเป็นเมืองขึ้นชาวอังกฤษก็มารบกวณอยู่เราจะยกทัพไปตีเอากรุงก็เห็นจะได้โดยง่าย..."

เจ้าอนุวงศ์ หรือเรียกกันเป็นสามัญว่า เจ้าอนุตามทีกล่าวถึงในพระราชพงศาวดารนี้เป็นบุตรพระเจ้าบุญสารเสด็จขึ้นครองนครเวียงจันทน์ ต่อจากเจ้าอินทวงศ์เป็นผู้มีความสวามิภักดิ์ต่อกรุงเทพฯ มาแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและรับทำราชการต่าง ๆ โดยแข็งขันสืบมา จนเป็นที่สนทิตชอบพระราชอภัยยศส่วนมูลเหตุที่เจ้าอนุวงศ์คิดเป็นกบฏ จะเข้ามาตีกรุงเทพฯ กล่าวว่เนื่องจากทูลขอครัวชาวเวียงจันทน์ ที่ถูกกวาดต้อนมาแต่ครั้งกรุงธนบุรีเพื่อจะนำกลับไปบ้านเมืองแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่พระราชทานให้ตามประสงค์ด้วยทรง

พระราชดำริว่า ครัวชาวเวียงจันทน์เหล่านี้ได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่เป็นหลักแหล่งมั่นคงแล้วซึ่งเป็นเหตุให้เจ้าอนุวงศ์มีความอภัย จึงเป็นกบฏจะยกทัพเข้ามาตีกรุงเทพมหานคร

การเตรียมกำลังเข้ามาตีกรุงเทพฯ ครั้นนั้นเจ้าอนุวงศ์ได้ไปเกลี้ยกล่อมบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ให้เข้าร่วมด้วยเจ้าเมืองใดขัดขึ้นก็ฆ่าเสีย มีเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ เป็นต้น ราษฎรและเจ้าเมืองอื่น ๆ พากันกลัวอำนาจยอมเข้าด้วยหลายเมือง เมื่อเห็นว่ามีกำลังมากพอก็ให้ยกกองทัพไปพร้อมกันที่เมืองนครราชสีมา

การที่กองทัพของเจ้าอนุวงศ์ยกผ่านเมืองต่าง ๆ ไปโดยสะดวกก็โดยใช้อุบายลงเจ้าเมืองกรมการรายทางว่า มีศุภอักษรจากกรุงเทพฯ โปรดให้เกณฑ์กองทัพมาช่วยรบกับอังกฤษ เจ้าเมืองกรมการเมืองหลงกลและพากันเชื่อฟังจัดหาเสบียงอาหารให้และไม่มีใครขัดขวางยอมให้ผ่านไปแต่โดยดีทุกเมือง

เมื่อเจ้าอนุวงศ์ยกกองทัพมาตั้งอยู่ที่เมืองนครราชสีมา นั้นเป็นเวลาที่เขาพระยานครราชสีมาไม่อยู่ ไปราชการที่เมืองซุขันธ์คงมีแต่กรมการผู้น้อยรักษาเมืองอยู่ เช่น พระยาพรหมยกربัตร์ เป็นต้นเจ้าอนุวงศ์ได้สั่งให้พระยาพรหมยกربัตร์เตรียมกวาดครอบครัวขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์ให้เสร็จภายในเวลา 4 วัน พระยาพรหมยกربัตร์กลัวอำนาจก็จำต้องยอมทำตามและเกลี้ยจัดหาหญิงรูปงามให้เจ้าอนุวงศ์เพื่อลวงให้ตายใจ

ฝ่ายพระยาปลัดซึ่งไปราชการกับเจ้าเมืองนครราชสีมาเมื่อทราบข่าวว่าเจ้าอนุวงศ์ลงมากวาดครอบครัวเมืองนครราชสีมาไปเป็นจำนวนมาก จึงขออนุญาตเจ้าพระยานครราชสีมากลับมาช่วยครอบครัวและชาวเมืองได้เข้าเฝ้าเจ้าอนุวงศ์ โดยลงเจ้าอนุวงศ์ว่า เจ้าเมืองนครราชสีมาหนีไปเสียแล้วเจ้าอนุวงศ์หลงเชื่อ ก็มอบให้พระยาปลัด และพระยาพรหมยกربัตร์ควบคุมครัวเมืองนครราชสีมา ออกเดินทางไปเมืองเวียงจันทน์

เหตุการณ์ที่ครอบครัวชาวเมืองนครราชสีมา รวมกำลังกันต่อสู้ครั้งนี้เอง ที่ได้เกิดวีรสตรีคนสำคัญขึ้นในประวัติศาสตร์ของชาตินั้น คือ ท่านผู้หญิงโม ภิริยาพระยาปลัดได้ควบคุมกำลังฝ่ายผู้หญิงหนุนช่วยสู้รบอย่างองอาจกล้าหาญ โดยคบคิดวางแผนกับผู้นำฝ่ายชาย และกรมการเมืองจัดหาหญิงสาวให้นายทัพนายกอง ที่ควบคุมครอบครัวไปจนถึงขึ้นไพร่จนพวกลาวกับครอบครัวชาวเมืองสนธิเป็นอันดี แล้วออกอุบายแจ้งว่าครอบครัวที่อพยพไปได้รับความยากลำบากอดอยาก ขอมิต ขวาน ปืน พอจะได้ยินเนื้อมากินเป็นเสบียงเลี้ยงครอบครัวไปตามทาง

เมื่อเดินทางถึงทุ่งสัมฤทธิ์ก็พร้อมใจกันเข้าสู่ทัพลาว ด้วยอาวุธอันมีอยู่น้อยนิด บ้างก็ตัดไม้ตะบองเสียมเป็นหลาว สามารถฆ่าฟันศัตรูล้มตายเป็นจำนวนมาก หลังจากชัยชนะของชาวครอบครัวเมืองนครราชสีมาครั้งนี้ ทำให้เจ้าอนุวงศ์หวาดหวั่นไม่กล้าที่จะยกทัพลงมายังกรุงเทพฯ พากันถอยทัพกลับไป และถูกปราบจับตัวมาลงโทษที่กรุงเทพฯ ในที่สุด

จากวีรกรรมของคุณหญิงโมที่ได้รวบรวมครอบครัวชายหญิงชาวเมืองนครราชสีมา เข้าต่อสู้ข้าศึกศัตรูจนแตกพ่ายไปครั้งนั้น เป็นเหตุให้เจ้าอนุวงศ์ไม่ยกทัพไปตีกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบำเหน็จ ความชอบแต่งตั้งขึ้นเป็น**ท้าวสุรนารี**

สมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ริยวงศ์ (ช่วง บุญนาค)

สมเด็จพระยาบรมมหารัษฎ์ริยวงศ์ เป็นบุคคลที่มีบทบาทเด่นที่สุดท่านหนึ่งใน ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย ชื่อเสียงและความสามารถของท่านเริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่ ในรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา

นอกจากนี้พระองค์ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในระหว่างที่รัชกาลที่ 5 ยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ จากการที่พระองค์ศึกษาภาษาอังกฤษทำให้เป็นผู้ที่มีความคิดทันสมัย ก้าวหน้ากว่าคนอื่น ๆ ในสมัยนั้น พระองค์ได้นำความเจริญของตะวันตกทั้งทางด้านศิลปวิทยาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้

ทางด้านศาสนา พระองค์ได้ทำนุบำรุงพุทธศาสนาโดยการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ เป็นจำนวนมากทั้งในพระนครและหัวเมือง

ทางด้านวรรณกรรม การละคร และดนตรี พระองค์ได้ส่งเสริมให้มีการแปลพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย ทางด้านสถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง พระองค์ได้รับมอบหมายงานด้านนี้มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ให้ทำการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้มั่นคงและเจริญรุ่งเรือง ได้แก่ การสร้างถนน ขุดคูคลอง การสร้างป้อมปราการ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 57 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าจอมมารดาชุ่ม ธิดาพระอภัยมณีกรมราชมาตย์ (ดิศ) ต้นสกุล “โรจนดิศ” เป็นเจ้าจอมมารดา ประสูติในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2405

ทรงประกอบพระกรณียกิจด้านต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นงานใหญ่ และงานสำคัญอย่างยิ่งของบ้านเมือง ทรงเป็นกำลังสำคัญในการบริหารประเทศหลายด้าน และทรงเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอย่างสูง ผลงานด้านต่าง ๆ ของพระองค์แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพอันสูง เป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนทุกยุคทุกสมัย พระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ ของพระองค์ มีดังนี้

1. ด้านการศึกษา

ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงปฏิบัติหน้าที่ทางการศึกษา อยู่ในช่วงระยะเวลาสั้นเพียงประมาณ 3 ปี (พ.ศ. 2333 - 2335) แต่พระองค์ ทรงมีพระดำริริเริ่มเป็นเยี่ยมในพระกรณียกิจด้านนี้ ได้แก่

1) ทรงเริ่มงานจัดการศึกษาเป็นครั้งแรก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนสภาพ “โรงเรียนทหารมหาดเล็ก” ซึ่งเป็นโรงเรียนฝึกสอนวิชาทหารให้แก่นายร้อย นายสิบ ในกรมทหารมหาดเล็ก มาเป็นโรงเรียนสำหรับพลเรือน มีชื่อเรียกว่า “โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ” และพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียน

2) ในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมธรรมการ ได้ทรงจัดวางระเบียบการบริหารราชการของกรมและโรงเรียน กล่าวคือ ทรงวางระเบียบ ข้อบังคับตำแหน่งหน้าที่เสมียน พนักงานในการเข้ารับราชการ การเลื่อนตำแหน่ง ลาออก ลงโทษ ตลอดจนทรงกำหนดให้มีการตรวจสอบและรายงานผลตรวจโรงเรียนทั้งในกรุงและหัวเมืองของพนักงานด้วย

3) ทรงขยายการศึกษาโดยอาศัย “วัด” ซึ่งเป็นสถานที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ และอบรมศีลธรรมให้แก่ราษฎรมาแต่โบราณ และ “วัดมหรณพาราม” เป็นโรงเรียนหลวงแห่งแรกที่ทรงจัดตั้งขึ้น ซึ่งการศึกษาลักษณะนี้ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา และเมื่อทรงปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอน ตลอดจนจัดพิมพ์ตำราเรียนเรียบร้อยแล้ว ได้ทรงขยายการศึกษาออกไปสู่ราษฎรตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยทรงจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2435

4) ทรงริเริ่มจัดให้มีการตรวจสอบตำราเรียนและออกประกาศรับรอง ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ และความสามารถอย่างเหมาะสม และทรงกำหนดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรตำราเรียนขึ้นใหม่ คือ ตำราแบบเรียนเร็ว

5) ทรงจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน” เมื่อ พ.ศ. 2442 ในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งต่อมา ใน พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนมหาดเล็ก” และเปลี่ยนเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ในเวลาต่อมา

6) ทรงปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งเป็นหอสมุดแห่งเดียวในพระนคร เช่น ทรงกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดงบประมาณสำหรับซื้อหนังสือ กำหนดระเบียบวิธีการยืม และการเป็นสมาชิก เป็นต้น

2. ด้านมหาดไทย

เป็นกิจการสำคัญยิ่งในการบริหารประเทศ พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการก่อตั้งและปฏิรูปการจัดระเบียบการปกครอง ภายในประเทศ และการบริหารราชการของกระทรวงมหาดไทย ได้แก่

1) ทรงจัดการบังคับบัญชางานภายในกระทรวง ให้มีรูปแบบเป็นระบบราชการชัดเจนขึ้น มีลำดับชั้นการบังคับบัญชา มีการแบ่งงานและเลือกสรร ผู้มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการ โดยการจัดสอบคัดเลือก ตลอดจนออกระเบียบวินัยต่าง ๆ เช่น เลิกประเพณีให้ข้าราชการทำงานอยู่ที่บ้าน กำหนดให้มีการประชุมข้าราชการทุกวัน กำหนดเวลาการทำงาน ตลอดจนจัดระเบียบส่ง ร่าง เขียน และเก็บหนังสือราชการ เป็นต้น

2) ทรงจัดระบบการปกครองส่วนภูมิภาค ซึ่งเรียกว่า “ระบบเทศาภิบาล” ได้เป็นผลสำเร็จ และนับว่าเป็นผลงานสำคัญที่สุดของพระองค์ โดยทรงรวมหัวเมืองต่าง ๆ จัดเข้าเป็น “มณฑล” และมี “ข้าหลวงเทศาภิบาล” เป็นผู้บังคับบัญชา อยู่ในอำนาจของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยอีกชั้นหนึ่ง สำหรับการแบ่งเขตย่อยลงไปเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน นั้น ใน พ.ศ. 2440 ได้ออก “พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่” บังคับใช้ทั่วพระราชอาณาจักร

พระราชกรณียกิจด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทรงริเริ่มจัดตั้ง “การสุขาภิบาลหัวเมือง” ในปี พ.ศ. 2448 โดยเริ่มที่ ตำบลท่าฉลอม จังหวัดสมุทรสาคร เป็นแห่งแรก และนับเป็นการปูพื้นฐานการปกครองส่วนท้องถิ่นดั่งนั้น พระกรณียกิจด้านมหาดไทยทุกประการ จึงล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยิ่งมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาและด้านมหาดไทยแล้ว พระองค์ยังทรงรับพระราชภาระจัดการและมีส่วนร่วมในการปรับปรุงกิจการด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน ได้แก่ ด้านการป่าไม้ ซึ่งทรงริเริ่มก่อตั้งกรมป่าไม้ขึ้น เพื่อให้หน่วยงานของรัฐได้เข้าไปควบคุมดูแลกิจการป่าไม้โดยตรง และทรงริเริ่ม ให้ดำเนินการออกพระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อเป็นผลประโยชน์ของกรมป่าไม้เป็นหลักสำคัญ และเป็นรากฐานในการ ปฏิบัติงานของกรมป่าไม้มาจนถึงปัจจุบัน ทรงริเริ่มการออกโฉนดที่ดิน

3. ด้านสาธารณสุข

ทรงรับภาระในการจัดการโรงเรียนแพทย์ต่อจาก พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ ทรงมีพระดำริริเริ่มให้มีโอสถศาลา สำหรับรับหน้าที่ผลิตยาแจกจ่ายให้ราษฎรในตำบลห่างไกล ซึ่งปัจจุบัน คือ สถานีอนามัย และทรงจัดตั้งปาสเจอร์สภา สถานที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งในปัจจุบันโอนไปอยู่ในสังกัดของสถานเสาวภา สภากาชาดไทย นอกจากนี้พระองค์ยังทรงรับ

พระภารกิจด้านงานสรรพากร และงานอุตสาหกรรมโลหกิจ ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนางานมาจนถึงปัจจุบันด้วย

4. ด้านศิลปวัฒนธรรม

ทรงริเริ่มและวางรากฐานการดำเนินงานของกิจการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ และพระองค์ท่านก็ทรง อุทิศเวลา ทรงพระนิพนธ์หนังสือ ตำราต่าง ๆ ด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี อันเป็นมรดกทางปัญญาของชาวโลกมาจนกระทั่งทุกวันนี้ จนได้รับการยกย่องว่าเป็น บิดาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ไทย

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระบิดาแห่งราชนาวีไทย ถึงแม้ว่าเสด็จในกรมฯ จะทรงแก้ไข ปรับปรุง ระเบียบการศึกษาให้มีความก้าวหน้า แต่สถานที่ตั้ง โรงเรียนนายเรือ่นั้นไม่มีที่ตั้งเป็นหลักแหล่งที่มั่นคง ต้องโยกย้ายสถานที่เรียนบ่อย ๆ ซึ่งเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนนายเรือไม่ดีเท่าที่ควร เสด็จในกรมฯ ทรงพยายาม ทุกวิถีทางที่จะปรับปรุงกิจการด้านนี้ให้ก้าวหน้า จึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานที่ดินเพื่อตั้งเป็นโรงเรียนนายเรือ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินบริเวณพระราชวังเดิม ฝั่งธนบุรี และได้ดัดแปลงเป็น โรงเรียนนายเรือ เมื่อปี พ.ศ. 2448

พระอัจฉริยะด้านการดนตรี พระองค์ทรงมีอัจฉริยะทางการดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์เพลงไว้มากหลายเพลง ได้แก่ เพลงดอกประดู่ (เพลงสัญลักษณ์ของกองทัพเรือ) เพลงเดินหน้า เพลงดาบของชาติ ซึ่งทรงนิพนธ์ไว้เป็นโคลงสี่สุภาพ และเพลงสรรเสริญพระบารมี สำนวนขับร้องของทหารเรือนอกจากนี้พระองค์ยังศึกษาวิชาแพทย์แผนโบราณรักษาบุคคลทั่วไปโดยทรงเล่าเรียนกับพระยาพิษณุฯ หัวหน้าหมอหลวงแห่งพระราชสำนัก โดยพระองค์จะไม่ทรงยินยอมรักษาใคร จนกว่าจะได้รับการทดลองแม่นยำแล้วว่าเป็นยาที่รักษาโรคชนิดนั้น ๆ ให้หายขาดได้เสียก่อนที่จะรักษาผู้ป่วย

ทรงตั้งฐานทัพเรือที่สัตหีบ ด้วยพระองค์ทรงมีความเห็นทางด้านยุทธศาสตร์ว่าสมควรใช้พื้นที่บริเวณตำบลสัตหีบสร้างเป็นที่มั่นสำหรับกิจการทหารเรือขึ้นตามชายฝั่งและเกาะต่าง ๆ ในอ่าวสัตหีบ เพราะทำเลเหมาะแก่การสร้างเป็นฐานทัพเรือตามพระราชประสงค์ ดังนั้นพระองค์จึงทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานที่ดินที่สัตหีบเพื่อเป็นกรรมสิทธิ์แก่กองทัพเรือ

ในด้านการป้องกันฐานทัพ ทรงให้ความเห็นว่า ควรสร้างป้อมปืนใหญ่ขนาดตั้งแต่ 16 นิ้วลงมาถึง 4.7 นิ้ว และปืนยิงเครื่องบินด้วย วั้ยบนยอดเกาะต่าง ๆ ในอ่าวสัตหีบ

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนราชบัณฑิต

พระยาอนุมานราชธน เป็นบุคคลผู้ใฝ่หาความรู้มาตั้งแต่เด็ก ชอบสะสมหนังสือ อ่านหนังสือ ศึกษาในขั้นต้นที่โรงเรียนบ้านพระยานานาพิพิธภาษี (โต บุนนาค) ต่อมาเข้าเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ จบถึงชั้นมัธยมปีที่ 4 เริ่มแรกทำงานที่โสตศาลาภบาล และโรงแรมโอเรียลเต็ล ตามลำดับ และได้เข้ารับราชการในกรมศุลกากร ตำแหน่งเสมียนพนักงาน ด้วยความขยันในหน้าที่การงาน ท่านจึงได้รับเลื่อนตำแหน่งตามลำดับพร้อมกับรับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุน หลวง พระ พระยา โดยเป็นพระยาอนุมานราชธน ตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมศุลกากร

ต่อมาหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีคนแรกของกรมศิลปากร ได้ชักชวนให้ท่านเข้ารับราชการในกรมศิลปากรในตำแหน่ง หัวหน้ากองศิลปวิทยา จนในที่สุดเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ได้รับแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิต หลังเกษียณอายุราชการท่านได้ดำรงตำแหน่งผู้รักษาการตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสถาน โดยเป็นประธานกรรมการชำระพทานุกรม ประธานกรรมการทำอักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ประธานกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย และประธานคณะบรรณาธิการคำสารานุกรมไทย เป็นต้น

ผลงานของพระยาอนุมานราชธน ท่านเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ เป็นบุคคลที่แสวงหาความรู้ จึงเป็นบุคคลผู้รอบรู้ในหลายสาขาวิชา เป็นที่รู้จักของชาวไทยและต่างประเทศ มีดังนี้

1. งานด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ งานแปลเรื่อง อารยธรรมยุคดึกดำบรรพ์ บันทึกความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นจดหมายโต้ตอบระหว่างพระยาอนุมานราชธนกับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

2. งานด้านภาษาศาสตร์ ท่านเป็นนักนิรุกติศาสตร์ เขียนตำรานิรุกติศาสตร์เผยแพร่ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และเป็นตำราเรียน

3. งานด้านมานุษยวิทยา ท่านได้เขียนตำราเรื่อง วัฒนธรรมพื้นความหลังชีวิตชาวไทย สมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ประกอบด้วยประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เกิด - ตาย ปลุกเรื้อน การแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษ - สารท เป็นต้น

ท่านเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาความรู้ทางด้านคติชนวิทยา ซึ่งได้รวบรวมงานเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน การละเล่น ความเชื่อและประเพณี โดยแปลนิทานของต่างประเทศ วิจัยนิทานไทย ซึ่งผลงานของท่านตีพิมพ์โดยใช้นามปากกา “เสฐียรโกเศศ” ร่วมกับนาคะประทีป ผลงานบางเรื่องที่ท่านแต่งเอง ได้แก่ หิโตปเทศ ทศมนตร์ นิยายเบงคลี กถาสริตสาคร ทิวาราตรี พันหนึ่งทิวา นิทานอิหร่ายราชธรรม สิบสองเรื่อง ฯลฯ

4. ทางด้านภาษาและวรรณคดี ท่านได้เขียนสารานุกรมพร้อมคำอธิบาย และได้จัดทำพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 เพื่อใช้อ้างอิงในภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ท่านเป็นผู้ริเริ่มการเรียนวรรณคดี โดยพิจารณาถึงวรรณศิลป์และบัญญัติศัพท์วรรณคดีในภาษาไทย

ผลงานทางด้านวิชาการของท่านมีมากมาย ซึ่งได้รับการสรรเสริญทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ พร้อมยกย่องให้ท่านเป็นปราชญ์ของประเทศไทย

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 คุณประโยชน์ของบุคคลสำคัญ

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สาระสำคัญ

ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้รับการสืบสานมายาวนานของไทย ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันได้ถูกสั่งสมและมีคุณค่าจนกลายเป็นมรดกไทย ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันโดดเด่นเหล่านี้ล้วนเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นชาติไทยอย่างชัดเจน หากแต่ว่าการได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่างชาติ มีผลทำให้มรดกไทย ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยมและระบบประเพณีต่าง ๆ ได้ถูกปรับเปลี่ยนตามกาลเวลา

ตัวชี้วัด

1. อธิบายความหมายและความสำคัญของมรดกไทย
2. ยกตัวอย่างมรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างน้อย 3 เรื่อง
3. วิเคราะห์มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
4. อธิบายความหมายและความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกไทย
5. ยกตัวอย่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญของมรดกไทย

เรื่องที่ 2 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์

2.1 ด้านสถาปัตยกรรม

2.2 ด้านประติมากรรม

2.3 ด้านจิตรกรรม

2.4 ด้านวรรณกรรม

2.5 ด้านดนตรี และนาฏศิลป์

2.6 ด้านประเพณี

2.7 ด้านการแต่งกายและอาหาร

2.8 ตัวอย่างการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์

เรื่องที่ 3 มรดกไทยที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

เรื่องที่ 4 การอนุรักษ์มรดกไทย

เรื่องที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดประวัติศาสตร์ชาติไทย รหัสรายวิชา สค32034
2. สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา

เวลาที่ใช้ในการศึกษา 24 ชั่วโมง

เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญของมรดกไทย

คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย ให้ความหมายคำว่า **มรดกไทย** หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ ซึ่งได้แก่ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โบราณสถาน วรรณกรรม ศิลปหัตถกรรม นาฏศิลป์ และดนตรี ตลอดจนถึงการดำเนินชีวิต และคุณค่าประเพณีต่าง ๆ อันเป็นผลผลิตร่วมกันของผู้คนในพื้นที่แผ่นดินในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

มรดกไทย สามารถแบ่งได้ 7 ประเภท ดังนี้

1. โบราณวัตถุและศิลปวัตถุสมัยต่าง ๆ หมายถึง สิ่งของ หรือ ร่องรอยของความเจริญในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งมีคุณค่าต่อคนรุ่นหลัง เช่น ศิลปะทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา และศิลปรัตนโกสินทร์ โบราณวัตถุส่วนมากเป็นลวดลายปูนปั้นและลวดลายดินเผา เศียรพระพุทธรูป เครื่องสังคโลก ปูนปั้นรูปยักษ์เทวดา

2. ศิลปวัตถุ เป็นผลงานสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ที่ประกอบด้วย ผลงานศิลปะลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพเขียน รูปปั้น เครื่องลายคราม เครื่องถม เครื่องทอง และสิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีต มีคุณค่าสูงส่งในทางศิลปะ เป็นต้น

3. โบราณสถาน เป็นหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสถานที่นั้น อันเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย โบราณสถานโดยทั่วไป หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี และยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอยที่เป็นกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่

4. วรรณกรรม หมายถึง วรรณคดีหรือศิลปะ ที่เป็นผลงานอันเกิดจากการคิด และจินตนาการ แล้วเรียบเรียง นำมาบอกเล่า บันทึกขับร้อง หรือสื่อออกมาด้วยวิธีต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้วจะแบ่งวรรณกรรมเป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมลายลักษณ์ คือ วรรณกรรมที่บันทึกเป็นตัวหนังสือ และวรรณกรรมมุขปาฐะ อันได้แก่ วรรณกรรมที่เล่าด้วยปาก ไม่ได้จดบันทึก ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมจึงมีความหมายครอบคลุมกว้างถึงประวัติ นิทาน ตำนาน เรื่องเล่าขำขัน เรื่องสั้น นวนิยาย บทเพลง คำคม เป็นต้น

5. ศิลปหัตถกรรม จำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายลักษณะ เช่น การจัดประเภทของงานศิลปหัตถกรรมไทยตามประโยชน์ใช้สอย เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องมือประกอบอาชีพ อาวุธ เครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ และวัตถุที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ การจัดประเภทของงานศิลปหัตถกรรมไทยตามวัสดุและกรรมวิธีการผลิต เช่น การปั้นและหล่อ การทอและเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การก่อสร้าง การเขียนหรือการวาด การจักสาน การทำเครื่องกระดาช และกรรมวิธีอื่น ๆ การจัดประเภทของงานศิลปหัตถกรรมไทยตามสถานภาพของช่าง เช่น ศิลปหัตถกรรมฝีมือช่างหลวง ศิลปหัตถกรรมฝีมือชาวบ้าน

6. นาฏศิลป์และดนตรี

“นาฏศิลป์” หมายถึง ศิลปะการฟ้อนรำ หรือความรู้แบบแผนของการฟ้อนรำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ด้วยความประณีต งดงาม ให้ความบันเทิง โน้มน้าวอารมณ์และความรู้สึกของผู้ชมให้คล้อยตาม ศิลปะประเภทนี้ต้องอาศัยการบรรเลงดนตรี และการขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณค่ายิ่งขึ้น

“ดนตรีไทย” สันนิษฐานว่าได้แบบอย่างมาจากอินเดียเนื่องจากอินเดียเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก อารยธรรมต่าง ๆ ของอินเดียได้เข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียอย่างมาก ทั้งในด้านศาสนา ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านดนตรี และยังถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติไทยอีกด้วย

7. ประเพณีต่าง ๆ ประเพณีไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) **ประเพณีส่วนบุคคล** ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย ประเพณีการบวช ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีทำบุญอายุ เป็นต้น

2) **ประเพณีส่วนรวม** ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่าง ๆ เช่น ประเพณีการทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีตรุษ สารท ลอยกระทง ประเพณีเทศกาลสงกรานต์ และประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ความสำคัญของมรดกไทย

มรดกไทยเป็นสิ่งที่บุคคลในชาติควรให้ความสำคัญและหวงแหน เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทย ซึ่งแสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจวบจนปัจจุบัน มรดกไทยจึงมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติของเผ่าพันธุ์ท้องถิ่น
2) แสดงถึงเกียรติและความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นและของคนในชาติ ทำให้เกิดความรัก หวงแหน เห็นคุณค่า

3) ก่อให้เกิดความรู้สึก ความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ เป็นความมั่นคงของชาติ

4) เป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย (การดำเนินการทางวิชาการ) เพื่อการเผยแพร่การสืบทอดและนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไป เช่น การประกอบอาหาร การถักทอผ้า การคิดประดิษฐ์ลายผ้า วิธีการตัดเย็บ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องเรือน การแพทย์ การผลิตยา เป็นต้น

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญของมรดกไทย

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 2 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์

ศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นการสืบทอดและสร้างเลียนแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม หัตถศิลป์ การฟื้นฟูงานศิลปะประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 มีการนำศิลปะจีนเข้ามาผสมผสานในงานศิลปกรรม ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา วัฒนธรรมตะวันตกก็ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อลักษณะของการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ของไทยด้วย ส่งผลให้งานศิลปะแบบดั้งเดิมเสื่อมความนิยมลง แต่ในปัจจุบันได้รับการรื้อฟื้นใหม่ในรูปของงานศิลปะอาชีพ ศิลปะประจำชาติ ตลอดจนงานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ

1. ด้านสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมทางศาสนา ได้แก่

1.1 วัด

ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นมีรูปแบบการดำเนินรอยตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น การสร้างโบสถ์วิหารให้มีฐานโค้ง การสร้างหอไตรหรือหอพระไตรปิฎกกลางน้ำ เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีการทำมาค้าขายกับต่างชาติมากขึ้น จึงได้รับอิทธิพล ที่เห็นได้ชัด คือ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ได้รับอิทธิพลจากจีน

การเปลี่ยนแปลงวัดที่เห็นได้ชัด เช่น การนำช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ออกจากหลังคาโบสถ์ วิหาร แล้วเปลี่ยนมาเป็นก่ออิฐถือปูนโดยใช้ลวดลายดินเผาเคลือบประดับหน้าแทนการใช้ไม้สลักแบบเดิม นิยมใช้เสาเป็นสี่เหลี่ยมทึบ ไม่มีเสาบัว

วัดที่มีการผสมผสานสถาปัตยกรรมตะวันตก เช่น วัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นศิลปะแบบกอธิค

1.2 วัง

ภาพ : พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทและพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท เป็นสถาปัตยกรรมในรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังตามแบบกรุงศรีอยุธยา 3 แห่ง คือ พระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวรสถานมงคล พระราชวังบวรสถานพิมุข โดยทั้งตำแหน่งที่ตั้งนั้นยึดหลักยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ ตามตำราพิชัยสงคราม คือ “มีแม่น้ำโอบล้อมภูเขาหรือหากไม่มีภูเขา มีแม่น้ำเพียงอย่างเดียวก็ได้ เรียกว่า นาคนาม”

ที่อยู่อาศัยของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางไทยผู้สูงศักดิ์ในสมัยนั้น เรียกขานตามแต่บรรดาศักดิ์ ให้เห็นถึงบรรดาศักดิ์ที่ชัดเจน อาทิ พระตำหนัก พระที่นั่ง พระวิมานหรือพระมหาปราสาท โดยเฉพาะพระวิมานและพระมหาปราสาท ใช้เฉพาะเรือนที่มีเจ้าของเป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น ส่วนที่ประทับของพระมหากษัตริย์หรือแม้จะเป็นพระมหาอุปราช เรียกว่าพระราชวัง เว้นแต่พระราชวังประทับถาวรของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ที่เรียกว่าพระบรมมหาราชวัง และวังหลายแห่งเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะไทยแขนงต่าง ๆ เช่น ช่างสิบหมู่

ลักษณะของปราสาท พระราชวัง พระบรมมหาราชวัง ของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนาง แบ่งได้เป็น 3 สมัย คือ สมัยต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) เป็นยุคสืบทอดสถาปัตยกรรมแบบกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยกลาง (รัชกาลที่ 4 - 6) ซึ่งประเทศไทยได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตก และสมัยหลัง (รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) เป็นยุคแห่งสถาปัตยกรรมร่วมสมัย

1.3 ที่พักอาศัย

ภาพ : ตึกแถว ย่านบางรัก

https://th.wikipedia.org/wiki/สถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์#/media/File:Thanon_Chaoren_Krung_3.JPG/

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นเมืองหลวงแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะทำให้กรุงรัตนโกสินทร์เป็นเหมือนกรุงศรีอยุธยาแห่งที่สอง มีการสร้างสถาปัตยกรรมที่สำคัญเลียนแบบกรุงศรีอยุธยา ส่วนบ้านพักอาศัย เรือนไทยที่คงเหลือจากสงครามก็ถูกถอดและนำมาประกอบใหม่

สมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีการติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น มีการสร้างอาคารรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรองรับกิจกรรมทางธุรกิจนอกเหนือจากที่อยู่อาศัย และวัดวาอารามในอดีต ได้แก่ โรงงาน โรงสี โรงเลื่อย ห้างร้านและที่พักอาศัยของชาวตะวันตก นอกจากนี้การสร้างอาคารของทางราชการ กระทรวงต่าง ๆ และพระราชวังที่มีรูปแบบตะวันตกผสมผสานกับสถาปัตยกรรมไทยในรูปแบบนีโอคลาสสิก เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นต้น

ภาพ : พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งมีการสร้างในรูปทรงแบบยุโรป
ที่มา : <https://mgronline.com/travel/detail/9590000026961>

สำหรับที่พักอาศัย ในการประยุกต์ยุคแรก ๆ เรือนไม้จะนำศิลปะตะวันตกมาประยุกต์ เช่น เรือนปั้นหยา ซึ่งดัดแปลงมาจากเรือนไม้ของยุโรป สร้างขึ้นในพระราชวังก่อนแพร่หลายสู่บ้านเรือนประชาชน หลังคาเรือนปั้นหยาที่มุงด้วยกระเบื้องทุกด้านของหลังคาจะชนกันแบบปรางมิด ไม่มีหน้าจั่วแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม จากนั้นได้วิวัฒนาการเป็นเรือนมะนิลา ในบางส่วนของบ้านหลังคาปั้นหยา แต่เปิดบางส่วนให้มีหน้าจั่ว หลังจากนั้นก็มีเรือนขนมปังขิง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเรือนขนมปังขิงสมัยโบราณของตะวันตก ซึ่งมีการตกแต่งอย่างหรูหรา มีครีบบายอย่างแพรวพราว โดยทั้งเรือนขนมปังขิงและเรือนมะนิลา เป็นศิลปะฉลุลายที่เฟื่องฟูมากในสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีการให้กรรมสิทธิ์ที่ดิน อีกทั้งเกิดย่านตลาดเป็นศูนย์กลางชุมชน ทำให้เกิดที่พักอาศัยและร้านค้าตามย่านหัวเมือง เรียกสถาปัตยกรรมเช่นนี้ว่า เรือนโรม มีลักษณะเป็นเรือนพื้นติดดิน ไม่ตั้งอยู่บนเสาสูง เช่น เรือนไทยในอดีต ตั้งอยู่ย่านชุมชนการค้าชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าขาย โดยเปิดหน้าร้านสำหรับขายของ ส่วนด้านหลังไว้พักอาศัย สร้างเรียงรายกัน

เป็นแถว จึงกลายเป็นห้องแถวในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าเรือนไทยจะได้รับอิทธิพลตะวันตก แต่คนไทยก็ยังถือเรื่องคติการสร้างบ้านแบบไทย ๆ อยู่ เช่น การยกเสาเอกและการถือเรื่องทิศ ต่อมาสถาปนิกและนักตกแต่งซึ่งสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศได้กลับนำมาใช้ในการทำงาน ทำให้มีแนวโน้มนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมแบบอื่นมาด้วย

ในปัจจุบันสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะในเมืองหลวงหรือตามเมืองใหญ่ ๆ แทบไม่หลงเหลือรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีต สถาปัตยกรรมในยุคหลังอุตสาหกรรม ได้เน้นการสร้าง ความงามจากโครงสร้าง วัสดุ การออกแบบโครงสร้างให้มีความสวยงามในตัว เช่น ใช้เหล็ก ใช้กระจกมากขึ้น ผนังใช้อิฐและปูนน้อยลง ใช้โครงสร้างเหล็กมากขึ้น ออกแบบรูปทรงให้เป็นกล่อง มีผนังเป็นกระจกโล่ง เป็นต้น

ภาพ : วัดราชโอรสาราม

ที่มา : <http://www.painaidii.com/business/147899/photo/9/lang/th/#photo>

ภาพ : พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นพระที่นั่งที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้รับแนวความคิดมาจากสถาปัตยกรรมตะวันตก

ที่มา : <https://mareenatravel.files.wordpress.com/2014/11/175517-90-2393.jpg>

2. ด้านประติมากรรม

ประติมากรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์

เริ่มตั้งแต่สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เมื่อ พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน นับเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางศิลปวัฒนธรรม ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วฉับพลันมากกว่ายุคสมัยในอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากอิทธิพลของความเจริญทางเทคโนโลยี อารยธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทยอย่างรวดเร็วและมากมาย การติดต่อกับนานาประเทศทั่วโลก เป็นไปอย่างกว้างขวาง มีการสื่อสารที่ฉับพลัน มีส่วนอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และการสร้างงานประติมากรรมกล่าวโดยสรุป ประติมากรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ ประติมากรรมแบบดั้งเดิม ประติมากรรมระยะปรับตัว และประติมากรรมร่วมสมัย

ประติมากรรมแบบดั้งเดิม

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 การสร้างงานประติมากรรม ดำเนินรอยตามแบบประเพณีนิยมที่ทำกันมาแต่อดีตของไทย

สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นยุคที่เริ่มสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงเวลาแห่งการสร้างบ้านเมืองใหม่ จึงมีการสร้างพระพุทธรูปน้อยมาก พระประธานที่สร้างในสมัยนี้ที่สำคัญ คือ พระประธานที่พระอุโบสถ และพระวิหาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ฝีมือพระยาเทวราชรังสรรค์ เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ จนดูเหมือนคับอ้าคาร มีฐานชุกชีเตี้ย เป็นผลในการแสดงอำนาจราชศักดิ์ พระพุทธรูปส่วนใหญ่เคลื่อนย้ายมาจากสุโขทัย และจังหวัดทางภาคกลางที่องค์พระพุทธรูปเหล่านี้ถูกทอดทิ้งอยู่ตามโบราณสถานที่ปรักหักพัง ต้องกราแดด กราฝน นามานุรณะใหม่กว่า 1,200 องค์ และส่งไปเป็นพระประธานตามวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ที่เหลือนำมาประดิษฐานไว้ ณ ระเบียบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร พันกว่าองค์ ทั้งชั้นนอก และชั้นใน ประติมากรรมอื่น ๆ ที่สำคัญ คือ หัวนาค และเศียรนาคจำแลง และยักษ์ทวารสารีปิดทอง ประจำประตูทางเข้าพระมณฑป หอพระไตรปิฎก หลังปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดารามฝีมือครูดำช่างปั้นเอกสมัยรัชกาลที่ 1

ภาพ : ยักษ์บนฐานปลายพลสิงห์ เหนือบันไดทางขึ้นพระมณฑป วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/pictures14/s14-110-2.jpg>

สมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้บูรณะศิลปสถาน และงานศิลปะอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านประติมากรรมเป็นพิเศษ เช่น ทรงปั้นหุ่นพระยารักใหญ่ รักน้อย และรูปพระลักษณะ พระราม ซึ่งเป็นหุ่นหลวงที่สวยงามมาก ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทรงปั้นหุ่นพระพักตร์ พระพุทธประธาน 2 องค์ คือ พระพุทธจุฬารักษ์ พระประธานพระอุโบสถวัดราชสิทธิารามราชวรวิหาร และพระพุทธรธรรมิศรราชโลกธาตุดิลก พระประธานพระอุโบสถวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร งานชิ้นที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คือ ทรงร่วมสลักบานประตูพระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร รูปพรรณพฤษภาซ้อน 3 ชั้น มีภาพสัตว์ประหลาด และกระต่ายประกอบ

ภาพ : พระยารักใหญ่ พระยารักน้อย

ที่มา : https://farm2.staticflickr.com/1532/23947628289_dcac7513a1_o.jpg

สมัยรัชกาลที่ 3 ในรัชกาลนี้มีการสร้างหล่อพระประธานขนาดใหญ่ ตามวัดที่สร้างใหม่ เช่น “**พระพุทธตรีโลกเชษฐ์**” พระประธานพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร และ “**พระพุทธเสฏฐมุนี**” พระประธานในศาลาการเปรียญวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร “**พระเสฏฐตมมุนี**” พระประธานพระอุโบสถวัดราชนั้ดดารามวรวิหาร และ “**พระพุทธมหาโลกาภินันทปฎิมา**” พระประธานพระอุโบสถวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร นอกจากนี้ยังทรงสร้างพระพุทธไสยาสน์ ยาว 90 ศอก ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร และพระพุทธรูปยืนทรงเครื่อง กษัตริยาธิราชเจ้า 2 องค์ เพื่อเป็นราชอนุสรณ์แด่พระอัยกา และพระราชบิดาของพระองค์ ซึ่งเป็นพระหล่อสัมฤทธิ์หุ้มทองคำ ประดับด้วยอัญมณีมีค่า ถวายพระนามว่า “**พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก**” และ “**พระพุทธเลิศหล้านภาลัย**” ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม การสร้างพระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางห้ามญาติขนาดใหญ่นี้ นิยมสร้างไว้เป็นจำนวนมาก ถือเป็นพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพ : พระพุทธรูปมหาโลกาภินันตปฏิมา พระประธานพระอุโบสถวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร
ที่มา : <http://mapio.net/pic/p-94874421/>

ประติมากรรมระยะปรับตัว

สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 เป็นยุคสมัยของการปรับตัว เปิดประเทศ ยอมรับอิทธิพลตะวันตก ยอมรับความคิดใหม่มาเปลี่ยนแปลงสังคม ระเบียบประเพณี เพื่อประคองให้ประเทศรอดพ้นจากภัยสงคราม หรือจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก ซึ่งหลายประเทศในซีกโลกเอเชียยุคนั้นประสบอยู่ การสร้างงานศิลปกรรมทุกสาขา รวมทั้งประติมากรรมก็ถูกกระแสนี้ด้วย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริปั้นรูปเหมือนแบบตะวันตกขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย จึงโปรดเกล้าฯ ให้หลวงเทพจนา (พลับ) ซึ่งต่อมาเป็นพระยาจินดารังสรรค์ ปั่นถวาย โดยปั้นจากพระองค์จริง และเลียนแบบรูปปั้นของพระองค์ ที่ฝรั่งปั้นจากรูปพระฉายที่ส่งมาถวาย แต่ไม่เหมือน เมื่อทอดพระเนตรเห็นพระรูปที่หลวงเทพजनาปั้นขึ้นใหม่ก็ทรงโปรด ต่อมานำพระรูปองค์นี้ประดิษฐานไว้ ณ พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาทในพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี ปัจจุบันมีการหล่อไว้หลายองค์ ประดิษฐานที่พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ และหอพระจอมวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ จากพระรูปองค์นี้ นับเป็นการเปลี่ยนศักราชประติมากรรมไทย ที่เดิมปั้นรูปราชานุสรณ์ โดยใช้การสร้างพระพุทธรูป หรือเทวรูปแทน มาสู่การปั้นรูปราชานุสรณ์เหมือนรูปคนจริงขึ้น และจากจุดนี้เองส่งผลให้มีการปรับตัวทางประติมากรรมระยะปรับตัวไปสู่ประติมากรรมสมัยใหม่ การปั้นหล่อพระพุทธรูปในยุคนี้ ไม่ใหญ่โตเท่าสมัยรัชกาลที่ 3

มีพุทธลักษณะที่เป็นแบบฉบับของตนเอง มีลักษณะโดยส่วนรวมใกล้เคียงความเป็นมนุษย์ มีการปั้นจีวรเป็นริ้ว บนพระเศียร ไม่มีต่อมพระเมาลี พระพุทธรูปที่สำคัญเหล่านี้ คือ พระสัมพุทธพรณี พระนิรันตราย และพระพุทธรูปหังคปฏิมา พระประธาน ในพระอุโบสถวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร ในรัชสมัยนี้ มีการสร้างพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติเช่นกัน แต่จีวรพระสมัยนี้เป็นริ้วใกล้เคียงธรรมชาติมากขึ้น ประติมากรรมที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คือ “พระสยามเทวาธิราช” เป็นเทวรูปขนาดเล็กหล่อด้วยทองคำทั้งองค์สูง 8 นิ้วฟุต ลักษณะงดงามมาก เป็นผีพระหัตถ์ของพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ

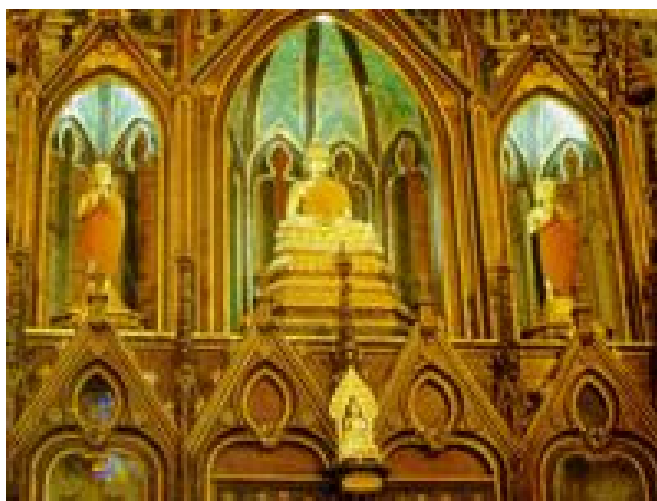
ภาพ : พระสยามเทวาธิราช

ที่มา : http://oknation.nationtv.tv/blog/home/blog_data/220/15220/images/2_Travel/001_Bangkok/2011/Museum/SakThong/038.JPG

สมัยรัชกาลที่ 5 ระยะต้นรัชกาล อายุกรุงรัตนโกสินทร์จะครบ 100 ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงศิลปะแบบดั้งเดิมอย่างมาก มีการปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ปราสาทราชมนเฑียร โดยเฉพาะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เกิดงานประติมากรรมตกแต่งที่สวยงาม ในศาสนสถานแห่งนี้มากที่สุด งานประติมากรรมส่วนใหญ่เป็นผีพระหัตถ์พระองค์เจ้าประดิษฐวรการทั้งสิ้น เช่น รูปสัตว์หิมพานต์ 7 คู่ บนชานชาลาไฟที่ รอบปราสาทพระเทพบิดร รูปพระบรมราชานุสาวรีย์ประจำรัชกาลที่ 1, 2 และ 3 เป็นรูปบุษบกประดิษฐานพระราชนิพนธ์กรบนพานแว่นฟ้า พร้อมช้างเผือกและฉัตร ทรงมุดด้านตะวันตกเฉียงเหนือของปราสาทพระเทพบิดร ปั้นหล่อพระบรมรูป 3 รัชกาล คือ รัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 รวมทั้งปั้นแก้ไขรัชกาลที่ 4 ที่พระยาจินดารังสรรค์ปั้นไว้ พระบรมรูปทั้ง 4 รัชกาล ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในปราสาทพระเทพบิดร เป็นรูปเหมือนที่แปลกไปจากภาพเหมือนโดยทั่วไป เพราะเป็นศิลปะระยะปรับตัว เป็นการผสมระหว่างความต้องการที่จะให้รูปปั้นเหมือนรัชกาลนั้น ๆ กับการสร้างรูปให้มีความงามแบบพระหรือ

เทวรูป ที่ต้องการความเกลี้ยงเกลากลมกลิ้งของรูปทรง เป็นคุณค่าความงาม รูปเหมือนจึงแสดงความเหมือนบุคคลออกมา พร้อมกับให้อารมณ์ความรู้สึกแบบไทยด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นใหม่เหมือนกัน ที่สำคัญ คือ พระพุทธรูปนฤมลธรรโมภาส พระประธานวัดนิเวศธรรมประวัติ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใ้พระหัตถ์พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ นอกจากนี้ ยังมีการปั้นหล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ซึ่งมีอยู่ครั้งเดียวในรัชกาลนี้ สร้างในระหว่าง พ.ศ. 2442 - 2444 ในคราวนั้นโกลายหลมาก เนื่องจากไม่มีการปั้นพระขนาดใหญ่มานาน แต่ก็สำเร็จลงด้วยดี พระพุทธรูปองค์นี้ คือ พระพุทธรูปชินราชจำลอง ปั้นหล่อขึ้น เพื่อนำมาประดิษฐานเป็นพระประธานวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร ต้องลงไปปั้นหล่อที่พิษณุโลก ผู้ปั้นหล่อจำลอง คือ หลวงประสิทธิปฏิมา

ภาพ : พระพุทธรูปนฤมลธรรโมภาส

ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/pictures14/s14-113-1.jpg>

ประติมากรรมร่วมสมัย

อยู่ในสมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน เป็นศิลปะที่มีผลสืบเนื่องมาจากความเจริญแบบตะวันตก ที่หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อสาธารณะประโยชน์ นอกเหนือจากการสร้างเพื่อศาสนาอย่างเดียว

ภาพ : “มนุษย์กับความปรารถนา” ประติมากรรมร่วมสมัยหรือสมัยใหม่ ปั้นด้วยปูนปลาสเตอร์
เข็มรัตน์ กองสุข เป็นผู้ปั้น

ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/pictures14/s14-113-2.jpg>

สมัยรัชกาลที่ 6 ศิลปะตะวันตกเข้ามาสู่ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย และกำลังฝังรากลึกลงไป ในสังคม และวัฒนธรรมไทย การตกแต่งวังเจ้านาย อาคารราชการ อาคารพาณิชย์ สวนสาธารณะ และอาคารบ้านเรือนของคนสามัญ เริ่มตกแต่งงานจิตรกรรม และงานประติมากรรม ภาพเหมือนมากขึ้น งานประติมากรรมไทยที่สร้างขึ้นเพื่อศาสนา เช่น การสร้างศาสนสถาน ปั้นพระพุทธรูปที่เคยกระทำได้มากก็ถึงจุดเสื่อมโทรมลง แม้จะมีการทำกันอยู่ก็เป็นระดับพื้นบ้าน ที่พยายามลอกเลียนสิ่งดีงามในยุคเก่า ๆ ที่ตนนิยม ขาดอารมณ์ความรู้สึกทางการสร้างสรรค์ และไม่มีรูปลักษณะที่เป็นแบบแผนเฉพาะยุคสมัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหันมาส่งเสริมศิลปะการช่างสมัยใหม่ โดยตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2456 จัดสอน ศิลปะการช่างทั้งแบบตะวันตก และแบบไทย การสร้างงานศิลปะระดับชาติ ได้จ้างฝรั่งมาออกแบบ ตกแต่งพระบรมมหาราชวัง หรือพระที่นั่ง ทรงเห็นความจำเป็นที่ต้องใช้ช่างทำรูปปั้นต่าง ๆ เช่น เหยี่ยวตรา และอนุสาวรีย์ ซึ่งช่างไทยยังไม่ชำนาญงานภาพเหมือนขนาดใหญ่ จึงสั่งช่างปั้นมาจากประเทศอิตาลี ผู้ได้รับเลือก คือ ศาสตราจารย์ คอราโด เฟโรจี เข้ารับราชการเป็นประติมากร กรมศิลปากร กระทรวงวัง เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2466 ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์คอราโด เฟโรจี เข้าไปปั้นพระบรมรูปของพระองค์โดยใกล้ชิด เป็นพระบรมรูปเท่าพระองค์จริง ปัจจุบันประดิษฐานในปราสาทพระเทพบิดร

นับเป็นงานภาพเหมือนที่สำคัญในรัชกาลนี้ ต่อมาศาสตราจารย์คอราโด เฟโรจี ได้โอนสัญชาติ และเปลี่ยนชื่อเป็นไทยว่า ศิลป พีระศรี ท่านผู้นี้ ต่อมามีความสำคัญต่อวงการศิลปกรรมไทยสมัยใหม่ทุกสาขาอย่างที่สุด

รัชกาลที่ 7 - รัชกาลปัจจุบัน ระยะแรกศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี เป็นช่างปั้นที่สำคัญ แต่ผู้เดียวในยุคนั้น ได้ดำเนินการปั้นรูปอนุสาวรีย์พระปฐมบรมราชานุสรณ์เป็นภาพเหมือนขนาดใหญ่ 3 เท่าคนจริงเป็นครั้งแรกในเมืองไทย ส่งไปหล่อทองแดงที่ประเทศอิตาลี เสร็จทันมาติดตั้งที่เชิงสะพานพุทธยอดฟ้า เพื่อเปิดสะพาน และฉลองกรุงครบ 150 ปี เมื่อ พ.ศ. 2475

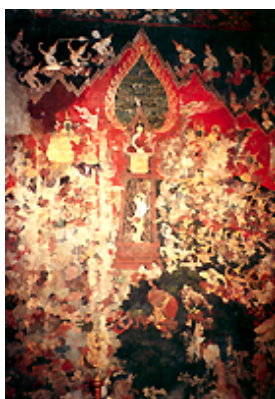
หลังจากการฉลองกรุงไม่กี่วันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นในประเทศไทย โดยคณะทหารและพลเรือน อำนาจการปกครองและการบริหารประเทศ จึงไม่ตกอยู่กับพระมหากษัตริย์อีกต่อไป การสร้างงานศิลปกรรม ซึ่งแต่เดิมอยู่ในความดูแลของราชสำนัก ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงส่งเสริมก็สิ้นสุดลง วิธีการดำเนินชีวิต ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป คณะรัฐบาลมุ่งพัฒนาประเทศทางด้านวัตถุมากกว่าการพัฒนาด้านจิตใจ โดยเฉพาะทางศิลปะ การสร้างงานศิลปกรรมยุคต่อมา ล้วนต้องต่อสู้ดิ้นรนอยู่ในวงแคบ ๆ แต่กระนั้นการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้สังคมเห็นคุณค่าในงานศิลปะ ยังดำเนินต่อไป โดยมีศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี เป็นผู้นำ เพื่อให้ผู้นำประเทศและคนทั่วไปเห็นคุณค่า ท่านต้องทำงานอย่างหนัก กล่าวคือ นอกจากงานปั้นอนุสาวรีย์ที่สำคัญแล้ว ท่านยังได้วางแผนทางการศึกษาศิลปะ โดยหาทางจัดตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรมขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2477 ซึ่งต่อมาขยายตัวขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อ พ.ศ. 2486 จัดให้มีการเรียนการสอนทั้งด้านจิตรกรรม และประติมากรรม ซึ่งการศึกษาและการสร้างงานประติมากรรม ต่อมาเปลี่ยนไปตามการพัฒนาวัฒนธรรมของสังคม ที่ต้องการพึ่งพาพลังงานใหม่ ๆ ภายใต้อิทธิพลทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ซึ่งเป็นการก้าวหน้าแห่งยุค โดยเฉพาะในรัชกาลปัจจุบัน การสื่อสาร และการคมนาคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั่วถึงเกือบทุกมุมโลก มีลัทธิทางศิลปะเกิดขึ้นมากมาย ทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกา และได้แพร่หลายเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยด้วย ประติมากรรมจึงเข้าสู่รูปแบบของศิลปะร่วมสมัย เป็นการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์ที่มีอิสระ ทั้งความคิด เนื้อหาสาระ และเทคนิคการสร้างงาน ตั้งแต่ศิลปินจะเฝ้หา งานศิลปะที่แสดงออกมานั้น จึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ใหม่ของวัฒนธรรมไทยอีกรูปแบบหนึ่ง

3. ด้านจิตรกรรม

งานจิตรกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์มีทั้งศิลปะไทยประเพณี ศิลปะไทยประยุกต์และศิลปะแบบตะวันตก

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สกุลช่างสมัยนี้พัฒนามาจากสกุลช่างธนบุรีและอยุธยา ใช้สีหนักเป็นพื้นหลัง ส่วนใหญ่จะใช้สีโทนเย็น นิยมการปิดทองบนภาพมากขึ้น โดยเฉพาะสถานที่และบุคคลสำคัญ ตัวละครใช้สีแสดงฐานะทางสังคม

ลักษณะจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1 มีแบบแผนการวางภาพที่นิยมกัน คือ ลวดลายพาดาน นิยมทำด้วยไม้จำหลัก ลงรักปิดทอง ประดับด้วยกระจก เป็นลายดาวจกกล หรือ ลายดาวดอกใหญ่อยู่ตรงกลาง ฝาผนังด้านหน้าพระประธานนิยมเขียนภาพมารผจญ ด้านหลังพระประธานเป็นภาพไตรภูมิ ด้านข้างทั้ง 2 ด้าน ตอนบนเป็นภาพวิญญู เทพชุมนุม ตอนล่างระหว่างช่องประตูหน้าต่าง เขียนภาพพุทธประวัติ หรือทศชาติชาดก บานประตูหน้าต่างเขียนภาพ ทวารบาล ผนังวงกบประตูหน้าต่างเป็นภาพทวารบาลหรือเขี้ยวกลาง หรือลายดอกไม้ร่วง บานประตูหน้าต่างด้านในมักเป็นรูปดอกไม้ร่วง ดอกไม้ประดิษฐ์หรือเครื่องแขวน

ภาพ : จิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1

สมัยรัชกาลที่ 3 งานจิตรกรรมฝาผนังมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในด้านสถาปัตยกรรม คือ อิทธิพลจากศิลปะจีน ลักษณะการใช้สีมีดเป็นสีพื้นมีการใช้คู่สีระหว่างสีเขียวกับสีแดงให้โดดเด่นและเป็นคู่สีหลักกับการระบายพื้นด้วยสีมืดเป็นเอกลักษณ์ เช่น จิตรกรรมเครื่องมวงคล้อย่างจีนหรือเครื่องตั้งในพระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร วัดนาคปรกกับลักษณะงานที่ยังสืบทอดแบบประเพณี เช่น วัดสุวรรณารามราชวรวิหารช่างเขียนจิตรกรรมฝาผนังต้องเขียนภาพอิงความจริงตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายของผู้คน เชื้อชาติ และอาชีพที่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในสังคมขณะนั้น หรืออาคารบ้านเรือนทั้งแบบจีนและฝรั่งที่เริ่มมีการกำหนดแสงเงาและใช้ลักษณะการถ่ายทอดที่แสดงความสมจริงของส่วนประกอบในฉาก เช่น ต้นไม้ น้ำทะเล ผสมลงไป

รัชกาลที่ 9 - รัชกาลปัจจุบัน ในปัจจุบันภาพจิตรกรรมมิได้จำกัดจะมีอยู่แค่ในเฉพาะ วัดกับวังเหมือนในอดีตที่ผ่านมา แต่ได้มีการนำไปประดับตกแต่งอาคารสถานที่เพื่อใช้ในการสื่อสาร โฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลายผ่านสื่อต่าง ๆ ภาพจิตรกรรมที่นำเสนอออกมา นอกจากจะเป็นภาพเกี่ยวกับศาสนาและเอกลักษณ์ไทยแล้ว ยังเสนอภาพที่มีแนวคิดสะท้อนสังคม หรือมีเรื่องราวที่ศิลปินมีความประทับใจ เช่น ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม บุคคล สถานที่ จินตนาการภาพนามธรรม (Abstract) ตลอดจนเทคนิคในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมก็มีความหลากหลายกว่าเดิม และนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการนำเสนอผลงานด้วย

4. ด้านวรรณกรรม

วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์นี้เป็นการฟื้นฟูวรรณคดีไทยและจารีตการเขียนบันทึกแบบเก่า คือ เป็นงานกวีนิพนธ์แบบร้อยกรองที่มีความสมบูรณ์ ต่อมาเริ่มเขียนแบบร้อยแก้ว เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองและอิทธิพลจากภายนอก เป็นผลให้เกิดงานด้านวรรณกรรมรูปแบบใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมาก

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1) มีการฟื้นฟูบทประพันธ์ชนิดร้อยแก้ว ซึ่งเป็นบทประพันธ์ไทยแท้และมักเขียนเรื่องราวของประเทศใกล้เคียงกับไทย พระราชนิพนธ์ที่ทรงประพันธ์ขึ้นมีจุดมุ่งหมายในการปลูกขวัญประชาชนมีความกล้าหาญ เช่น รามเกียรติ์ อนุรุธ แม้แต่เรื่อง สามก๊ก ราชอิราษ ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก็มีจุดมุ่งหมายไปในทางเดียวกัน

วรรณคดีที่มีชื่อเสียงในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้แก่

1. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้แก่ เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง บทละครเรื่องอนุรุธ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ กฎหมายตราสามดวง บทละครเรื่องดาหลังและอิเหนา

2. เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้แก่ สามก๊ก ราชอิราษ บทมโหรี เรื่องกาเกี ลิลิต-ศรีวิชัยชาดก ลิลิตพยุหยาตราเพชรทอง ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี

3. พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) ได้แก่ ไตรภูมิโลกวิจิตร พระไตรปิฎก

4. พระเทพโมลี (กลั่น) ได้แก่ ร่ายยาวมหาเวสสันดรกัณฑ์มหาพน นิราศตลาดเกียบ โคลงกระทู้เบ็ดเตล็ด

5. กรมพระราชวังหลัง ได้แก่ ไซฮั่น

สมัยรัชกาลที่ 2 นับเป็นยุควรรณกรรมที่รุ่งเรืองที่สุด ราชสำนักได้ฟื้นฟูวรรณคดีทั้งเก่าและใหม่ไว้เป็นมรดกสำคัญ ทรงนิพนธ์บทละครไว้หลายเรื่อง แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ บทละครเรื่องอิเหนา กวีเอกสมัยนี้ คือ สุนทรภู่ ซึ่งมีผลงานหลายประเภทด้วยกัน มีทั้งบทละครเสภา นิราศ บทเห่ และกลอน เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน นิราศภูเขาทอง กลอนสุภาพจิตสอนหญิง ฯลฯ นอกจากนี้ สุนทรภู่อยังได้นำกลอนเพลงยาวมาแต่งนิยาย คือ พระอภัยมณี ซึ่งเป็นผลงานชิ้นเอก

นับเป็นเรื่องแรกของวรรณคดีไทยที่เป็นการผูกเรื่องเอง แทนที่จะแต่งเป็นสำนวนใหม่จากต้นเรื่องที่เป็นนิทาน นิยายหรือพงศาวดาร

สมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 งานวรรณกรรมเริ่มกระจายไปสู่ประชาชน วรรณกรรมสมัยนี้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาบ้านเมืองให้ทันสมัย จึงเริ่มมีงานประพันธ์ด้านร้อยแก้ว อนึ่ง ได้มีการจัดตั้งหอสมุดแบบพระนคร “หอสมุดวชิรญาณ” รวบรวมรักษาเอกสารสำคัญของชาติ ผลงานสำคัญมีทั้งของรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ฯลฯ

ครั้นเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 นับเป็นยุคทองของงานวรรณกรรมแบบใหม่ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น จากการเขียนแนวร้อยกรองมาเป็นร้อยแก้ว ซึ่งมีรูปแบบเนื้อหา แนวคิด มีการจัดวางมาตรฐานของผลงาน โดยจัดตั้งวรรณคดีสโมสร วรรณกรรมในยุคนี้เป็นวรรณกรรมแปลและแปลงเป็นส่วนใหญ่ จนสามารถกล่าวได้ว่าวรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบันเริ่มต้นจากสมัยนี้ และยังเป็นยุคเริ่มของแนวการเขียนนวนิยาย และเรื่องสั้นอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นายชิต บุรทัต พระราชวรพงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสถียรโกเศศ และนาคะประทีป

สมัยรัชกาลที่ 7 วรรณกรรมในยุคนี้จึงเริ่มเป็นของคนไทยมากขึ้น วรรณกรรมแปลและแปลงน้อยลง หนุ่มสาวหันมาสนใจงานเขียนมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น งานเขียนมีทั้งวรรณกรรมสร้างสรรค์และผลงานทั่วไปเป็นร้อยแก้ว เนื้อหามีหลากหลาย ทั้งด้านการเมือง อุดมการณ์ บทวิเคราะห์สถานการณ์ ตำราวิชาการ นิยายสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในสังคม เรื่องแปล นิทานนานาชาติ วรรณกรรมสำหรับเด็ก ฯลฯ โดยเฉพาะสิบปีแรกหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะเน้นในเรื่องชาตินิยม วงการวรรณกรรมพยายามยกระดับคุณภาพงานเขียน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรม เรื่อง “พระมหาชนก” ด้วยความประณีต และทรงตั้งพระทัยเผยแพร่อย่างกว้างขวางให้เป็นเครื่องเตือนใจประชาชน เข้าถึงจิตใจผู้คนเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจประชาชนผู้มีจิตศรัทธาให้เกิดความคิดในทางสร้างสรรค์ถึงความเพียร เพื่อที่จะฝ่าฟันทุกอุปสรรคให้ผ่านพ้นและก่อให้เกิดสัมมาทัศนคติในการดำเนินชีวิต ในทิศทางการพัฒนาประเทศในพระราชปรารภหรือคำนำของพระราชนิพนธ์ คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล ให้เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลาย ดังนี้

1. ในยามวิกฤต ต้องคิดพึ่งตนเอง เทวดาจะช่วยผู้ที่ช่วยตัวเองเท่านั้น
2. ความเพียรอันบริสุทธิ์ หมายถึง ต้องพยายามอย่างถึงที่สุด เพื่อที่จะก้าวผ่านวิกฤต สร้างเศรษฐกิจจริงด้วยงานหรือความเพียรอันบริสุทธิ์
3. สร้างเศรษฐกิจด้วยการอนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากร
4. โมหภูมิและมหาวิทยาลัย หมายถึง มนุษย์จะสามารถปฏิรูปการเรียนรู้ของมนุษย์ ต้องหลุดพ้นจากอวิชชา เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างแท้จริง

5. ด้านดนตรีและนาฏศิลป์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงรับแบบอย่างจากสมัยอยุธยา โดยรัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้มีการฝึกหัดโขนขึ้นทั้งในวังหลวงและวังหน้า และให้ประชุมครูละคร เพื่อจัดทำตำราทำรำขึ้นใหม่แทนตำราที่สูญหายไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 งานฟื้นฟูนาฏศิลป์มีความรุ่งเรืองมาก พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงแก้ไขบทละครและวิธีรำใหม่ให้ไพเราะและงดงาม นอกจากนี้ พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยิ่งในการดนตรี โดยเฉพาะขอสามสาย ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกงานนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ในพระบรมมหาราชวัง เป็นผลให้ศิลปินต้องย้ายไปสังกัดกับขุนนางผู้มีฐานะที่รับอุปถัมภ์งานศิลปะแขนงดังกล่าว

1) ดนตรีไทย

การแสดงดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ถือเป็นยุคสมัยของการก่อสร้างบ้านเมืองให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น อีกทั้งยังมีการส่งเสริมและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติในทุกแขนงให้เจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับช่วงเวลาในรัชกาลต่าง ๆ ดังนี้

สมัยรัชกาลที่ 1 ดนตรีไทยในสมัยนี้ยังคงยึดถือรูปแบบและลักษณะมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเครื่องดนตรีในวงปีพาทย์และวงมโหรี โดยมีการเพิ่มกลองทัดอีก 1 ลูก เข้าไปในวงปีพาทย์ ส่วนวงมโหรีก็ได้เพิ่มระนาดเข้าไปอีก 1 รางวัล

สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นยุคสมัยที่การดนตรีไทยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสนพระทัยในเรื่องดนตรีไทย อีกทั้งพระองค์ยังทรงพระปรีชาสามารถเป็นอย่างยิ่งในด้านดนตรีไทย นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 2 วงปีพาทย์ได้นำไปใช้บรรเลงประกอบการขับเสภาเป็นครั้งแรก รวมทั้งได้มีการนำเอา “เปิงมาง” เข้ามาไว้ในวงปีพาทย์ เพื่อตีประกอบจังหวะในการบรรเลงดนตรีขับเสภาวงมโหรีก็ได้เพิ่ม “ฆ้องวง” เข้าเป็นเครื่องดนตรีภายในวงอีกชนิดหนึ่งด้วย

สมัยรัชกาลที่ 3 วงปีพาทย์ได้เปลี่ยนไปเป็น “วงปีพาทย์เครื่องคู่” เพราะมีผู้คิดประดิษฐ์ระนาดเพิ่มเข้ามาในวงอีก 1 รางวัล ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าระนาดแบบเดิมและตีด้วยไม้ฉาบ

ให้เสียงที่ต่ำกว่านั้น คือ “ระนาดทุ้ม” นอกจากนี้ยังสร้างฆ้องวงที่มีขนาดเล็กและให้เสียงสูงเรียกว่า “ฆ้องวงเล็ก” รวมทั้งการนำเอาปี่นอกเข้ามาผสมในวงปี่พาทย์ด้วย

ดังนั้น เครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์เครื่องห้า ที่ประกอบไปด้วย ปี่ใน ฆ้องวง ตะโพน กลองทัด ระนาด และฉิ่ง จึงเปลี่ยนไปเป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่ ซึ่งมีเครื่องดนตรีในวง ดังต่อไปนี้ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ปี่ใน ปี่นอก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ โหม่ง กลองสองหน้า

สมัยรัชกาลที่ 4 “วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่” ซึ่งเป็นแบบแผนของวงปี่พาทย์ที่ใช้มาจนปัจจุบัน สืบเนื่องจากรัชกาลที่ 4 ได้ทรงสร้าง “ระนาดทุ้มเหล็ก” และ “ระนาดเอกเหล็ก” เพิ่มเข้าไปในวงปี่พาทย์เครื่องคู่ จึงทำให้วงปี่พาทย์เครื่องคู่มีวิวัฒนาการไปเป็นวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ประกอบไปด้วย เครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ดังนี้ คือ ปี่ใน ปี่นอก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ โหม่ง

สมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงคิดประดิษฐ์วงปี่พาทย์ขึ้นมาในอีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อใช้บรรเลงประกอบการเล่นละครเรียกว่า “วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์” พระองค์ทรงนำเอาฆ้องชัย หรือ “ฆ้องหุ่ย” จำนวน 7 ลูก เพิ่มเข้ามา นอกจากนี้พระองค์ยังทรงตัดเครื่องดนตรีที่มีเสียงแหลมเสียงสูงและเสียงที่ดังมาก ๆ ออกไป ส่วนระนาดก็ให้ตีด้วยไม้ نرم ดังนั้นวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์จึงมีเฉพาะเครื่องดนตรีที่บรรเลงแล้วมีเสียงเบา ไพเราะ นุ่มนวลแตกต่างไปจากวงปี่พาทย์อื่น ๆ โดยเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ประกอบด้วย ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มเหล็ก ฆ้องวงใหญ่ ซอฮู้ ซอฮู้ฮู้ ซอฮู้ฮู้ฮู้ ฉิ่ง ฆ้องชัย หรือฆ้องหุ่ย ตะโพน กลองตะโพน

สมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยดนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังทรงทำนุบำรุงและรักษาการดนตรีไทยอย่างมุ่งมั่นจริงจัง โดยพระองค์ทรงให้ตั้งกรมมหรสพขึ้นมา ประกอบไปด้วยกรมบัญชาการ กรมโขนหลวง กรมพิณพาทย์หลวง กองเครื่องสายฝรั่งหลวงและกรมช่างมหาดเล็ก เพื่อสร้าง ซ่อมแซม และรักษาสืบที่เป็นศิลปะทั้งหมด นับว่ายุคสมัยนี้ดนตรีไทยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากและถือได้ว่าเป็นยุคทองของดนตรีไทย อีกยุคหนึ่งเช่นกัน

สมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยดนตรีไทยเป็นอันมาก และพระองค์ทรงตั้งวงเครื่องสายส่วนพระองค์ที่สมบูรณ์ที่สุดวงหนึ่งขึ้นมา โดยพระองค์ทรงสืบทอดวง ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงสืบทอด นอกจากนี้นักเปียอีกหลายพระองค์ที่เป็นสมาชิกในวงเครื่องสายนี้ด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดนตรีไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ดนตรีไทยค่อย ๆ เสื่อมถอยลงเป็นลำดับจนแทบสูญสิ้นไป แต่ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2

สิ้นสุดลง การฟื้นฟูดนตรีไทยจึงได้เริ่มต้นขึ้นใหม่อีกครั้ง และมีการพัฒนาดนตรีไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องมาจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน

2) โขน

การแสดงโขน เป็นการแสดงทำร่ำ เต้น มีดนตรีประกอบการแสดง มีบทบาทและเจรจาตัวละครประกอบด้วยยักษ์ ลิง มนุษย์ เทวดา ผู้แสดงสวมหัวโขนจะไม่ร้อง และเจรจาเอง แต่ปัจจุบันผู้แสดงเป็นมนุษย์เทวดาจะไม่สวมหัวโขน การแต่งกายแต่งแบบยืนเครื่องเหมือนละครใน ตามลักษณะตัวละคร ได้แก่ ตัวพระ ตัวนาง ยักษ์ ลิง และตัวประกอบ ศีรษะโขน ได้แก่ ศีรษะเทพเจ้า ศีรษะมนุษย์ ศีรษะยักษ์ ศีรษะลิง และศีรษะสัตว์ต่าง ๆ

โขนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 เป็นโขน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยุคที่ 2 เป็นโขน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยุคที่ 3 เป็นโขน ในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง

โขนยุคที่ 1

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานีและเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม สำหรับด้านการแสดง โขนทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้านาย และขุนนางผู้ใหญ่ หัดโขนได้ โดยไม่ทรงห้ามปราม เพราะฉะนั้นเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จึงได้ฝึกหัดโขน เพื่อประดับเกียรติของตนการแสดงโขนจึงแพร่หลาย กว้างขวางขึ้น นอกจากนี้ ยังโปรดให้ นักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันแต่งบทละคร เรื่องรามเกียรติ์ สำหรับใช้เป็นบทแสดงโขนละคร โดยพระองค์ทรงตรวจตราแก้ไข ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 2 ก็ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมีเรื่องราวและคำกลอนกระชับขึ้นเหมาะในการใช้บทสำหรับแสดงโขนละคร

โขนในยุคต้นรัตนโกสินทร์เจริญรุ่งเรือง เพราะเจ้านายหลายองค์ และขุนนางหลายท่านให้การสนับสนุน โดยให้มีการหัดโขนอยู่ในสำนักของตน เช่น โขนของกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ (ต้นสกุลกฤดากร) โขนของ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) โขนของ เจ้าพระยาบดินทรเดชา และโขนของเจ้าพระนคร (น้อย) เป็นต้น เมื่อเกิดมีโขนขึ้นหลายโรง หลายคณะ แต่ละโรง แต่ละคณะ ก็คงจะประกวดประชันกัน เป็นเหตุให้ศิลปะการแสดงโขนในสมัยนั้นเจริญแพร่หลาย เป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป โขนของเจ้านายและขุนนางดังกล่าวนี้ เรียกว่า “โขนบรรดาศักดิ์”

ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงเอาพระทัยใส่ และทรงสนับสนุนการแสดงโขน โดยโปรดให้ฝึกหัดพวกมหาดเล็กแสดงโขน เรียกว่า “โขนสมัครเล่น” ผู้ที่ฝึกหัดโขน

ขณะนี้ล้วนเป็น โอรสเจ้านาย และลูกขุนนางมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทั้งสิ้น ต่างเข้ามาฝึกหัดโขนด้วยความสมัครใจ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงบทโขน และทรงควบคุมฝึกซ้อมบางครั้งก็ทรงแสดงด้วยพระองค์เอง โขนสมัครเล่นโรงนี้ มีชื่อเสียงว่าแสดงได้ดีและเคยแสดงในงานสำคัญ ๆ สมัยปลายรัชกาลที่ 5 หลายครั้ง

โขนยุคที่ 2

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว จึงโปรดให้ตั้งกรมมหรสพขึ้น และปรับปรุงกรม กอง ตลอดจนการบริหารงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการมหรสพให้ดีขึ้น ทรงทำนุบำรุงส่งเสริม ศิลปะ และฐานะของศิลปินให้เจริญก้าวหน้าถึงขีดสุด ทรงพระราชทานบรรดาศักดิ์แก่ศิลปินโขนผู้มีฝีมือ แม้แต่เจ้าหน้าที่ผู้รักษาเครื่องโขนก็โปรดให้มีบรรดาศักดิ์ด้วย นอกจากนี้โปรดให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดศิลปะการแสดงโขนละคร ดนตรีเป่าพาทย์ขึ้นในกรมมหรสพเรียกว่า โรงเรียนพรานหลวง โขนยุคที่ 2 ของกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นยุคที่เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดทั้งศิลปะและฐานะของศิลปิน

โขนยุคที่ 3

โขนยุคที่ 3 เป็นยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาสู่ระบอบประชาธิปไตย เริ่มตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต โขนก็ตกต่ำลงทันที รัชกาลที่ 7 โปรดให้ยุบกรมมหรสพ เพราะทรงเห็นว่า เป็นการสิ้นเปลืองพระราชทรัพย์จำนวนมาก มีการดุษฎีภาพข้าราชการออกจากราชการ รวมทั้งข้าราชการกรมมหรสพด้วย แต่ในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็โปรดให้ข้าราชการกรมมหรสพที่มีความสามารถรวมกันแล้วตั้งเป็นกอง เรียกว่า กองมหรสพ สังกัดกระทรวงวัง มีการฝึกหัดโขนขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โขนหลวง กระทรวงวัง สามารถออกโรงแสดงต้อนรับแขกเมืองในงานสำคัญ ๆ หลายงาน

3) ละคร

ตั้งแต่การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีไทย เมื่อ พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2542) เป็นเวลา 217 ปี กวีไทยได้สร้างสรรค์วรรณคดีที่สมควรรักษาเป็นมรดกไทยไว้จำนวนมาก ซึ่งเป็นวรรณกรรมทั้งด้านร้อยแก้ว ได้แก่ สามก๊ก โคลนดิลลื้อ และ ด้านร้อยกรอง ได้แก่ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นต้น

4) รำและระบำ

สมัยรัตนโกสินทร์ ระบำ และรำ มีความสำคัญต่อราชพิธีต่าง ๆ ในรูปแบบของพิธีกรรม โดยถือปฏิบัติเป็นกฎหมายเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สมัยรัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 4)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดรวบรวมนักรำฟ้อนรำ และเขียนภาพทำรำแม่บทบันทึกไว้เป็นหลักฐาน มีการพัฒนาโขนเป็นรูปแบบละครใน มีการปรับปรุง

ระบำสี่บท ซึ่งเป็นระบำมาตรฐานตั้งแต่สุโขทัย ในสมัยนี้ได้เกิดนาฏศิลป์ขึ้นมาหลายชุด เช่น ระบำเมขลา - รามสูร ในราชินิกุลรามเกียรติ์

รัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นยุคของนาฏศิลป์ไทย เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงโปรดละครรำ ทำร่างดงามตามประณีตแบบราชสำนัก มีการฝึกหัดทั้งโขนละครใน ละครนอก โดยได้ฝึกผู้หญิงให้แสดงละครนอกของหลวงและมีการปรับปรุงเครื่องแต่งกายยืนเครื่องแบบละครใน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยกเลิกละครหลวง ทำให้นาฏศิลป์ไทยเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ประชาชน และเกิดการแสดงของเอกชนขึ้นหลายคณะ ศิลปินที่มีความสามารถได้สืบทอดการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่เป็นแบบแผนกันต่อมา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีละครรำผู้หญิงในราชสำนักตามเดิมและในเอกชนมีการแสดงละครผู้หญิงและผู้ชาย ในสมัยนี้มีบรมครูทางนาฏศิลป์ ได้ชำระพิธีโขนละคร ทูลเกล้าถวายตราไว้เป็นฉบับหลวง และมีการดัดแปลงการรำเบิกโรงชุดประเจิง มาเป็น รำดอกไม้งเงินทอง

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนี้มีทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาาฏศิลป์ไทยเพื่อให้มีความทันสมัย เช่น มีการพัฒนาละครในละครดึกดำบรรพ์ พัฒนาละครรำที่มีอยู่เดิมมาเป็นละครพันทางและละครเสภา และได้กำหนดนาฏศิลป์เป็นที่พระบำเทรกออยู่ในละครเรื่องต่าง ๆ เช่น ระบำเทวดา - นางฟ้า ในเรื่องกรุงพาลมขมทวีป ระบำตอนนางบุษบาภิเษกนางกำนัลชมสารในเรื่องอิเหนา ระบำไก่ เป็นต้น

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นศิลปะด้านนาฏศิลป์เจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์โปรดให้ตั้งกรมมหรสพขึ้น มีการทำนุบำรุงศิลปะทางโขน ละคร และดนตรีปี่พาทย์ ทำให้ศิลปะมีการฝึกหัดอย่างมีระเบียบแบบแผน และโปรดตั้งโรงเรียนฝึกหัดนาฏศิลป์ในกรมมหรสพ นอกจากนี้ ยังได้มีการปรับปรุงวิธีการแสดงโขนเป็นละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ และได้เกิดโขนบรรดาศักดิ์ที่มหาดเล็กแสดงคู่กับโขนเชลยศักดิ์ที่เอกชนแสดง

รัชสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการจัดตั้งศิลปากรขึ้นแทนกรมมหรสพที่ถูกยุบไป ทำให้ศิลปะโขน ละคร ระบำ รำ ฟ้อน ยังคงปรากฏอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระอัฐมรามาธิบดินทร หลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีของกรมศิลปากร ได้ก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ขึ้นมา เพื่อป้องกันไม่ให้ศิลปะทางด้านนาฏศิลป์สูญหายไป ในสมัยนี้ได้เกิดละครวิจิตร ซึ่งเป็นละครปลุกใจให้รักชาติ และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้คนไทยหันมาสนใจนาฏศิลป์ไทย และได้มีการตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์แทนโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ซึ่งถูกทำลายตอนสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเป็น

สถานศึกษานาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ของทางราชการ และเป็นการทำนุบำรุง เผยแพร่นาฏศิลป์ไทย ให้เป็นที่ยกย่องนานาอารยประเทศ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)

นาฏศิลป์ ละคร ฟ้อน รำ ได้อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาล ได้มีการส่งเสริมให้ผู้เชี่ยวชาญ นาฏศิลป์ไทยคิดประดิษฐ์ท่ารำ ระบำชุดใหม่ ได้แก่ ระบำพม่าไทยอริยฐาน ปัจจุบันได้มีการนำ นาฏศิลป์นานาชาติมาประยุกต์ใช้ในการประดิษฐ์ท่ารำ รูปแบบของการแสดง มีการนำเทคนิคแสง สี เสียง เข้ามาเป็นองค์ประกอบในการแสดงชุดต่าง ๆ ปรับปรุงลีลาท่ารำให้เหมาะสมกับฉาก บนเวที การแสดงมีการติดตั้งอุปกรณ์ที่ทันสมัย ทั้งระบบม่าน ฉาก แสง ควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์ มีระบบเสียงที่สมบูรณ์ มีเครื่องฉายภาพยนตร์ประกอบการแสดงและเผยแพร่ศิลปกรรมทุกสาขานาฏศิลป์ และสร้างนักวิชาการและนักวิจัยในระบบสูง โดยมีการเปิดสอนนาฏศิลป์ไทยในระดับปริญญาเอกอีกหลายแห่ง

5) การแสดงพื้นเมือง

การแสดงพื้นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นศิลปะการรำรำ หรือการละเล่น ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนตามวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค สามารถแบ่งได้ตามภูมิภาคได้ ดังนี้

5.1 การแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ

การแสดงพื้นเมืองทางภาคเหนือ เป็นศิลปะการรำและการละเล่น นิยมเรียกกันทั่วไปว่า “ฟ้อน” การฟ้อนเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนา และกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ชาวไต ชาวลื้อ ชาวยอง ชาวจีน เป็นต้น ลักษณะของการฟ้อน มีลีลา ท่ารำที่งดงามอ่อนช้อย มีการแต่งกายตาม วัฒนธรรมท้องถิ่น โอกาสที่แสดงมักเล่นในงานประเพณี ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ได้แก่ ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนครวทาน ฟ้อนสาวไหม และฟ้อนเจิง การฟ้อนแบบพื้นบ้านดั้งเดิมในกลุ่มนี้ในเวลา ต่อมาเมื่อราชสำนักสยามเข้าปกครองราชอาณาจักรล้านนาไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวล้านนา จึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากราชสำนัก โดยเอาแบบแผนการรำของภาคกลางมาปรับปรุง การฟ้อนแบบดั้งเดิม ตั้งแต่ลีลาการรำ กระบวนการจัดแถวรำ การเดินสลับแถวและการใช้ดนตรี ประกอบการฟ้อน

ภาพ : ฟ้อนรำ ทางภาคเหนือ

ที่มา : https://fonnThai.files.wordpress.com/2014/03/2342013826dsc_1414.jpg

5.2 การแสดงพื้นเมืองภาคกลาง

การแสดงพื้นเมืองภาคกลาง เป็นศิลปะการร่ายรำและการละเล่นของชาวภาคกลาง ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางด้านเกษตรกรรม และยังส่งผลต่อความบันเทิง สนุกสนาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจจากการทำงาน หรือเมื่อเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยว เช่น การแสดงเพลงเกี่ยวข้าว เดินกำรำเคียว รำโทน หรือ รำวง รำเถิดเทิง รำกลองยาว มีการแต่งกายตามวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น กลองยาว กลองโทน ฉิ่ง ฉาบ กรับ และ โหม่ง

ศิลปะการเล่นกลองยาว เริ่มปรากฏในเมืองไทยอย่างมีแบบแผนในสมัยรัชกาลที่ 4 ในการแสดงละคร เรื่องพระอภัยมณี โดยร่วมแสดงผสมผสานกับวัฒนธรรมหลวงเป็นครั้งแรก

ภาพ : รำกลองยาว ภาคกลาง

ที่มา : <https://sites.google.com/site/sinlapakarnsadangnattasin/kar/phakh-klang>

5.3 การแสดงพื้นเมืองภาคอีสาน

การแสดงพื้นเมืองภาคอีสาน เป็นศิลปะการรำและการละเล่นของชาวพื้นบ้านภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เพื่อตอบสนองผลทางจิตใจที่มีต่อการนับถือลัทธิความเชื่อต่าง ๆ และการนับถือพุทธศาสนา ดังนั้น การแสดงศิลปะในภูมิภาคนี้จึงเน้นที่การระบำ รำฟ้อน เพื่อการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการเฉลิมฉลองเทศกาลอันเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งแบบแผนดั้งเดิมของการรำฟ้อน ได้แก่ ฟ้อนผู้ไทย หรือรำช่วยมือ เซิ้งบั้งไฟ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำ ได้แก่ แคน และกลองหาง เป็นหลัก นอกจากนี้ยังมี พิณ กลองตุ้ม (ตะโพน) หมากกลิ้งกลม (โปงลาง) สิ่ง (ฉิ่ง) แสง (ฉาบ) หมากกับแก๊บ (กรับ) ซ้องโหม่งและพังฮาด (ซ้องโบราณ ไม่มีปุม) ผู้บรรเลงดนตรีเป็นชาย

นอกจากนี้ศิลปะการแสดงที่จัดเป็นการละเล่นดั้งเดิมของชาวอีสานที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ หมอลำ และหนังตะลุงอีสาน ซึ่งใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านประกอบ ได้แก่ ฆ้องวงเล็ก ซออู้ แคน กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง ฉาบ

ภาพ : การแสดงรำฟ้อนทางภาคอีสาน หมอลำ

ที่มา : <https://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000159535>

5.4 การแสดงพื้นเมืองภาคใต้

การแสดงพื้นเมืองภาคใต้ มีความแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการแสดงอารมณ์อย่างเรียบง่าย ประสมประสานไปกับภาพสะท้อนของการทำงานและการต่อสู้ในชีวิต การละเล่นจึงมีความเด่นในด้านการสื่อความคิด การใช้ภาษาที่ขบขันด้วยบทกลอน เน้นที่ลำนำและจังหวะ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นไม่เน้นเครื่องตี สี เหมือนภาคอื่น ๆ ลีลาการรำรำมีจังหวะฉับไว

การรำและการละเล่นของชาวพื้นบ้านภาคใต้ เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม แบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ วัฒนธรรมไทยพุทธ ได้แก่ การแสดงโนรา หนังตะลุง เพลงบอก เพลงนาและ วัฒนธรรมไทยมุสลิม ได้แก่ ร่องเง็ง ซำแปง มะโย่ง (การแสดงละคร) ลิเกฮูลู (คล้ายลิเกภาคกลาง) และสิดะ มีเครื่องดนตรีประกอบที่สำคัญ เช่น กลองโนรา กลองโพน กลองปัด โทน ทับ กรับพวง โหม่งปี่กาหลอ ปี่ไหน รำมะนา ไวโอลิน อักคอร์เดียน

6. ด้านประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นสิ่งแสดงให้เห็นวัฒนธรรมความเจริญรุ่งเรืองของชาติ พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงทรงฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติ มาช้านานตั้งแต่สมัยอยุธยา อาจกล่าวโดยสังเขป ดังนี้

1) ประเพณีเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (พิธีขึ้นครองราชย์ เป็นพระมหากษัตริย์) พระราชพิธีโสกันต์ (พิธีโกนจุกของพระราชวงศ์) พระราชพิธีพระเมรุมาศ (พิธีเผาศพ) พระราชพิธีฉัตรมงคล (พิธีฉลองพระเศวตฉัตรในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษก) พระราชพิธีสมโภชช้างเผือก ฯลฯ

2) ประเพณีเกี่ยวกับบ้านเมือง มีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธี อาพาธพินาศ (พิธีปิดเป้าโรคภัยมิให้เบียดเบียน) พระราชพิธีพืชมงคล (พิธีปลุกพืชเอาฤกษ์ชัย) ฯลฯ

3) ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พิธีวิสาขบูชา พิธีอาสาฬหบูชา พิธีมาฆบูชา พิธีเข้าพรรษา - ออกพรรษา พิธีบวชนาค เทศน์มหาชาติ สวดภาณยักษ์ ฯลฯ

4) ประเพณีพราหมณ์ พิธีโล้ชิงช้า พิธีวงศิลาฤกษ์ พิธีโกนจุก ฯลฯ

5) ประเพณีชาวบ้าน พิธีในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ทำขวัญนาค เผาศพ พิธีตรุษสงกรานต์ พิธีสารท การละเล่นต่าง ๆ เช่น การเล่นเพลงสักวา เพลงเรือ เพลงฉ่อย ลิเก ลำตัด ฟ้อนเล็บ หนังตะลุง หมอลำ

พระราชพิธีสิบสองเดือน

พระราชพิธีสิบสองเดือนเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2431 ตีพิมพ์ในนิตยสารวชิรญาณรายสัปดาห์ จากนั้นนำมารวบรวมเป็นเล่ม พระราชนิพนธ์เล่มนี้นับเป็นวรรณคดีชิ้นเอกเล่มหนึ่งของไทย

พระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นความเรียง เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระราชพิธีต่าง ๆ ที่กระทำ ในแต่ละเดือนตลอดทั้งปี ทรงอธิบายตำราเดิมของพระราชพิธีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือเลิกพิธี เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชพิธีตั้งแต่ต้นปีจนถึงปลายปี ยกเว้นพิธีเดือน 11 ที่มีได้รวมไว้ เนื่องจากติดพระราชธุระจนไม่ได้แต่งต่อจวบสิ้นรัชสมัย ทรงศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งจาก ตำราและจากคำบอกเล่าของบุคคล เช่น พระมหาราชครูพราหมณ์ผู้ทำพิธี และจากการสังเกต เหตุการณ์ที่ทรงคุ้นเคย นับได้ว่าหนังสือเล่มนี้มีคุณค่าทางด้านสังคมศาสตร์ ทรงใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย

และเขียนอธิบายตามลำดับจากง่ายไปสู่ยาก จากอดีตมาสู่ปัจจุบันเหมาะสมกับการเป็นคำอธิบายให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และมีผู้นิยมนำพระราชพิธีสิบสองเดือนมาวาดเป็นรูปภาพลงบนฝาผนังตามวัดต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์

พระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นหนังสือที่อ่านได้ไม่ยาก มีรายละเอียดของพระราชพิธีในส่วนต่าง ๆ อย่างครบถ้วน นอกจากทรงเล่าถึงพระราชพิธีตามตำรับโบราณแล้ว ยังทรงมีพระราชวินิจฉัยในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างแยบยล พระราชนิพนธ์เล่มนี้เป็นแบบอย่างของการเขียนความเรียงและตำราอ้างอิงที่สำคัญเกี่ยวกับพระราชพิธีของไทย เมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้น พระราชนิพนธ์ พระราชพิธีสิบสองเดือนก็ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ยอดของความเรียงอธิบาย”

7. ด้านการแต่งกายและอาหาร

การแต่งกาย การใช้ผ้าเป็นเครื่องแต่งกายนั้น เดิมครั้งกรุงศรีอยุธยาคงมีอยู่ระยะหนึ่งที่มีระเบียบเคร่งครัดว่า คนชั้นไหนใช้ผ้าชนิดใดได้บ้าง หรือชนิดไหนใช้ไม่ได้ ต่อมาระเบียบนี้ละเว้นไปไม่เคร่งครัด จึงปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดให้ออกพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการแต่งกายการใช้ผ้า บังคับและห้ามไว้ใหม่ อีกครั้งหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า การใช้ผ้า เครื่องประดับ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นการใช้ตามฐานะรวมถึงบรรดาศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่การงาน และตามสกุล ผ้าในสมัยนี้คงใช้สืบทอดแบบเดียวกับที่ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ส่วนหนึ่งเป็นผ้าทอในประเทศ อีกส่วนหนึ่งเป็นผ้าสั่งเข้ามาจากต่างประเทศ ผ้าไทย ได้แก่ ผ้ายก ผ้าไหม ผ้าสมปัก ผ้ายกทองระกำไหม สมัยรัชกาลที่ 2 มีผ้าลายซึ่งเจ้านาย และคนสามัญนิยมใช้จะต่างกันตรงที่ลวดลายว่า เป็นลายอย่าง หรือผ้าลายนอกอย่าง (ผ้า ซึ่งคนไทยเขียนลวดลายเป็นแบบอย่าง ส่งไปพิมพ์ในต่างประเทศ โดยเฉพาะอินเดีย) ถ้าเป็นของเจ้านายชั้นสูง ผ้าลายจะเขียนลายด้วยสีทอง เรียกว่า ผ้าลายเขียนทอง ใช้ได้เฉพาะระดับพระเจ้าแผ่นดินถึงพระองค์เจ้าเท่านั้น ผ้าชนิดนี้นิยมใช้เช่นเดียวกับผ้ายก ผ้าที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของพวกเจ้านาย คือ ผ้าใยบัว ผ้ากรองทอง และผ้าไหมพัสดุ พวกชาวบ้านทั่วไป มักจะใช้ผ้าตาบัวปกผ้าดอก ส้มดอกเทียน ผ้าเล็ดงา ผ้าตามะกล่ำ ผ้าตาสมุก ผ้าไหมมีหลายชนิด เช่น ผ้าไหมตาตาราง ผ้าไหมตะเกา การเพิ่มความงามให้แก่เสื้อผ้าที่ใช้ นอกจากปักไหมเป็นลวดลายต่าง ๆ แล้ว ก็มีการปักด้วยทองเทศ ปักด้วยปักแมลงทับ ซึ่งใช้ปักทั้งบนผ้าทรงสะพัก ผ้าสมรด หรือผ้าคาดเอว และเชิงสนับเพลาของเจ้านายผู้ชาย

การแต่งกายไทยในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น แบ่งได้ตามสมัยในช่วงรัชกาลต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3

การแต่งกายของผู้หญิง : ผู้หญิงจะนุ่งผ้าจีบ ห่มสไบเฉียง ตัดผมไว้ปีกประบ่า กันไรผม วงหน้าโค้งหากเป็นชาวบ้านอาจนุ่งผ้าถุงหรือโจงกระเบน สวมเสื้อรัดรูปแขนกระบอก ห่มตะเบงมาน หรือผ้าแถบคาดรัดอก แล้วห่มสไบเฉียง

การแต่งกายของผู้ชาย : ผู้ชายจะนุ่งผ้าม่วง โจงกระเบน สวมเสื้อนอกคอเปิด ผ่าอก กระดุม 5 เม็ด แขนยาวหากเป็นชาวบ้านจะไม่สวมเสื้อการแต่งกายของชาววังและชาวบ้าน จะไม่แตกต่างกันมากจะมีแตกต่างกันก็ตรงส่วนของเนื้อผ้าที่สวมใส่ซึ่งหากเป็นชาววังแล้วจะ ห่มผ้าไหมอย่างดี ทอเนื้อละเอียด เล่นลวดลายสอดด้นเงิน - ด้นทอง ส่วนชาวบ้านทั่วไปจะนุ่งผ้า พื้นเมือง หรือผ้าลายเนื้อเรียบ ๆ หากเป็นราษฎรทั่วไปที่มีอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนาแล้วจะนุ่งผ้า ในลักษณะถกเขมร คือ จะนุ่งเป็นโจงกระเบนแต่จะถกสั้นขึ้นมาเหนือเข่า เพื่อความสะดวก ไม่สวมเสื้อ หากอยู่บ้านจะนุ่งลอยชาย หรือโสร่งแล้วมีผ้าคาดพุง แต่ถ้าแต่งกายไปงานเทศกาลต่าง ๆ มักนุ่งโจงกระเบน ด้วยผ้าแพรสีต่าง ๆ และห่มผ้าคล้องคอปล่อยชายทั้งสองยาวไว้ด้านหลังการตัดผมของสตรีสาว จะตัดผมทรงดอกกระพุ่ม ปล่อยท้ายทอยยาวถึงบ่า หากเป็นผู้ใหญ่แล้วจะตัดผมปีกแบบ โขนท้ายทอยสั้น

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 1 - รัชกาล 3

สมัยรัชกาลที่ 4

เนื่องจากสมัยโบราณคนไทยไม่นิยมสวมเสื้อแม้แต่เวลาเข้าเฝ้า ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงประกาศให้ข้าราชการสวมเสื้อเข้าเฝ้า และทรงสนับสนุน ให้มีการศึกษาภาษาอังกฤษ จึงทำให้มีการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา การแต่งกายของสตรีจึงมี การเปลี่ยนแปลงไป

การแต่งกายของผู้หญิง : ผู้หญิงจะนุ่งผ้าลายโจงกระเบน หรือนุ่งผ้าจีบ ใส่เสื้อแขนยาว ผ่าอก ปกคอตั้งเตี้ย ๆ (เสื้อกระบอก) แล้วห่มผ้าแพรสไบจีบเฉียงทับบนเสื้อ ตัดผมไว้ปึกเช่นเดิม แต่ไม่ยาวประบ่า

การแต่งกายของผู้ชาย : ผู้ชายจะนุ่งผ้าม่วงแพรโจงกระเบน สวมเสื้อเปิดอกคอเปิด หรือเป็นเสื้อกระบอกแขนยาว เรื่องของทรงผมผู้ชายยังไว้ทรงมหาดไทยอยู่ ส่วนรัชกาลที่ 4 จะไม่ทรงไว้ ทรงมหาดไทย

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 4

สมัยรัชกาลที่ 5

ในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ ถือเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายของคนไทย เนื่องจากรัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสยุโรปและมีการนำแบบอย่างการแต่งกายของชาวยุโรป กลับมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยอีก ทั้งในสมัยนี้ยังมีกำเนิดชุดชั้นในรุ่นแรกที่เกิดดัดแปลงจากเสื้อฟรินเซส ซึ่งต่อมาได้พัฒนาให้เป็นเสื้อชุดชั้นในที่เรียกว่า เสื้อคอกระเช้าที่ยังคงเป็นที่รู้จักกัน ในปัจจุบันนี้

การแต่งกายของผู้หญิง : ผู้หญิงจะนุ่งผ้าลายโจงกระเบน เสื้อกระบอก แขนยาว ผ่าอก ห่มผ้าแพร จีบตามขวางสไบเฉียงทับบนเสื้ออีกชั้นหนึ่ง ถ้าอยู่บ้านจะห่มแต่สไบ ไม่สวมเสื้อ เมื่อมีงานพิธีจะนุ่งห่ม ผ้าตาด เลิกไว้ผมปี และหันมาไว้ผมยาวประบ่า

การแต่งกายของผู้ชาย : ผู้ชายจะนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน สวมเสื้อราชปะแตน สวมหมวก หางนกยูง ถือบ้าเท้าและไว้ผมรองทรง หากไปงานพิธีจะสวมถุงเท้าและรองเท้าด้วยการสวมเสื้อ แพรสีจะสวมตามกระทรวงและหมวดต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ชั้นเจ้านาย สวมเสื้อสีไพล
- 2) ชั้นขุนนางกระทรวงมหาดไทยสวมเสื้อแพรสีเขียวแก่
- 3) ชั้นขุนนางกระทรวงกลาโหมสวมเสื้อแพรสีลูกหว้า
- 4) ชั้นขุนนางกรมท่า (กระทรวงต่างประเทศ) เสื้อแพรสีน้ำเงิน (สีกรมท่า)
- 5) ชั้นมหาดเล็กสวมเสื้อแพรสีเหล็ก
- 6) พลเรือน สวมเสื้อปัก เป็นเสื้อคอปิดมีชายไม่ยาวมาก คาดเข็มขัดไว้นอกเสื้อ

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนต้น

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนกลาง

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนปลาย

สมัยรัชกาลที่ 6

การแต่งกายของหญิง : ผู้หญิงเริ่มมีการนุ่งผ้าขึ้นตามพระราชนิยม สวมเสื้อแพร โปรงบาง หรือผ้าพิมพ์ดอกคอกกว้างขึ้น หรือแขนเสื้อสั้นประมาณต้นแขน ไม่มีการสะพายแพร ส่วนทรงผมจะไว้ยาวเสมอต้นคอ ตัดเป็นลอน หรือเรียกว่า ผมห้อยบ๊อบมีการตัดผมด้านหลังให้โค้งเข้าหาต้นคอเล็กน้อยนิยมคาดผมด้วยผ้าหรือไข่มุก

การแต่งกายของชาย : ผู้ชายยังคงนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน สวมเสื้อราชปะแตน แต่เริ่มมีการนุ่งกางเกงแบบชาวตะวันตกในภายหลัง แต่ประชาชนธรรมดาจะนุ่งกางเกงผ้าแพรของจีน สวมเสื้อคอกลมสีขาว (ผ้าบาง)

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 6

สมัยรัชกาลที่ 7

การแต่งกายของหญิง : ผู้หญิงเลิกลุ่งโจงกระเบน แต่จะนุ่งเป็นผ้าขึ้นแค่ว่า สวมเสื้อทรงกระบอก ไม่มีแขนไว้ผมสั้นตัดลอน ซึ่งจะตัดลอนมากขึ้น

การแต่งกายของชาย : ผู้ชายจะนุ่งกางเกงเป็นสีต่าง ๆ แต่ข้าราชการจะนุ่งผ้าม่วงหรือสีน้ำเงินสวมเสื้อราชปะแตน สวมถุงเท้าและรองเท้า แต่ในปี พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้อารยธรรมตะวันตกมีอิทธิพลต่อการแต่งกายของคนไทยมากขึ้น ผู้ชายจึงจะมีการนุ่งกางเกงขาวแทนการนุ่งผ้าม่วง แต่ถึงอย่างไรสามัญชนทั่วไปยังคงแต่งกายแบบเดิม คือ ผู้ชายสวมกางเกงแพรหรือกางเกงไทยสวมเสื้อธรรมดา ไม่สวมรองเท้า ส่วนผู้หญิงสวมเสื้อคอกระเช้าเก็บชายไว้ในผ้าขึ้นหรือโจงกระเบนเวลาออกนอกบ้านจึงแต่งกายสุภาพ

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 7

สมัยรัชกาลที่ 8

โดยสรุปแล้วในสมัยนี้จะมีการแต่งกายที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นยุคที่นิยมซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กำหนดเครื่องแต่งกายออกเป็น 3 ประเภท

- 1) ใช้ในที่ชุมชน
- 2) ใช้ทำงาน
- 3) ใช้ตามโอกาส

ผู้หญิงจะสวมเสื้อแบบไหนก็ได้ แต่ต้องคลุมไหล่มีการนุ่งผ้าถุง แต่ต่อมาจะเริ่มนุ่งกระโปรง หรือผ้าถุงสำเร็จสวมรองเท้า สวมหมวกและเลิกลุ่งโจงกระเบน ส่วนผู้ชายจะสวมเสื้อมีแขน คอปิดหรือจะเปิดก็ได้

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 8

สมัยรัชกาลที่ 9 รัชกาลที่ 10 จนถึงปัจจุบัน

ผ้าไทยแม้จะเสื่อมความนิยมไปบ้างในบางเวลา แต่ก็ยังเป็นที่ยินยอมอยู่ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ในรัชกาลที่ 9) ที่ทรงสนพระราชหฤทัยสนับสนุนการทอผ้าพื้นเมือง โดยเฉพาะการทอผ้ามัดหมี่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้แพร่หลาย เป็นที่รู้จักอย่างมาก ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เป็นผลให้เกิดการตื่นตัวที่จะอนุรักษ์ และพัฒนาการทอผ้าพื้นเมืองในภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยเราให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เป็นที่ยินยอมของคนไทย ชื้อหานำมาใช้โดยทั่วไปอีกด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ในรัชกาลที่ 9) ทรงสนพระราชหฤทัยสนับสนุนการทอผ้าพื้นเมือง โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

ข้อความแต่โบราณที่ว่า “ผู้หญิงทอผ้า” นั้นเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับคนไทย เพราะแสดงถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งที่ไทยเรามีบรรพบุรุษ ซึ่งปราดเปรื่อง คิดประดิษฐ์กรรมวิธีการทอผ้า ทั้งผ้าฝ้าย และผ้าไหมได้อย่างดีเลิศ และคิดวิธีได้หลากหลาย ไม่ว่าจะทอผ้าพื้น หรือทอให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ด้วยวิธีที่เรียกว่า ยก จก ขิด มัดหมี่ และล้วง เป็นต้น และวัฒนธรรมนี้ ได้รับการสืบทอดต่อมา นานนับร้อยพันปีจนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

ชุดไทยแบบดั้งเดิมนั้นแทบจะสูญหายไป ชุดไทยพระราชนิยมเกิดจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ในรัชกาลที่ 9) เพื่อหาแบบชุดไทยที่ร่วมสมัยเพื่อทรงในระหว่างเสด็จประพาสยุโรป โดยศึกษาค้นคว้าจากภาพถ่ายเก่าและออกแบบปรับปรุงให้เข้ากับสมัยนิยมมีทั้งสิ้น 8 แบบ ดังนี้

- 1) ไทยเรื่อนตัน ใช้แต่งในงานที่ไม่เป็นพิธี และต้องการความสบาย เช่น ไปเที่ยว
- 2) ไทยจิตรลดา เป็นชุดไทยพิธีกลางวัน ใช้รับประมุขต่างประเทศเป็นทางการหรืองาน

สวนสนาม

- 3) ไทยอมรินทร์ สำหรับงานเลี้ยงรับรองตอนหัวค่ำ อนุโลมไม่คาดเข็มขัดได้
- 4) ไทยบรมพิมาน ชุดไทยพิธีตอนค่ำ คาดเข็มขัด
- 5) ไทยจักรี คือ ชุดไทยสไบ
- 6) ไทยดุสิต สำหรับงานพิธีตอนค่ำ จัดให้สะดวกสำหรับสวมสายสะพาย
- 7) ไทยจักรพรรดิ เป็นแบบไทยแท้
- 8) ไทยศิวาลัย เหมาะสำหรับเมื่ออากาศเย็น

ภาพ : การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 9 - รัชกาลที่ 10

อาหารในสมัยรัตนโกสินทร์

อาหารไทยมีจุดกำเนิดพร้อมกับการตั้งชนชาติไทย และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สมัยรัตนโกสินทร์มีการจำแนกความเป็นมาของอาหารไทยเป็น 2 ยุค คือ ยุคสมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 และยุคสมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน

สมัยรัตนโกสินทร์ ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2394)

อาหารไทยในยุคต้นรัตนโกสินทร์ มีลักษณะเดียวกับยุคสมัยธนบุรี คือ นอกจากมีอาหารคาว และอาหารหวานแล้ว ยังมีอาหารว่าง เป็นอาหารที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมอาหารของประเทศจีน ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนดัดแปลงจนกลายเป็นอาหารไทย นอกจากนี้

จดหมายความทรงจำของกรมหลวงรินทรเทวี ได้กล่าวถึงเครื่องตั้งสำหรับคาวหวานของพระสงฆ์ในงานสมโภชพระพุทธมณีรัตนมหาปฏิมากร (พระแก้วมรกต) แสดงให้เห็นว่ารายการอาหารในยุคนี้ นอกจากจะมีอาหารไทย เช่น ผัก น้ำพริก ปลาแห้ง และหน่อไม้ผัด แล้วยังมีอาหารที่ปรุงด้วยเครื่องเทศแบบอิสลาม มีอาหารจีนซึ่งใช้เนื้อหมูในการประกอบอาหาร สำหรับอาหารประเภทผัดผักที่ใช้ไฟแรงทุกชนิด คนไทยรับวัฒนธรรมการปรุงอาหารมาจากชาวจีน ที่อพยพเข้ามาอาศัยหรือเดินทางมาค้าขายในประเทศไทย ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยคนไทยสามารถหาซื้อกระทะเหล็กได้จากคนจีนที่นำสินค้ามาขายในประเทศไทยทางเรือ (สำเภากิน) นอกจากนี้ การเผยแพร่วัฒนธรรมการรับประทานอาหารจากชาวตะวันตกที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนา ก็ทำให้คนไทยเริ่มรับประทานอาหารตะวันตก เช่น ขนมปัง ไข่ เนื้อ เนย และนม เป็นต้น

บทพระราชนิพนธ์ “ภาพยั่วยุเรือชมเครื่องคาวหวาน” ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงกล่าวถึงอาหารคาวและอาหารหวานหลายชนิด ซึ่งสะท้อนภาพของอาหารไทยในราชสำนักได้อย่างชัดเจนที่สุด และสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาหารไทยในราชสำนัก ที่มีการปรุงกลิ่นและรสอย่างประณีต โดยให้ความสำคัญกับรสชาติอาหารมากเป็นพิเศษ และถือว่าเป็นยุคสมัยที่มีศิลปะการประกอบอาหารที่ค่อนข้างโดดเด่นที่สุด ทั้งในด้านรูป รส กลิ่น สี และการตกแต่งให้เกิดความสวยงาม รวมทั้งมีการพัฒนาอาหารนานาชาติให้เป็นอาหารไทยตัวอย่างอาหารคาว เช่น แกงชนิดต่าง ๆ เครื่องจิ้ม และยำทุกประเภท ตัวอย่างอาหารว่างคาว เช่น หมูแนม ลำเตี้ย หูรุ่ม รังนก และอาหารว่างหวาน เช่น ขนมดอกจำปา และขนมฝั้ว รวมทั้งขนมที่รับประทานกับน้ำหวานและกะทิเจืออยู่ด้วย เช่น ช่าหริ่ม และบัวลอย เป็นต้น

ภาพ : อาหารคาว

นอกจากนี้ วรรณคดีไทย เรื่องขุนช้างขุนแผน จัดว่าเป็นวรรณคดีที่สะท้อนวิถีชีวิตของคน รวมทั้งสะท้อนถึงวัฒนธรรมการรับประทานอาหารชาวบ้าน ที่พบว่ามีคาวหวานนิยมรับประทานขนมจีนน้ำยา และมีการรับประทานข้าวเป็นอาหารหลักร่วมกับกับข้าวประเภทต่าง ๆ ได้แก่ แกง ต้ม ยำ และคั่ว โดยอาหารมีความหลากหลายมากขึ้นทั้งอาหารคาว และอาหารหวาน

สมัยรัตนโกสินทร์ ยุคที่ 2 (พ.ศ. 2394 - ปัจจุบัน)

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ประเทศไทยมีการพัฒนาด้านความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก และมีการตั้งโรงพิมพ์ขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ดังนั้น ตำรับอาหารการกินของไทยจึงเริ่มมีการบันทึกมากขึ้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้บอกเรื่องราว และลักษณะของอาหารไทยที่มีความหลากหลายในช่วงเวลาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวิธีการปรุงของราชสำนัก และวิธีการปรุงแบบชาวบ้านที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้สมัยรัชกาลที่ 4 มีการตั้งโรงสีข้าวขึ้น ทำให้เมล็ดข้าวมีสีขาว สวย และแตกหักน้อยลง คนไทยจึงค่อย ๆ เลิกตำข้าวกินเอง และหันมาซื้อข้าวจากโรงสีแทน ต่อมามีการเลี้ยงสัตว์ขายเป็นอาชีพ มีโรงฆ่าสัตว์ ทำให้การซื้อหาเนื้อสัตว์มาปรุงอาหารได้รับความนิยมมากขึ้น ส่งผลให้เนื้อสัตว์ใหญ่เข้ามามีบทบาทในสำรับอาหารไทย ในเวลาต่อมา การใช้เครื่องเทศหลายชนิด เพื่อดับกลิ่นคาวของเนื้อสัตว์ที่นำมาปรุงอาหารก็เกิดขึ้นในช่วงนี้ แม้คนไทยจะใช้เครื่องเทศบางอย่าง เช่น ขิง และกระชาย เพื่อดับกลิ่นคาวปลามาแล้วก็ตาม แต่เมื่อมีการนำเนื้อสัตว์ประเภทวัว และควายมาปรุงอาหาร คนไทยจึงได้คิดและดัดแปลงการใช้เครื่องเทศหลายชนิดกับเนื้อสัตว์เหล่านั้น และสร้างสูตรอาหารใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 มรดกไทยสมัยรัตนโกสินทร์

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 3 มรดกไทยที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

คุณค่าของภูมิปัญญาไทย ได้แก่ ประโยชน์ และความสำคัญของภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรัก และความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่า และความสำคัญ ดังนี้

1. สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทย

คนไทยในอดีตที่มีความสามารถ ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์ เป็นที่ยอมรับของนานาชาติประเทศ เช่น

มรดกทางภาษาและวรรณกรรม โดยที่มีอักษรไทยเป็นของตนเองตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และมีวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมไทย ถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความไพเราะ ได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรมหลายเรื่องได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา

ด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่ปรุงง่าย อาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ราคาถูก มีคุณค่าทางโภชนาการสูง และยังป้องกันโรคได้หลายโรค เพราะ ส่วนประกอบส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา เป็นต้น

2. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีตระนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้อื่นกตัญญู ดำรงวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย ปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นการนำเอาหลักของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และดำเนินกุศลโลบายด้านต่างประเทศ จนทำให้ชาวพุทธทั่วโลกยกย่องให้ประเทศไทยเป็นผู้นำทางพุทธศาสนา

3. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

มรดกไทยมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คนสังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง มีสิ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ตลอดทั้งปีมีประเพณีไทย 12 เดือน ล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะสะท้อนภาพชีวิตแบบไทย ทั้งในด้านความเป็นอยู่ ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ เช่น “บ้าน” หรือ “เรือน” การสร้างบ้านในอดีตมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัย โดยคำนึงถึงสภาพอากาศ สภาพภูมิประเทศ และความเหมาะสมของทำเลที่ตั้ง ถึงแม้ว่าปัจจุบันการดำเนินชีวิตและรูปลักษณะของบ้านจะแปรเปลี่ยนไป ชีวิตในบ้านของคนไทยยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ซึ่งค่านิยมบางประการ ยังคงดำเนินการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง

ดังจะเห็นได้ว่า ลักษณะของบ้านเรือนชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนโบราณ ทั้งช่างปลูกบ้านและช่างออกแบบ ที่ปลูกบ้านเพื่อประโยชน์และความต้องการใช้สอย ทั้งนี้ คนไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวน ทำนา ทำไร่ ทำประมง แม่น้ำลำคลองจึงเปรียบเสมือนเส้นโลหิตหล่อเลี้ยงชีวิต เป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งพักผ่อน และเป็นเส้นทางคมนาคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะสรุปได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยมีความสมดุลกันทั้งอาชีพ ที่อยู่อาศัย และธรรมชาติได้อย่างลงตัว

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 3 มรดกไทยที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 3 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 4 การอนุรักษ์มรดกไทย

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์อันโดดเด่นทางด้านมรดกทางวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์เอาไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โบราณสถาน วรรณกรรม ศิลปหัตถกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ตลอดจนการดำเนินชีวิต และประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ยาวนาน จนกลายเป็นมรดกไทยอันทรงคุณค่า และเป็นจุดเด่นของประเทศไทย แต่ในปัจจุบันมรดกไทย ได้รับผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในประเทศ และจากต่างประเทศ อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ส่งผลมรดกไทยอันทรงคุณค่าของไทยบางส่วนต้องเสื่อมสูญไป อย่างน่าเสียดาย

ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงควรร่วมกันอนุรักษ์มรดกไทย ตลอดจนให้ข้อมูล ความรู้ คำแนะนำแก่คนรุ่นหลังในการส่งเสริมให้รู้คุณค่าของมรดกที่ได้รับการสืบทอดต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งนอกจากความภาคภูมิใจในมรดกไทยแล้ว ยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา และมานุษยวิทยา อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และประเทศผ่านทางการท่องเที่ยว ของชาติตลอดมา

ความหมาย

การอนุรักษ์มรดกไทย คือ การที่คนรุ่นหลังตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของ สิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้น โดยการอนุรักษ์นั้น จะทำในเชิงปฏิบัติ คือ การดูแลรักษาและการสืบสาน วัฒนธรรมนั้น ๆ ไม่ให้หายไป ซึ่งการอนุรักษ์เป็นเหมือนเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดการ ห่วงแหนในมรดกของตน ก่อให้เกิดเป็นความรักและความผูกพัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความ สามัคคีอีกด้วย

โดยสรุปการอนุรักษ์มรดกเป็นสิ่งสำคัญที่คนรุ่นหลัง ควรใส่ใจหรือตระหนักถึงให้มาก เพราะมรดกจะสื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาตินั้น ๆ และยังก่อให้เกิดความผูกพันหรือความรัก ในชาติของตน ส่งผลไปถึงการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักชาติ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการคงอยู่ของชาตินั้น ๆ สามารถทำได้ คือ การสะสมและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

ความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกไทย

มรดกไทย คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ ซึ่งได้แก่ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โบราณสถาน วรรณกรรม ศิลปหัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี ตลอดจนถึงการดำเนินชีวิตและคุณค่าประเพณีต่าง ๆ อันเป็นผลผลิตร่วมกันของผู้คนในผืนแผ่นดิน ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นมาเป็นเวลาช้านาน ศิลปวัฒนธรรมไทยนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะหล่อหลอมชาวไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ให้เกิดความสมานฉันท์เป็นอันหนึ่งอันเดียว แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้มรดกทางวัฒนธรรมในแขนงต่าง ๆ นับตั้งแต่โบราณวัตถุ โบราณสถาน วรรณกรรม ศิลปกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยมและระบบประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่นได้รับผลกระทบและถูกละเลยทอดทิ้ง ประชาชนชาวไทยต้องตระหนักและนึกถึงความจำเป็นและความสำคัญในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้ทุกคนเกิดแนวคิดที่จะทำนุบำรุงรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ให้มีการสืบทอดต่อไป

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 4 การอนุรักษ์มรดกไทย

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 4 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย ได้แก่

1. ค้นคว้า วิจัย ศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การอนุรักษ์โดยการปลูกจิตสำนึก และสร้างจิตสำนึกที่ต้องร่วมกันอนุรักษ์
3. การฟื้นฟูโดยเลือกสรรมรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้ว มาทำให้มีคุณค่า และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต
4. การพัฒนาโดยริเริ่ม สร้างสรรค์ และปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรมในยุคสมัย ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
5. การถ่ายทอดโดยนำมรดกทางวัฒนธรรมมาเลือกสรร กลั่นกรอง ด้วยเหตุและผล อย่างรอบคอบ และรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมรับรู้
6. การส่งเสริมกิจกรรมโดยการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม
7. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนโดยการส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนมรดกทางวัฒนธรรม อย่างกว้างขวางด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทย

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 5 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5

การเปลี่ยนแปลงของชาติไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สาระสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงของชาติไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ได้กล่าวถึง เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย ในเรื่องสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์ สนธิสัญญาเบาว์ริง การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปฏิบัติทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรม

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
2. อภิปรายและนำเสนอเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

ขอบข่ายเนื้อหา

1. เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
 - 1.1 การสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์
 - 1.2 สนธิสัญญาเบาว์ริง
 - 1.3 การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5
 - 1.4 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475
 - 1.5 ความเป็นชาติไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
2. ตัวอย่างการวิเคราะห์และอภิปรายเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทย รหัสรายวิชา สค32034
2. สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา

เวลาที่ใช้ในการศึกษา 18 ชั่วโมง

เรื่องที่ 1 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

ปัจจัยที่มีผลต่อการสถาปนาอาณาจักรไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน เป็นอาณาจักรต่อเนื่องกัน นับเวลามานานกว่า 700 ปี มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการสถาปนาอาณาจักรไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ และปัจจัยด้านการเมือง

1.1 การสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน)

อาณาจักรรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานีเริ่มตั้งแต่การย้ายเมืองหลวงเดิมจากกรุงธนบุรีมายังกรุงเทพมหานคร ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจัยที่มีผลต่อการสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์ ดังนี้

ด้านภูมิศาสตร์ เป็นพื้นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่เหมาะแก่การเพาะปลูก และใกล้ปากอ่าวไทยเหมาะสมแก่การติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศ

ด้านการเมือง ในช่วงปลายสมัยธนบุรีเกิดกบฏพระยาสุรศักดิ์ ทำให้บ้านเมืองไม่สงบเรียบร้อยสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ทรงดำรงตำแหน่งในขณะนั้น ได้ทำการปราบกบฏพระยาสุรศักดิ์ได้สำเร็จ จึงได้สถาปนาราชวงศ์จักรี และทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรีมายังกรุงเทพมหานคร โดยลอกแบบสิ่งก่อสร้างบางประการเลียนแบบในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพื่อสร้างความรู้สึก ให้ประชาชนเข้าใจว่ากรุงเทพมหานครเป็นราชธานีที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา

1.2 สนธิสัญญาเบาว์ริง

หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศอังกฤษ และประเทศสยาม (อังกฤษ : Treaty of Friendship and Commerce between the British Empire and the Kingdom of Siam)” หรือบนปกสมุดไทย ใช้ชื่อว่า หนังสือสัญญาเซอร์ จอห์น เบาว์ริง หรือที่มักเรียกกันทั่วไปว่า สนธิสัญญาเบาว์ริง (อังกฤษ : Bowring Treaty) เป็นสนธิสัญญาที่ราชอาณาจักรสยามทำกับสหราชอาณาจักร ลงนามเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 โดยเซอร์ จอห์น เบาว์ริง ราชทูตที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย ถือพระราชสาส์นสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียเข้ามาถวายพระเจ้าแผ่นดินไทยและใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์เจรจากับ “ผู้สำเร็จราชการฝ่ายสยาม” 5 พระองค์ ดังนี้

สมเด็จพระยาบรมมหารัชมังคลาจารย์ (สมเด็จพระยาองค์ใหญ่) ผู้สำเร็จราชการ
ทั่วพระราชอาณาจักร ประธานผู้แทนรัฐบาล

พระเจ้านั่งยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท

สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (สมเด็จพระยาองค์น้อย) ผู้สำเร็จราชการ
พระนคร

เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) รักษาในตำแหน่งสมุหพระกลาโหม บังคับ
บัญชาหัวเมืองชายทะเลปากใต้ฝ่ายตะวันตก

เจ้าพระยาวรวิวงศ์ พระคลัง และสำเร็จราชการกรมท่า บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่าย
ตะวันออก

สาระสำคัญของสนธิสัญญาเบาว์ริง มีดังนี้

- 1) คนที่อยู่ในการบังคับอังกฤษ จะอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของกงสุลอังกฤษ นับเป็นครั้งแรกที่สยามมอบสนธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ประชากรต่างประเทศ
- 2) คนที่อยู่ในการบังคับอังกฤษ ได้รับสิทธิในการค้าขายอย่างเสรีในเมืองท่า ทุกแห่งของสยาม และสามารถพำนักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นการถาวรได้ ภายในอาณาเขต สี่ไมล์ (สองร้อยเส้น)
- 3) คนที่อยู่ในการบังคับอังกฤษ สามารถซื้อ หรือเช่าอสังหาริมทรัพย์ในบริเวณ ดังกล่าวได้
- 4) คนที่อยู่ในการบังคับอังกฤษ ได้รับอนุญาตให้เดินทางได้อย่างเสรีในสยาม โดยมี หนังสือที่ได้รับการรับรองจากกงสุล
- 5) ยกเลิกค่าธรรมเนียมปากเรือ และกำหนดอัตราภาษีขาเข้า และขาออกอย่าง ชัดเจน
 - 5.1) อัตราภาษีขาเข้าของสินค้าทุกชนิดกำหนดไว้ที่ร้อยละ 3 ยกเว้นฝิ่น ที่ไม่ต้อง เสียภาษี แต่ต้องขายให้กับเจ้าภาษี ส่วนเงินทองและข้าวของเครื่องใช้ของพ่อค้าไม่ต้องเสียภาษี เช่นกัน
 - 5.2) สินค้าส่งออกให้มีการเก็บภาษีขั้นเดียว โดยเลือกว่าจะเก็บภาษีขั้นใน (จังกอบ ภาษีป่า ภาษีปากเรือ) หรือภาษีส่งออก
- 6) พ่อค้าอังกฤษ ได้รับอนุญาตให้ซื้อขายโดยตรง ได้กับเอกชนสยามโดยไม่มีผู้ใด หนึ่งขัดขวาง
- 7) รัฐบาลสยาม สงวนสิทธิในการห้ามส่งออกข้าว เกลือ และปลา เมื่อสินค้านี้กล่าวจะ ขาดแคลนภายในประเทศ

ผลที่ได้รับจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง

- 1) อังกฤษประสบความสำเร็จอย่างมาก โดยการที่รัฐบาลสยามยอมให้อังกฤษเข้ามาตั้งกงสุล มีอำนาจพิจารณาคดีที่คนอังกฤษมีคดีความกัน และร่วมพิจารณาคดีที่คนไทยกับอังกฤษมีคดีความกัน
- 2) ข้าว เหลือ และปลาไม่เป็นสินค้าต้องห้ามอีกต่อไป
- 3) มีการรับเอาวิทยาการตะวันตกสมัยใหม่เข้าสู่ประเทศ ซึ่งทำให้ชาวต่างประเทศให้การยอมรับสยามมากขึ้น
- 4) การแลกเปลี่ยนการค้าของรัฐบาลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ราษฎรสามารถซื้อขายสินค้าได้โดยอิสระ รัฐบาลไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการขายสินค้ามีค่า เช่น ไม้ฝาง ไม้กฤษณา หรืองาช้าง เพราะรัฐบาลจะขาดทุน
- 5) ข้าว ได้กลายมาเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญที่สุดของไทย ส่งผลให้การทำนาแพร่หลายกว่าแต่ก่อน และทำให้ราษฎรมีเงินตราหมุนเวียนอยู่ในมือ พร้อมทั้งชาวนามีโอกาสได้ลูกเมียที่ขายให้แก่ผู้อื่น และยังทำให้เงินตราต่างประเทศเข้าสู่ราชอาณาจักรเป็นจำนวนมาก
- 6) ฝรั่งเศสเข้ามาจ้างลูกจ้างคนไทยให้ค่าจ้างเป็นรายเดือน และโบนัส คิดเป็นมูลค่าสูงกว่าข้าราชการไทยเสียมาก ส่งผลให้รัฐบาลได้เพิ่มเงินเบี้ยหวัด และค่าแรงแก่ข้าราชการและคนงานมากขึ้น
- 7) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้สร้างถนน ได้แก่ ถนนหัวลำโพง ถนนเจริญกรุง และถนนสีลม แต่ละเส้นกว้าง 5 ศอก
- 8) ในสมัยปลายรัชกาลที่ 4 ฝรั่งเศสก็เข้ามาตั้งโรงงานในสยามเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาลทราย อู่ต่อเรือ โรงเลื่อยไม้ เป็นต้น
- 9) การให้สิทธิเสรีภาพในการถือครองที่ดินแก่ราษฎรไทย และชาวต่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลแบ่งที่ดินออกเป็นสามเขต คือ ในพระนคร และห่างกำแพงพระนครออกไปสองร้อยเส้นทุกทิศ ยอมให้เช่าแต่ไม่ยอมให้ซื้อ ถ้าจะซื้อต้องเช่าครบ 10 ปีก่อน หรือจะต้องได้รับอนุญาตจากเสนาบดีเขตที่ล่วงออกไป เจ้าของที่และบ้านมีสิทธิให้เช่าหรือขายกรรมสิทธิ์ได้ โดยไม่มีข้อแม้แต่ล่วงจากเขตนี้ไปอีก ห้ามมิให้ฝรั่งเช่าหรือซื้อโดยเด็ดขาด เมื่อราษฎรได้รับสิทธิในการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ราษฎรก็มีทางทำมาหากินเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง คือ การจำนองที่ดินเพื่อกู้เงิน หรือขายฝาก ขายขาดที่ดินของตนได้

1.3 การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นหลักการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก จึงได้ทรงดำเนินนโยบายทางการทูต เพื่อมิให้ประเทศมหาอำนาจใช้เป็นข้ออ้างในการยึดครองประเทศไทย ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) เป็นสมัยที่มีการปฏิรูปบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศทันสมัย ที่สามารถรอดพ้นจากลัทธิการล่าอาณานิคมมาได้ เป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังส่งผลให้เกิดความเจริญแก่ประเทศชาติในปัจจุบัน

สาเหตุของการปฏิรูปบ้านเมือง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่ชาติตะวันตกมีการล่าอาณานิคม ส่งผลให้ประเทศเพื่อนบ้านของไทยหลายแห่ง ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาติตะวันตก เช่น พม่าอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส นอกจากนี้ ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส มีความพยายามขยายอำนาจเข้ามาในดินแดนของประเทศไทย และบริเวณโดยรอบดินแดนของประเทศไทย ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงติดตามเรื่องราวการขยายอำนาจของประเทศชาติชาวตะวันตก และความเจริญของประเทศชาติของชาวตะวันตก จึงต้องการปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัยแบบเดียวกับประเทศชาติชาวตะวันตก เพื่อไม่ให้ใช้เป็นข้ออ้างว่าประเทศไทยเป็นบ้านเมืองป่าเถื่อน ด้วยความเจริญ แล้วถือโอกาสเข้ามายึดครอง ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงดำเนินการปฏิรูปบ้านเมือง โดยมีแนวความคิดในการปฏิรูปการปกครอง 3 ประการ คือ

- 1) การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้นเป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลกลางในการยืนยันอาณาเขตของประเทศไทย เพื่อป้องกันประเทศชาติตะวันตกอ้างเอาดินแดนไปยึดครอง
- 2) การศาลและกฎหมายที่มีมาตรฐานเป็นสากลมากขึ้น
- 3) การพัฒนาประเทศ ทรงริเริ่มนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามา เช่น การไปรษณีย์ การรถไฟ การโทรเลข ฯลฯ

การปฏิรูปการปกครอง

การปกครองก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การบริหารบ้านเมืองนั้นอยู่ภายใต้อำนาจบรรดาขุนนางผู้ใหญ่และเจ้านายที่มีทั้งกำลังทหาร อาวุธและไพร่ส่วนพระองค์ อีกทั้งยังมีบทบาทในการควบคุมผลประโยชน์ทางด้านการค้าขาย เช่น การเก็บภาษี และการควบคุมไพร่ เป็นต้น ส่งผลให้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เกิดความไม่มั่นคง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงจัดระเบียบการปกครองเสียใหม่ และเป็นรากฐานการปกครองมาจนถึงปัจจุบัน โดยจำแนกออกเป็น 3 ส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1. การปกครองส่วนกลาง

การปรับปรุงการบริหารราชการในส่วนกลางของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกตำแหน่งอัครเสนาบดี 2 ตำแหน่ง คือ สมุหกลาโหม และสมุหนายก รวมทั้งจตุสดมภ์ โดยแบ่งการบริหารราชการออกเป็นกระทรวงตามแบบอารยประเทศ มีการจัดสรรอำนาจ

หน้าที่ ความรับผิดชอบเป็นสัดส่วน เพื่อให้มีประสิทธิภาพ และให้มีเสนาบดีเป็นผู้ว่าการแต่ละ
กระทรวง กระทรวงที่ตั้งขึ้นทั้งหมด เมื่อ พ.ศ. 2435 มี 12 กระทรวง มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

(1) กระทรวงมหาดไทย	รับผิดชอบหัวเมืองฝ่ายเหนือและเมืองลาวประเทศราช
(2) กระทรวงกลาโหม	รับผิดชอบหัวเมืองฝ่ายใต้ หัวเมืองฝ่ายตะวันออก ตะวันตก
และเมืองมลายูประเทศราช
(3) กระทรวงต่างประเทศ	รับผิดชอบเกี่ยวกับการต่างประเทศ
(4) กระทรวงวัง	รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการในพระราชวัง
(5) กระทรวงเมือง	รับผิดชอบเกี่ยวกับการตำรวจ บัญชีคน และราชทัณฑ์
หรือกระทรวงนครบาล	
(6) กระทรวงเกษตรธิการ	รับผิดชอบเกี่ยวกับการเพาะปลูก เหมืองแร่ ป่าไม้
(7) กระทรวงคลัง	รับผิดชอบเกี่ยวกับภาษีอากรและเงินรายรับ งบประมาณ
แผ่นดิน
(8) กระทรวงยุติธรรม	รับผิดชอบเกี่ยวกับการชำระคดีและการศาล
(9) กระทรวงยุทธนาธิการ	รับผิดชอบเกี่ยวกับการทหาร
(10) กระทรวงธรรมการ	รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษา การสาธารณสุขและพระสงฆ์
(11) กระทรวงโยธาธิการ	รับผิดชอบเกี่ยวกับการก่อสร้าง ถนน คลอง การช่าง
ไปรษณีย์โทรเลข และรถไฟ
(12) กระทรวงมรุธาธิการ	รับผิดชอบเกี่ยวกับการรักษาตราแผ่นดิน และงานระเบียบ
สารบรรณ

ภายหลังได้ยุบกระทรวงยุทธนาธิการไปรวมกับกระทรวงกลาโหม และยุบกระทรวง
มรุธาธิการไปรวมกับกระทรวงวัง คงเหลือเพียง 10 กระทรวง เสนาบดีทุกกระทรวงมีฐานะเท่าเทียมกัน
และประชุมร่วมกันเป็นเสนาบดีสภา ทำหน้าที่ปรึกษาและช่วยบริหารราชการแผ่นดินตามที่
พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมาย เพราะอำนาจสูงสุดเด็ดขาดเป็นของพระมหากษัตริย์ตามระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์และทรงแต่งตั้ง “สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน” ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น
“รัฐมนตรีสภา” ประกอบด้วย เสนาบดี หรือผู้แทน กับผู้ที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง รวมกันไม่น้อยกว่า
12 คน มีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นที่ปรึกษาและคอยทัดทานอำนาจพระมหากษัตริย์ แต่การปฏิบัติ
หน้าที่ของสภาดังกล่าว ไม่ได้บรรลุจุดประสงค์ที่ทรงหวังไว้ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่กล้าโต้แย้ง
พระราชดำริ คณะที่ปรึกษาส่วนใหญ่มักพอใจที่จะปฏิบัติตามมากกว่าที่จะแสดงความคิดเห็น

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงแต่งตั้ง “สภาที่ปรึกษาในพระองค์” ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “องคมนตรีสภา” ขึ้นอีก มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ทรงมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงเกิดประโยชน์ต่อราษฎรและ ประเทศชาติ ประกอบด้วยสมาชิกเมื่อแรกตั้ง 49 คน มีทั้งสามัญชน ตั้งแต่ชั้นหลวงถึงเจ้าพระยา และพระราชวงศ์ องคมนตรีสภานี้อยู่ในฐานะรองจากรัฐมนตรีสภา เพราะข้อความที่ปรึกษา และ ตกลงกันในองคมนตรีสภาแล้วจะต้องนำเข้าไปประชุมรัฐมนตรีสภาก่อนแล้วจึงจะเสนอเสนอปฏิบัติ กระทั่งต่าง ๆ

2. การปกครองส่วนภูมิภาค

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ยกเลิกการ ปกครองหัวเมือง และให้เปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองส่วนภูมิภาคที่มีความสัมพันธ์กับส่วนกลาง โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ขึ้น เพื่อจัดการปกครอง เป็นมณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ดังนี้

1) มณฑลเทศาภิบาล ประกอบด้วยเมืองตั้งแต่ 2 เมืองขึ้นไปมีสมุหเทศาภิบาล ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งไปปกครองดูแลต่างพระเนตร พระกรณ

2) เมือง ประกอบด้วยอำเภอหลายอำเภอ มีผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้รับผิดชอบ ขึ้นตรงต่อข้าหลวงเทศาภิบาล

3) อำเภอ ประกอบด้วยท้องที่หลาย ๆ ตำบล มีนายอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบ

4) ตำบล ประกอบด้วยท้องที่ 10 - 20 หมู่บ้าน มีกำนันซึ่งเลือกตั้งมาจากผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้รับผิดชอบ

5) หมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านเรือนประมาณ 10 บ้านขึ้นไป มีราษฎรอาศัย ประมาณ 100 คน เป็นหน่วยปกครองที่เล็กที่สุด มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบต่อมาใน สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และเปลี่ยน เมือง เป็น จังหวัด

3. การปกครองส่วนท้องถิ่น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดให้มีการบริหารราชการ ส่วนท้องถิ่นในรูปสุขาภิบาล ซึ่งมีหน้าที่คล้ายเทศบาลในปัจจุบัน เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2440 โดย โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ขึ้นบังคับใช้ใน กรุงเทพฯ ต่อมาใน ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) ได้ขยายไปที่ท่าฉลอม ปรากฏว่าดำเนินการได้ผลดี เป็นอย่างมาก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาล ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ขึ้น โดยแบ่งสุขาภิบาลออกเป็น 2 ประเภท คือ

สุขาภิบาลเมือง และสุขาภิบาลตำบล ท้องถิ่นใดเหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลประเภทใด ก็ให้ประกาศตั้งสุขาภิบาลในท้องถิ่นนั้น

1.4 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงดำเนินพระบรมราโชบาย ดังนี้

- 1) ปลดปล่อยไพร่ให้เป็นอิสระและทรงประกาศเลิกทาสให้เป็นไทยแก่ตนเอง
- 2) ผลจากปฏิรูปการศึกษาตามแบบตะวันตก เพื่อให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาถึงขั้นอ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็นไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย บุตรหลานขุนนาง หรือราษฎรสามัญชนที่พ้นจากความเป็นไพร่หรือทาส ถ้าบุคคลใดมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดก็จะมีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อยังประเทศตะวันตก
- 3) ผลการปฏิรูปการศึกษา ทำให้คนไทยบางกลุ่มที่ได้รับการศึกษาตามแบบชาติตะวันตกเริ่มมีกระแสดูความคิดเกี่ยวกับการเมืองสมัยใหม่ ที่ยึดถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ และมีความปรารถนาที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นในประเทศไทย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พ.ศ. 2453 กลุ่มปัญญาชนต่างก็มุ่งหวังว่า พระองค์จะทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและคงได้ทรงเตรียมพระองค์ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสไว้ แต่ปรากฏว่ายังไม่มีพระราชดำริในเรื่องรัฐสภาและรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ในเวลาเดียวกันประเทศจีนมีการปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์แมนจู เปลี่ยนการปกครองประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐเป็นผลสำเร็จ ทำให้ความคิดอยากจะได้ประชาธิปไตยมีมากขึ้น ประกอบกับความไม่พอใจในพระราชจริยวัตรบางประการของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ จึงทำให้เกิดปฏิกิริยาที่จะล้มล้างระบอบการปกครอง

ดังนั้น เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คือ พวกนายทหารบกทหารเรือและพลเรือน รวมประมาณ 100 คน เรียกตัวเองว่า คณะ ร.ศ. 130 ได้วางแผนการปฏิวัติการปกครองหวังให้พระมหากษัตริย์พระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวไทย

สาเหตุที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรโดยการนำของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เข้ายึดอำนาจการปกครอง มีสาเหตุที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ความเสื่อมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
- 2) การได้รับการศึกษาตามแนวความคิดตะวันตกของบรรดาชนชั้นนำในสังคมไทย
- 3) ความเคลื่อนไหวของบรรดาสื่อมวลชน
- 4) ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
- 5) ปัญหาสภาวะการคลังของประเทศ และของโลก

คณะราษฎรกับการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ราชอาณาจักรสยามได้ปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ชาตินี้ได้ประสบกับปัญหาซึ่งเกิดจากรัฐบาลต้องรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่ร้ายแรงและภัยคุกคามจากต่างประเทศ (โดยเฉพาะประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส)

คณะราษฎรภายใต้การนำของพันเอกพหลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าคณะราษฎรประกอบด้วย กลุ่มบุคคลผู้ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และมีสมาชิกที่มีความคิดแบบเดียวกัน รวมทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่

1) หลวงสิทธิราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนี)	ผู้ช่วยราชการสถานทูตสยามในประเทศฝรั่งเศส
2) ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี	นักเรียนนิสิตรัฐศาสตร์ ประเทศฝรั่งเศส
3) ร้อยโทแปลก ชีตตะสังคะ	นักเรียนนิสิตทหารปืนใหญ่ ประเทศฝรั่งเศส
4) ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี	นักเรียนนิสิตทหารม้า ประเทศฝรั่งเศส
5) นายปรีดี พนมยงค์	นักเรียนนิสิตกฎหมาย ประเทศฝรั่งเศส
6) นายแนบ พหลโยธิน	นักเรียนนิสิตกฎหมาย ประเทศอังกฤษ
7) นายตั้ว ลพานุกรม	นักเรียนนิสิตวิทยาศาสตร์ ประเทศสวีเดน

และได้ทำการประชุมครั้งแรกที่บ้านพักเลขที่ 9 ถนนซอเมอร์อาร์ ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ซึ่งติดต่อกันนานถึง 4 คืน 5 วัน โดยมีร้อยโท แปลก ที่สมาชิกคณะราษฎรคนอื่น ๆ เรียกว่า “กัปตัน” เป็นประธานในการประชุม ที่ประชุมมีมติตกลงที่จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครอง

ในระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย โดยตกลงที่ใช้วิธีการ “ยึดอำนาจโดยฉับพลัน” รวมทั้งพยายามหลีกเลี่ยงการนองเลือด เหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นแล้วในการปฏิวัติประเทศฝรั่งเศส และการปฏิวัติในประเทศรัสเซีย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการถือโอกาสเข้ามาแทรกแซงจากมหาอำนาจที่มีอำนาจนิยมอยู่ล้อมรอบประเทศสยามในสมัยนั้น คือ ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส

ในการประชุมครั้งนั้น กลุ่มผู้ก่อการได้ตั้งปณิธาน 6 ประการในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งต่อมาหลังการปฏิวัติยึดอำนาจได้แล้ว ก็ได้นำประกาศเป้าหมาย 6 ประการนี้ไว้ในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 และต่อมาได้เรียกว่า “หลัก 6 ประการของคณะราษฎร” คือ

1) จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในบ้านเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้มั่นคง

2) จะรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

3) จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจไทย รัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง

4) จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน ไม่ใช่ให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่

5) จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น

6) จะต้องให้มีการศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร และที่ประชุมได้ลงมติให้ปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า จนกว่าจะหาผู้ที่เหมาะสมกว่าได้

หลังจากการประชุมครั้งนั้น คณะผู้ก่อการได้กลับมาประเทศสยาม ได้พยายามหาสมาชิกเพื่อเข้าร่วมก่อการปฏิวัติ โดยได้ติดต่อประชาชนทุกอาชีพ ทั้งพ่อค้า ข้าราชการพลเรือน และทหาร ได้สมาชิกทั้งสิ้น 115 คน แบ่งเป็นสายต่าง ๆ คือ

1) สายพลเรือน นำโดย หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)

2) สายทหารเรือ นำโดย นาวาตรีหลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน)

3) สายทหารบกชั้นยศน้อย นำโดย พันตรีหลวงพิบูลสงคราม (แปลก พิบูลสงคราม)

4) สายนายทหารชั้นยศสูง นำโดย พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน)

โดยที่ประชุมคณะราษฎรตกลงกันว่า ในเรื่องของการปฏิบัติ ความมั่นคง และความปลอดภัยของบรรดาสมาชิก และของประเทศ เป็นหน้าที่ของฝ่ายทหาร และในส่วนของการร่างคำประกาศ ตลอดจนการร่างกฎหมาย และการวางเค้าโครงต่าง ๆ ของประเทศ เป็นหน้าที่ของฝ่ายพลเรือน

ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะผู้ก่อการสามารถยึดอำนาจและจับกุมบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐบาลไว้ได้โดยเรียบร้อย และได้ร่วมกันจัดตั้งคณะราษฎรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบรวมทั้งออกประกาศแถลงการณ์ของคณะราษฎร เพื่อชี้แจงที่ต้องเข้ายึดอำนาจการปกครองให้ประชาชนเข้าใจ นอกจากนี้คณะราษฎรได้แต่งตั้งผู้รักษาการพระนครฝ่ายทหารขึ้น 3 นาย ได้แก่ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ โดยให้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารราชการแผ่นดิน ขณะที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการบริหารประเทศ หลังจากนั้น คณะราษฎรได้มีหนังสือกราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับคืนสู่พระนคร ซึ่งขณะนั้นพระองค์ทรงประทับอยู่ที่วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อดำรงฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรต่อไป ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เสด็จพระราชดำเนินจากพระราชวังไกลกังวลกลับคืนสู่พระนครแล้ว คณะราษฎรได้นำพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ และคณะราษฎรบางคนได้ร่างเตรียมไว้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงพระปรมาภิไธยมี 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475

1) พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475

พระองค์ได้พระราชทานกลับคืนมาเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และได้มีพิธีเปิดสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งรัฐธรรมนูญนี้มีชื่อเรียกว่า “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว” รัฐธรรมนูญชั่วคราวนี้กำหนดว่า อำนาจอิสระสูงสุดในแผ่นดิน ประกอบด้วย อำนาจอธิปไตย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจอตุลาการ ซึ่งแต่เดิมเป็นของพระมหากษัตริย์ จึงได้เปลี่ยนเป็นของปวงชนชาวไทยตามหลักการของระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับการได้มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้กำหนดแบ่งระยะเวลาออกเป็น 3 สมัย คือ

(1) สมัยที่ 1 นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ 2 จะเข้ารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎรซึ่งมีผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจแทน และจัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นเป็นจำนวน 70 นาย เป็นสมาชิกในสภา

(2) สมัยที่ 2 ภายในเวลา 6 เดือน หรือจนกว่าจะจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย สมาชิกในสภาจะต้องมีบุคคล 2 ประเภท ทำกิจกรรมร่วมกัน คือ ประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ ผู้แทนราษฎร ซึ่งราษฎรได้เลือกขึ้นมาจังหวัดละ 1 นาย ต่อราษฎรจำนวน 100,000 คน ประเภทที่สอง ผู้เป็นสมาชิกอยู่ในสมัยที่หนึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่หนึ่ง ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะยังเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้ผู้ที่มิได้อยู่เลือกบุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

(3) สมัยที่ 3 เมื่อจำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักรได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนกว่าครึ่ง และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น ส่วนสมาชิกประเภทที่สองเป็นอันสิ้นสุดลง ผู้แทนราษฎรชั่วคราว จำนวน 70 นาย ซึ่งผู้รักษาการพระนครฝ่ายทหารจะเป็นผู้จัดตั้งขึ้นในระยะแรกนั้น ประกอบด้วย สมาชิกคณะราษฎร ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้ประกอบอาชีพสาขาต่าง ๆ ซึ่งมีความปรารถนาจะช่วยบ้านเมือง และกลุ่มกบฏ ร.ศ. 130 บางคนซึ่งสมาชิกทั้ง 70 คน ภายหลังจากการได้รับการแต่งตั้งแล้ว 6 เดือน ก็จะมีฐานะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ทางด้านอำนาจบริหารนั้นในรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ซึ่งตำแหน่งบริหารที่สำคัญเอาไว้ คือ

ประธานคณะกรรมการราษฎร (เทียบเท่านายกรัฐมนตรี) ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถประสานความเข้าใจระหว่างคณะราษฎรกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอย่างดี และเพื่อความราบรื่นในการบริหารประเทศต่อไป คณะราษฎรจึงตกลงเห็นชอบที่จะให้พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร คณะกรรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) ในรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งเป็นคณะรัฐมนตรีชุดแรกที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 มีจำนวนทั้งสิ้น 15 นาย เป็นผู้บริหารราชการแผ่นดิน

2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475

ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศสืบไป ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญครั้งสุดท้ายในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 และสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติรับรองให้ใช้เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามคณะราษฎรภายใต้การนำของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยมีต้องสูญเสียเลือดเนื้อแต่ประการใดนั้น เป็นเพราะพระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ทรงยอมรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยมีได้ทรงต่อต้าน และคิดตอบโต้คณะราษฎรด้วยการใช้กำลังทหารที่มีอยู่แต่ประการใด และทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับปวงชนชาวไทยตามที่คณะราษฎรได้เตรียมร่างเอาไว้ เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงลงพระปรมาภิไธย นอกจากนี้พระองค์ก็ทรงมีพระราชประสงค์มาแต่เดิมแล้วว่า จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศแก่ประชาชนอยู่แล้ว จึงเป็นการสอดคล้องกับแผนการของคณะราษฎร ประกอบกับพระองค์ทรงเห็นแก่ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและความสุขของประชาชนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการดำรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจของพระองค์

รัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 หลังจากนั้นได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี และต่อมาทางราชการได้กำหนดให้ถือเอาวันที่ 10 ธันวาคม ของทุกปี เป็น “วันรัฐธรรมนูญ”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1) อำนาจนิติบัญญัติ กำหนดให้มีสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย สมาชิก ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง แต่มีบทเฉพาะกาลกำหนดไว้ว่า ถ้าราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ยังมีการศึกษาไม่จบชั้นประถมศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด และอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย สมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน คือ สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนสมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ ผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในระหว่างที่ใช้บทบัญญัติเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม

2) อำนาจบริหาร พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี 1 นาย และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อย 14 นาย อย่างมาก 24 นาย และในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองและสังคมไทย ดังนี้

2.1) อำนาจการปกครองของแผ่นดินซึ่งแต่เดิมเคยเป็นของพระมหากษัตริย์ ให้ตกเป็นของปวงชนชาวไทยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงฐานะเป็นประมุขของประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ พระองค์จะทรงใช้อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 ทาง คือ อำนาจอธิปไตยผ่านทางสภาผู้แทนราษฎร อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี อำนาจตุลาการผ่านทางผู้พิพากษา

2.2) ประชาชนจะได้รับสิทธิในการเมือง โดยการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล ออกกฎหมายและเป็นปากเสียงแทนราษฎร

2.3) ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเมืองมากขึ้น สามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องต่าง ๆ ได้ ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย และคนทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน

2.4) ในระยะแรกของการใช้รัฐธรรมนูญ อำนาจบริหารประเทศจะต้องตกอยู่ภายใต้การชี้นำของคณะราษฎร ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของราษฎรทั้งหมดในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกว่าสถานการณ์จะเข้าสู่ความสงบเรียบร้อย ประชาชนจึงจะมีสิทธิในอำนาจอธิปไตยอย่างเต็มที่

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

1) ผลกระทบทางด้านการเมือง

การเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อสถานะภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นการสิ้นสุดพระราชอำนาจในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงยอมรับการเปลี่ยนแปลง และทรงยินยอมพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับปวงชนชาวไทยแล้วก็ตาม แต่พระองค์ก็ทรงเป็นห่วงว่าประชาชนจะมีได้รับอำนาจการปกครองที่พระองค์ทรงพระราชทานให้ โดยผ่านทางคณะราษฎรอย่างแท้จริง พระองค์จึงทรงใช้ความพยายามที่จะขอให้คณะราษฎรได้ดำเนินการปกครองประเทศด้วยหลักการแห่งประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่พระองค์ก็มิได้รับการสนองตอบจากรัฐบาลของคณะราษฎร แต่ประการใด จนกระทั่งภายหลังพระองค์จึงทรงประกาศสละราชสมบัติใน พ.ศ. 2477

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามคำแถลงที่ให้ไว้กับประชาชน

จากการที่คณะราษฎรได้มอบหมายให้นายปรีดี พนมยงค์ ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อดำเนินการปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศ ปรากฏว่าหลายฝ่ายมองว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจมีลักษณะโน้มเอียงไปในทางหลักเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้ง

จึงเกิดขึ้นในหมู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสิ้นสุดลงแล้วไม่นาน พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี เห็นว่าการบริหารประเทศท่ามกลางความขัดแย้งในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจไม่สามารถจะดำเนินต่อไปได้ จึงประกาศปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา อันส่งผลให้พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นำกำลังทหารยึดอำนาจรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และหลังจากนั้น พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดินสืบไป

เมื่อรัฐบาลของ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เข้าบริหารประเทศได้ไม่นาน ก็มีบุคคลคณะหนึ่งซึ่งเรียกตนเองว่า คณะกู้บ้านกู้เมือง นำโดยพลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช ได้ก่อการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยอ้างว่ารัฐบาลได้ทำการหมิ่นประมาทองค์พระประมุขของชาติ และรับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจ อันถือว่าเข้าร่วมในคณะรัฐบาล พร้อมกับเรียกร้องให้รัฐบาล ดำเนินการปกครองประเทศในระบอบรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่ในที่สุดรัฐบาลก็สามารถปราบรัฐประหารของคณะกู้บ้านกู้เมืองได้สำเร็จ

ปัญหาการเมืองดังกล่าว ได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สถาบันทางการเมืองในยุคหลัง ๆ ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะการพัฒนาการเมืองมิได้เป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย และเป็นการสร้างธรรมเนียมการปกครองที่ไม่ถูกต้องให้กับนักการเมืองและนักการทหารในยุคหลังต่อ ๆ มา ซึ่งทำให้ระบอบประชาธิปไตยต้องประสบกับความล้มเหลว

2) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญของไทย จากการที่คณะราษฎรได้มอบหมายให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นคนร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเพื่อนำเสนอแต่ไม่ได้รับการยอมรับจากคณะราษฎรส่วนใหญ่ ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจจึงยังคงเป็นแบบทุนนิยมเช่นเดิม และเน้นที่การเกษตรกรรมมากกว่าอุตสาหกรรม นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์ที่ครอบครองที่ดินและทุนอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ก็รวมตัวกันต่อต้านกระแสความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินและเงินทุนจากของบุคคลเป็นระบบสหกรณ์

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ยังส่งผลทำให้ชนชั้นเจ้านายและขุนนางในระบบเก่าถูกลดทอนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น พระมหากษัตริย์จะได้รับเงินจากงบประมาณเพียงปีละ 1 - 2 ล้านบาท จากเดิมเคยได้ประมาณปีละ 2 - 10 ล้านบาท เงินปีของพระบรมวงศานุวงศ์ถูกลดลงตามส่วน ขุนนางเดิมถูกปลดออกจากราชการโดยรับเพียงบำนาญ และเจ้านายบางพระองค์ถูกเรียกทรัพย์สินสมบัติคืนเป็นของแผ่นดิน

3) ผลกระทบทางด้านสังคม

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประชาชนเริ่มได้รับเสรีภาพและมีสิทธิต่าง ๆ ตลอดจนความเสมอภาคภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง ในขณะที่บรรดาเจ้าขุนมูลนาย ชุนนาง ซึ่งมีอำนาจภายใต้ระบอบการปกครองดั้งเดิมได้สูญเสียอำนาจและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่เคยมีมาก่อน โดยที่คณะราษฎรได้เข้าไปมีบทบาทแทนบรรดาเจ้านายและขุนนางในระบบเก่าเหล่านั้น

รัฐบาลได้กระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นด้วยการจัดตั้งเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร มีสภาเทศบาล คอยควบคุมกิจการบริหารของเทศบาลเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีเทศมนตรีเป็นผู้บริหารตามหน้าที่

รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2479 โดยกำหนดแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ สายสามัญศึกษาและสายอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นการเน้นความสำคัญของอาชีวศึกษาอย่างแท้จริง โดยได้กำหนดความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนจบการศึกษาในสายสามัญแต่ละประโยคแต่ละระดับการศึกษาได้เรียนวิชาอาชีพเพิ่มเติม นอกเหนือไปจากเรียนวิชาสามัญ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการที่จะออกไปประกอบอาชีพและมีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาของราษฎรอย่างเต็มที่ ตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ดังนั้นรัฐบาลจึงได้โอนโรงเรียนประชาบาลที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น ให้เทศบาลเหล่านั้นรับไปจัดการศึกษาเอง ตามที่เทศบาลเหล่านั้นจะสามารถรับโอนไปจากกระทรวงธรรมการได้ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงการศึกษาของบุตรหลานของตนเอง นำไปใช้ประกอบอาชีพต่อไปอย่างมั่นคงและมีความสุข

หลังจากได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะราษฎรได้มีบทบาทและอิทธิพลในทางการเมือง การปกครอง และสังคมของประเทศไทย เป็นระยะเวลาประมาณ 15 ปี จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2490 ได้เกิดการรัฐประหารของคณะนายทหาร ภายใต้การนำของพลโทผิน ชุณหะวัณ และจากนั้นได้ให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป

ความเป็นชาติไทยสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม
(ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487)

ประวัติจอมพล ป.พิบูลสงคราม

จอมพล ป.พิบูลสงคราม มีชื่อเดิมว่า “แปลก ชีตตะสังคะ” ชื่อจริงคำว่า “แปลก” เนื่องจากเมื่อแรกเกิดบิดามารดาเห็นว่าหูทั้งสองข้างอยู่ต่ำกว่านัยน์ตาผิดไปจากบุคคลธรรมดา จึงให้ชื่อว่า “แปลก”

ภาพ : ประชุมครบรอบจอมพล ป.พิบูลสงครามถึงแก่กรรม

ในสมัยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการดำเนินนโยบายโดยรัฐบาลใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และรัฐบาลสนับสนุนประชาชนคนไทยให้ใช้ของที่ผลิตในประเทศไทยดังมีคำขวัญที่ว่า “ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ”

แนวนโยบายของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือ “นโยบายสร้างชาติ” มีความหมายตามที่ปรากฏในคำกล่าวปราศรัยของจอมพล ป. ว่า “ความหมายของการสร้างชาติ” นั้นมีว่า ชาติไทยมีอยู่แล้ว แต่สถานะบางอย่างของชาติยังไม่ขึ้นถึงขั้นระดับสมความต้องการของประชาชาติไทย เราจำเป็นต้องพร้อมใจกัน สร้างเพิ่มเติมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ช่วยกันปรับปรุงไปจนกว่าเราทุกคนจะพอใจ หรืออย่างน้อยก็ได้ระดับเสมออารยประเทศ” นำไปสู่การเปลี่ยนโฉมประเทศสยามไปจากเดิม เป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นก็คือ การประกาศสิ่งที่เรียกว่า “รัฐนิยม” อันเป็นประกาศเกี่ยวกับรูปแบบการปฏิบัติทางวัฒนธรรมสำหรับประชาชนที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรม ซึ่งเป็นแนวทางที่กำหนดขึ้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมบางอย่างของชาติ สำหรับให้ใช้เป็นหลักให้ประชาชนได้ยึดถือปฏิบัติ

ประกาศรัฐนิมออกมาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2485 รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 ฉบับ และได้มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามรัฐนิมดังต่อไปนี้

รัฐนิมฉบับที่ 1 : เรื่อง การใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ

โดยที่ชื่อของประเทศนี้ มีเรียกกันเป็นสองอย่าง คือ “ไทย” และ “สยาม” แต่ประชาชนนิมเรียกว่า “ไทย” รัฐบาลเห็นสมควรถือเป็นรัฐนิมใช้ชื่อประเทศให้ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของประชาชนชาวไทย ดังต่อไปนี้

ก. ในภาษาไทย ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติให้ใช้ว่า “ไทย”

ข. ในภาษาอังกฤษ

1) ชื่อประเทศ ให้ใช้ว่า THAILAND

2) ชื่อประชาชน และสัญชาติให้ใช้ว่า THAI

แต่ไม่กระทบถึงกรณีที่มีบทกฎหมายบัญญัติคำว่า “สยาม” ไว้ ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2482 เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2482

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 : เรื่อง การป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

ด้วยรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า ชาติไทยต้องเป็นที่เกิดทุนของชาวไทยอย่างสูงสุดเหนือสิ่งใด ๆ การป้องกันรักษาชาติย่อมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่ร่วมชาติ จักต้องป้องกันอันตรายหรือความเสื่อมโทรมของชาติที่อาจมีมาด้วยประการต่าง ๆ จึงประกาศเป็นรัฐธรรมนูญไว้ดังต่อไปนี้

- 1) ประชาชาติไทยต้องไม่ประกอบกิจการใด ๆ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์และความปลอดภัยของชาติ
- 2) ประชาชาติไทยต้องไม่เปิดเผยสิ่งซึ่งอาจเป็นผลเสียหายแก่ชาติให้ชนต่างชาติล่วงรู้เลยเป็นอันขาด การกระทำเช่นนั้นเป็นการทรยศต่อชาติ
- 3) ประชาชาติไทยต้องไม่ทำตนเป็นตัวแทนหรือเป็นปากเสียงของต่างชาติ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติไทย ต้องไม่ออกเสียงหรือแสดงตนเข้าข้างต่างชาติในกรณีที่เป็นปัญหาระหว่างชาติ การกระทำเช่นนั้นเป็นการทรยศต่อชาติ
- 4) ประชาชาติไทยต้องไม่แอบอ้าง ชื่อขายที่ดินแทนชนต่างชาติ ในทางที่เป็นภัยแก่ชาติ การกระทำเช่นนั้นเป็นการทรยศต่อชาติ
- 5) เมื่อปรากฏว่า มีผู้หนึ่งผู้ใดทรยศต่อชาติ เป็นหน้าที่ของชาวไทยต้องเอาใจใส่รับระงับเหตุนี้

ประกาศมา ณ วันที่ 3 กรกฎาคม พุทธศักราช 2482

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 : เรื่อง การเรียกชื่อชาวไทย

ด้วยรัฐบาลเห็นว่า การเรียกชาวไทยบางส่วนไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียกก็ดี การเรียกชื่อแบ่งแยกคนไทยออกเป็นหลายพวกหลายเหล่า เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ ไทยอิสลามก็ดี ก็ไม่สมควรแก่สภาพของประเทศไทย ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกมิได้ จึงประกาศเป็นรัฐธรรมนูญไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) ให้เลิกการเรียกชาวไทย โดยใช้ชื่อที่ไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก
 - 2) ให้ใช้คำว่า “ไทย” แก่ชาวไทยทั้งมวลไม่แบ่งแยก
- ประกาศมา ณ วันที่ 2 สิงหาคม พุทธศักราช 2482

รัฐนิยมฉบับที่ 4 : เรื่อง การเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี

ด้วยรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า ธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นสิ่งสำคัญประจำชาติ พึงได้รับความเชิดชูเคารพของชาวไทยทั้งมวล จึงประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ดังต่อไปนี้

- 1) เมื่อได้เห็นการชักธงชาติขึ้น หรือลง จากเสาประจำสถานที่ราชการตามเวลาปกติ หรือได้ยินเสียงแตรเดี่ยวหรือนกหวีดเป่าคำนับ หรือให้อาณัติสัญญาณการชักธงชาติขึ้นหรือลดธงลง ให้แสดงความเคารพ โดยปฏิบัติตามระเบียบเครื่องแบบหรือตามประเพณีนิยม
 - 2) เมื่อได้เห็นธงชัยเฉลิมพล ธงเรือบ ธงประจำกองยุวชนทหาร หรือธงประจำกองลูกเสือ ซึ่งทางราชการเชิญผ่านมา หรืออยู่กับที่ประจำแถวทหารหรือหน่วยยุวชนหรือลูกเสือ ให้แสดงความเคารพ โดยปฏิบัติตามระเบียบเครื่องแบบหรือตามประเพณีนิยม
 - 3) เมื่อได้ยินเพลงชาติ ซึ่งทางราชการบรรเลงในราชการก็ดี ซึ่งบุคคลบรรเลงในงานพิธีอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ให้ผู้ที่ร่วมงาน หรือที่อยู่ในวงงานนั้น แสดงความเคารพ โดยปฏิบัติตามระเบียบเครื่องแบบหรือตามประเพณีนิยม
 - 4) เมื่อได้ยินเพลงสรรเสริญพระบารมี ซึ่งทางราชการบรรเลงในราชการก็ดี ซึ่งบุคคลบรรเลงในโรงมหรสพ หรือในงานสโมสรใด ๆ ก็ดี ให้ผู้ที่ร่วมงานหรือที่อยู่ในวงงานหรือในโรงมหรสพนั้น แสดงความเคารพ โดยปฏิบัติตามระเบียบเครื่องแบบหรือตามประเพณีนิยม
 - 5) เมื่อได้เห็นผู้ใดไม่แสดงความเคารพดังกล่าวในข้อ 1 - 2 - 3 และ 4 นั้น พึงช่วยกันตักเตือนชี้แจงให้เห็นความสำคัญแห่งการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ประกาศมา ณ วันที่ 8 กันยายน พุทธศักราช 2482

รัฐนิยมฉบับที่ 5 : เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย

เนื่องด้วยสถานการณ์ของโลกอยู่ในสภาพสงคราม ทุกประเทศทั้งที่เป็นคู่สงครามและเป็นกลาง จำต้องสนับสนุนการเกษตร พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมของชาติเป็นพิเศษ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่าถึงเวลาจำเป็นที่จะต้องชักชวนชาวไทยให้กระทำเช่นนั้นจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ดังต่อไปนี้

- 1) ชาวไทยพึงพยายามบริโภคแต่อาหารอันปรุงจากสิ่งซึ่งมีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
- 2) ชาวไทยพึงพยายามใช้เครื่องแต่งกายด้วยวัตถุที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
- 3) ชาวไทยพึงช่วยกันสนับสนุนงานอาชีพ การเกษตร พาณิชยกรรมและวิชาชีพของชาวไทยด้วยกัน

4) กิจการสาธารณูปโภคอันใดที่รัฐบาลหรือชาวไทยจัดให้มีขึ้นแล้ว ชาวไทยพึงพยายามใช้และสนับสนุน

5) ชาวไทยผู้ประกอบการเกษตร พาณิชย์ อุตสาหกรรม งานอาชีพ หรือวิชาชีพ อันได้รับการสนับสนุนโดยรัฐนิยมนับนี้ ต้องพยายามรักษามาตรฐานปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น และดำเนินกิจการนั้น ๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทุกประการ

ประกาศมา ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2482

รัฐนิยมนับที่ 6 : เรื่อง ทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ

ด้วยรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า ทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ ซึ่งได้ประกาศไว้ ณ วันที่ 20 สิงหาคม พุทธศักราช 2477 นั้น ทำนองเพลงเป็นที่นิยมแพร่หลายตามสมควรแล้ว แต่เนื้อร้องจะต้องมีใหม่ เพราะชื่อประกาศได้เรียกว่าประเทศไทยแล้ว จึงได้ประกาศให้ประชาชนเข้าประกวดแต่งมาใหม่ บัดนี้ คณะกรรมการได้พิจารณาคัดเลือกเนื้อร้องบางบทเสนอให้คณะรัฐมนตรีวินิจฉัย คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาพิจารณาแล้ว ลงมติพร้อมกันตกลงตามบทเพลงของกองทัพบกโดยแก้ไขเล็กน้อย จึงประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) ทำนองเพลงชาติ ให้ใช้ทำนองเพลงของ พระเจนดุริยางค์ ตามแบบที่มีอยู่ ณ กรมศิลปากร
- 2) เนื้อร้องเพลงชาติ ให้ใช้บทเพลงของกองทัพบก ดังต่อไปนี้

ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย

เป็นประชารัฐไผทของไทยทุกส่วน

อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล

ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี

ไทยนี้รักสงบแต่ถึงรบไม่ขลาด

เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่

สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี

เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัย ชโย

ประกาศมา ณ วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2482

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 : เรื่อง ชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ

โดยที่รัฐบาลพิจารณาเห็นว่าหน้าที่ชาติของเราจะเจริญก้าวหน้าสมความปรารถนาอันดีได้ย่อมอยู่ที่ข้าราชการจะต้องช่วยกันทำงานตามหน้าที่อย่างเข้มแข็งและใฝ่ใจทุกวิถีทางที่จะช่วยสนับสนุนพี่น้องชาวไทยให้มีทางประกอบอาชีพ โดยหวังให้ฐานะของคนทุกคนดีขึ้นเป็นลำดับ

อนึ่ง งานสร้างชาติ เป็นงานที่ใหญ่ยิ่งต้องช่วยกันอย่างพร้อมเพรียง ถ้าพี่น้องชาวไทยทุกคนพยายามแสวงหาอาชีพอันสุจริตสำหรับตนเองและครอบครัวโดยไม่เลือกงาน ประกอบการงานของตนให้มีรายได้พอที่จะทำนุบำรุงครอบครัวของตนให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้น ก็ย่อมจะทำให้ชาติของเราเจริญรวดเร็วโดยมิต้องสงสัย การที่พี่น้องชาวไทยช่วยกันทำงานเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าร่วมกันสร้างชาติ คณะรัฐมนตรีจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้ประกาศเป็นรัฐธรรมนูญไว้ ดังต่อไปนี้

“ชาวไทยทุกคนต้องร่วมกันสร้างชาติโดยทุกคนซึ่งมีกำลังกายต้องทำงานประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง ผู้ไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานนับว่าเป็นผู้ไม่ช่วยชาติและไม่ควรได้รับความนับถือของชาวไทยทั่วไป”

ประกาศมา ณ วันที่ 21 มีนาคม พุทธศักราช 2482

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 8 : เรื่อง เพลงสรรเสริญพระบารมี

โดยเหตุที่ได้บัญญัติให้เรียกชื่อประเทศว่า “ประเทศไทย” รัฐบาลจึงเห็นสมควรแก้ไขบทเพลงสรรเสริญพระบารมี มิให้มีคำว่า สยาม และตัดทอนข้อความและทำนองให้กระชับรัดกุมเหมาะสมยิ่งขึ้น คณะรัฐมนตรีจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศเป็นรัฐธรรมนูญ แก้ไขบทเพลงสรรเสริญพระบารมีแบบพิศดาร ให้มีข้อความดังต่อไปนี้

ข้าवरพุทธเจ้า เอามโนและศิระกราน นบพระภูมิบาลบรมกษัตริย์ไทย

ขอบันดาล ธประสงค์ใด จงสืบทอด หวังวรหฤทัย ดุจถวายไชย ชโย

ส่วนทำนองเพลงแบบสังเขปนั้นให้คงไว้ตามเดิม

ประกาศมา ณ วันที่ 26 เมษายน พุทธศักราช 2483

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 : เรื่อง ภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี

ด้วยรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า หน้าที่ชาติไทยจะดำรงถาวรและเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปนั้น ย่อมต้องใช้ภาษาและหนังสือของชาติเป็นส่วนประกอบอันสำคัญ คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศรัฐธรรมนูญไว้ดังต่อไปนี้

1) ประชาชนไทย จะต้องยกย่อง เคารพ และนับถือภาษาไทย และต้องรู้สึกเป็นเกียรติยศในการพูดหรือใช้ภาษาไทย

2) คนชาติไทย จะต้องถือว่า หน้าที่ของพลเมืองไทยที่ดีประการที่หนึ่ง คือ ศึกษาให้รู้หนังสือไทยอันเป็นภาษาของชาติ อย่างน้อยต้องให้อ่านออกเขียนได้ ประการที่สองคนชาติไทยจะต้องถือเป็นหน้าที่อันสำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุนแนะนำชักจูง ให้พลเมืองที่ยังไม่รู้ภาษาไทย หรือยังไม่รู้หนังสือไทย ให้ได้รู้ภาษาไทย หรือให้รู้หนังสือไทยจนอ่านออกเขียนได้

3) คนชาติไทย จะต้องไม่ถือเอาสถานที่กำเนิด ภูมิลำเนาที่อยู่หรือสำเนียงแห่งภาษาพูดที่แปร่งไปตามท้องถิ่นเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน ทุกคนต้องถือว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนชาติไทย ก็มีเลือดไทยและพูดภาษาไทยอย่างเดียวกัน ไม่มีความแตกต่างกันในการกำเนิดต่างท้องถิ่นหรือพูดภาษาไทยด้วยสำเนียงต่าง ๆ กัน

4) คนชาติไทย จะต้องถือเป็นหน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีแห่งชาติ ช่วยแนะนำชักชวนกันสั่งสอนผู้ที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจหน้าที่พลเมืองดีของชาติ ให้ได้รู้ได้เข้าใจในหน้าที่พลเมืองดีแห่งชาติไทย

ประกาศมา ณ วันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2483

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 : เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย

ด้วยรัฐบาลได้สังเกตเห็นว่า การแต่งกายของประชาชนชาวไทยในสาธารณสถาน หรือที่ชุมนุมชน ยังไม่สุภาพเรียบร้อยสมกับวัฒนธรรมของชาติไทย

คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศเป็นรัฐธรรมนูญไว้ดังต่อไปนี้

1) คนชาติไทยไม่พึงปรากฏตัวในที่ชุมนุมชน หรือสาธารณสถาน ในเขตเทศบาลโดยไม่แต่งกายให้เรียบร้อย เช่น นุ่งแต่กางเกงขั้นใน หรือไม่สวมเสื้อ หรือนุ่งผ้าลอยชาย เป็นต้น

2) การแต่งกายที่ถือว่าเรียบร้อยสำหรับประชาชนชาวไทย มีดังต่อไปนี้

ก. แต่งเครื่องแบบตามสิทธิและโอกาสที่จะแต่งได้

ข. แต่งตามแบบสากลนิยมในทำนองที่สุภาพ

ค. แต่งตามประเพณีนิยมในทำนองที่สุภาพ

ประกาศมา ณ วันที่ 15 มกราคม พุทธศักราช 2484

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 11 : เรื่อง กิจประจำวันของคนไทย

ด้วยรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า การรู้จักปฏิบัติกิจประจำวันเป็นข้อสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวแก่การผดุง ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ อันจะเป็นผลให้ประชาชนพลเมืองไทยทั่วไปมีสุขภาพแข็งแรงมั่นคง เป็นกำลังของชาติสืบไป คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศเป็นรัฐธรรมนูญไว้ดังต่อไปนี้

1) คนชาติไทยพึงแบ่งเวลาในวันหนึ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ปฏิบัติงานที่เป็นอาชีพ ส่วนหนึ่ง ปฏิบัติกิจส่วนตัวส่วนหนึ่ง และพักผ่อนหลับนอนอีกส่วนหนึ่ง ให้เป็นระเบียบและมีกำหนดเวลาอันเหมาะสมจนเกิดเป็นนิสัย

2) คนชาติไทยพึงปฏิบัติกิจประจำวันตามปกติดังต่อไปนี้

ก. บริโภคอาหารให้ตรงตามเวลาไม่เกิน 4 มื้อ

ข. นอนประมาณระหว่าง 6 ถึง 8 ชั่วโมง

คนชาติไทยพึงตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ประกอบกิจการงานของตนโดยไม่ทอดทิ้ง และหลีกเลี่ยง กับควรหยุดเพื่อรับประทานอาหารและพักผ่อนวันไม่เกิน 1 ชั่วโมง เมื่อพ้นกำหนดเวลาทำงาน เวลายุ่ง ควรออกกำลังกายโดยเล่นกีฬาากลางแจ้งวันหนึ่งอย่างน้อย 1 ชั่วโมง หรือประกอบงานอื่น เช่น ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ หรือปลูกต้นไม้ เป็นต้น และเมื่อชำระล้างร่างกายแล้ว จึงรับประทานอาหาร

3) คนชาติไทยพึงใช้เวลาว่างเวลากลางคืน ทำการงานอันจำเป็นที่ค้างค้างอยู่ให้เสร็จ หรือสนทนาปราศรัยกับบุคคลในครอบครัว มิตรสหาย ศึกษาหาความรู้โดยการฟังข่าวทางวิทยุ กระจายเสียง อ่านหนังสือ หรือในการชมมหรสพ หรือศิลปกรรม แล้วแต่โอกาส

4) คนชาติไทยพึงใช้เวลาในวันหยุดงาน ให้เป็นประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจ เช่น ประกอบกิจในทางศาสนา ฟังเทศน์ ทำบุญ ศึกษาหาความรู้ ท่องเที่ยว เล่นกีฬา หรือพักผ่อน เป็นต้น

ประกาศมา ณ วันที่ 8 กันยายน พุทธศักราช 2484

รัฐนิยม ฉบับที่ 12 : เรื่อง การช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชราหรือคนทุพพลภาพ

ด้วยรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า ในการอยู่ร่วมกันแห่งชุมชนนั้น ความมีใจเพื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในเยาว์วัย คนชราหรือคนทุพพลภาพ เป็นวัฒนธรรมอันหนึ่งซึ่งบุคคลจักต้องปฏิบัติ คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้ประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ดังต่อไปนี้

1) ในที่สาธารณะสถานหรือในถนนหลวง ให้บุคคลทำการช่วยเหลือคุ้มครองโดยลักษณะ ที่จะยังความปลอดภัยให้แก่เด็ก คนชราหรือคนทุพพลภาพในการสัญจรไปมา หรือในการหลบหลีกภัยอันตราย

2) ผู้ใดสามารถกระทำการช่วยเหลือคุ้มครองดังกล่าวในข้อ 1 ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้มีวัฒนธรรม ควรได้รับความนับถือของชาวไทย

ประกาศมา ณ วันที่ 28 มกราคม พุทธศักราช 2485

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนแปลงประเพณีและมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2485 ได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นเพื่อจัดระเบียบการดำเนินชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบอารยประเทศ โดยประกาศรื้อนิยมนับต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง การปกครองและให้เกิดความทันสมัย อาทิ

- 1) สั่งห้ามประชาชนกินหมากโดยเด็ดขาด
- 2) ไม่ส่งเสริมศิลปะและดนตรีไทยเดิมแต่ส่งเสริมดนตรีสากล ฯลฯ
- 3) มีคำขวัญในสมัยนั้นว่า “มาลानาไทยสู่มหาอำนาจ” หากผู้หญิงคนใดไม่ใส่หมวกจะ ถูกตำรวจจับและปรับ

4) วางระเบียบการใช้คำแทนชื่อเป็นมาตรฐาน เช่น ฉันทัน เรา

5) มีคำสั่งให้ข้าราชการกล่าวคำว่า “สวัสดี” ในโอกาสแรกที่พบกัน

ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดสงครามอินโดจีนระหว่างประเทศไทยกับประเทศ ฝรั่งเศส จากปัญหาเรื่องการใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งพรมแดน ระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีน ซึ่งอยู่ในครอบครองประเทศฝรั่งเศสมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยประเทศฝรั่งเศสไม่ยอมตกลงเรื่อง การใช้ร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดน

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ประเทศฝรั่งเศสส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดเมืองนครพนม การรบระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศไทยจึงเริ่มขึ้น ประเทศฝรั่งเศสโจมตีประเทศไทยทาง อรัญประเทศ รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งทหารไทยเข้าไปในอินโดจีนทางด้านเขมร แต่ในที่สุด ญี่ปุ่นเสนอตัวเข้าใกล้เกลี้ย จนมีการส่งผู้แทนไปลงนามอนุสัญญาโตเกียว เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ในครั้งนั้นไทยได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงคืน รวมทั้งทางใต้ของแม่น้ำโขงตรงข้ามปากเซ คือ แขวงจำปาศักดิ์ และดินแดนในเขมรที่เสียให้ฝรั่งเศสไปเมื่อ ปี พ.ศ. 2450 กลับคืนมาด้วย

ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้เป็นผู้วางศิลาฤกษ์ ก่อสร้าง “อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ” เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานระลึกถึงชัยชนะของไทยต่อประเทศฝรั่งเศส และหนึ่งปีต่อมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้กระทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2485

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีไทย ต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการประคับประคองประเทศชาติ ให้ผ่านพ้นวิกฤตไปได้หลาย ประการ ทั้งนี้มีการบอกเล่ากันว่า ท่านขอพระราชทานยศจอมพลให้กับตนเองเพราะท่านต้องการ ทำสงครามจิตวิทยากับทางกองทัพญี่ปุ่น หลังสงครามโลกสงบแล้ว ท่านต้องติดคุกระหว่างการถูกไต่สวน ในฐานะอาชญากรสงครามอยู่ระยะหนึ่งตามพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามที่รัฐบาลไทย ประกาศใช้เป็นกฎหมายหลังสงครามโลก อย่างไรก็ดี ศาลไทยได้พิจารณาเห็นว่า “กฎหมายย่อมไม่มี ผลย้อนหลัง” จึงปล่อยตัวท่านเป็นอิสระ หลังจากนั้นท่านก็ได้ประกาศยุติบทบาททางการเมืองทั้งหมด กลับไปใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่บ้านที่ อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยปลูกผักต่าง ๆ เพื่อเลี้ยงชีพ

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย
(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

เรื่องที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์และอภิปรายเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

การวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คือ การวิเคราะห์และการตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยการนำข้อมูลที่ได้สืบค้น รวบรวม คัดเลือก และประเมินไว้ นำมาพิจารณาในรายละเอียดทุกด้าน นักประวัติศาสตร์ต้องใช้เหตุผล เป็นแนวทางในการตีความเพื่อนำไปสู่การค้นพบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง

ความสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางที่ผู้วิเคราะห์จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์โดยระมัดระวังไม่ลำเอียง จะให้เกิดความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด

1. หลักฐานที่จำแนกความสำคัญต่าง ๆ
2. หลักฐานที่ใช้อักษรเป็นตัวกำหนด
3. หลักฐานที่กำหนดตามจุดหมายของการผลิต
 - 3.1 หลักฐานที่มนุษย์สร้างขึ้น
 - 3.2 หลักฐานที่ไม่ได้เป็นผลผลิตจากสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

ตัวอย่างแนวทางการวิเคราะห์และอภิปราย

1. การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ในรัชกาลที่ 4 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประเทศไทย

ข้อดี

1. ได้รับวิทยาการจากประเทศชาติตะวันตกสมัยใหม่
2. มีเส้นทางการคมนาคมสะดวก เช่น การสร้างถนน ขุดคลองใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางทำให้เกิดประโยชน์ด้านการค้าขาย
3. การค้าขาย ประชาชนสามารถค้าขายได้อย่างอิสระมากขึ้น
4. ข้าว เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญที่สุดของไทย ส่งผลถึงปัจจุบัน

ข้อเสียเปรียบ

1. การยินยอมให้อังกฤษเข้ามาตั้งกงสุล ทำให้อำนาจพิจารณาคดีที่มีชาวอังกฤษร่วมด้วยกงสุลต้องมีส่วนร่วมพิจารณา
2. ชาวต่างประเทศมีสิทธิเสรีภาพในการเช่าและสามารถถือครองที่ดินได้หากทำการเข้ามาไม่น้อยกว่า 10 ปี ในประเทศไทย

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์และอภิปรายเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย

(ให้ผู้เรียนไปทำกิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2 ที่สมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบชุดวิชา)

บรรณานุกรม

- กรมทางหลวงชนบท. พระราชกฤษฎีกา รัชกาลที่ 10. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://deac.drr.go.th/th/node/215>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- กรมศิลปากร. พระมหากษัตริย์ของไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.finearts.go.th/parameters/search/หนังสืออิเล็กทรอนิกส์/book/154.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- กระทรวงวัฒนธรรม, กรมศิลปากร. พระมหากษัตริย์ของไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2560.
- กอบแก้ว นาจพินิจ. อาหารไทย กรุงเทพฯ : โปรแกรมวิชาคหกรรมศาสตร์ทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542.
- กอบแก้ว นาจพินิจ. เรื่องประวัติอาหารไทย สืบค้นวันที่ 23 พฤศจิกายน 2556. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://khaocookingschool.blogspot.com/2010/01/by-prof-kobkaew-najpinij.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).
- ชัยสิทธิ์ ปะนันวงศ์. “สมัยสุโขทัย” ประวัติศาสตร์ชาติไทย. กรมศิลปากร, กระทรวงวัฒนธรรม; พ.ศ. 2558. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://thainationhistory.blogspot.com/p/18-1800-1.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 27 มีนาคม 2561).
- दनัย ไชโยธา. พัฒนาการของมนุษย์กับอารยธรรมในราชอาณาจักรไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2543.
- दनัย ไชโยธา. ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2550.
- ดวงมน จิตจำนง. คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาภาคต้น, 2505.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ความทรงจำ พระนคร. 2518.
- ทรงสรรค์ นิลกำแหง. เอกสารบรรณรักษศาสตร์. 2514.
- ธีระ แก้วประจันต์. “สมัยอยุธยา” ประวัติศาสตร์ชาติไทย ; กรมศิลปากร, กระทรวงวัฒนธรรม ; พ.ศ. 2558 และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และเอกสารอื่น - นนทบุรี : ศรีปัญญา 2559) [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://patlabua.wordpress.com/>, (วันที่ค้นข้อมูล 27 มีนาคม 2561)

นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย. มุลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. นามานุกรม

พระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2554.

นายประสาร ธาราพรรค. ผู้เรียบเรียง. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<https://www.technicchan.ac.th/UserFiles/File/พลเรือเอก%20พระเจ้าบรมวงศ์เธอ.pdf>. (วันที่ค้นข้อมูล 28 : มีนาคม 2561).

บัณฑิต ล้วชัยชาญ และสุริยา สุดสวาท. “แผ่นดิน ผู้คน และพัฒนาการบ้านเมืองในดินแดนประเทศไทย” ประวัติศาสตร์ชาติไทย. ม.ป.ม. : กรมศิลปากร, กระทรวงวัฒนธรรม; 2558.

บุญสม ยอดมาลี. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ปรับปรุงและเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม. (รายงานการวิจัย). มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง. ภูมิแผ่นดินไทย 6 อาหารไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด, 2545.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. หน้า 563.

พระอัจฉริยภาพด้านภาษาและวรรณกรรมที่แฝงด้วยปรัชญา จากในหลวง รัชกาลที่ 9.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.drivemate.asia/blog/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอนชุดประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย. ม.ป.ม. : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.

มูลนิธิตสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิตสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554.

รอรอง วงศ์โอบอ้อม. ประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : ทอรัช, 2560.

รชพร จันทรสว่าง. ความรู้พื้นฐานของมรดกเทศก์และการท่องเที่ยวอาเซียน. หน่วยที่ 7

อาหาร ขนบ และผลไม้ไทยกับการท่องเที่ยว. นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2557.

เรื่องมรดกไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/meaning>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).

วรรณภา ณ สงขลา. จิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ :

ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่ กองโบราณคดี

สำนักพิมพ์กรมศิลปากร, 2537

สถาบันพระปกเกล้า. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>

สถาบันพระปกเกล้า. **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.hindumeeting.com/forum/index.php?topic=2020.0>.

<https://www.thairath.co.th/content/799687> (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).

สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบบการเมืองการปกครองไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

www.mwit.ac.th/~keng/lesson05/7.doc

สมพร เทพสิทธา. **ดวงประทีปจากพระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ :

พิมพ์สวย, 2549. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://dharma.thaiware.com/mobile/>

[article_mobile_detail.php?article_id=270](http://dharma.thaiware.com/mobile/article_mobile_detail.php?article_id=270), (วันที่ค้นข้อมูล : 26 มีนาคม 2561).

สันติ เล็กสุขุม. **จิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 : ความคิดเปลี่ยนการแสดงออกก็เปลี่ยนตาม**.

กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2548

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 24

เรื่องที่ 1 วรรณคดีมรดก สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน). [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก : <http://oknation.nationtv.tv/blog/pakthada/>

2010/03/16/entry-6. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=21&chap=2&page=t21-2-infodetail03.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).

สำนักงาน กศน. **ประวัติศาสตร์ชาติไทยและบุญคุณของพระมหากษัตริย์ไทย**. [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก : <http://www.nfe.go.th/onie/attachments/article/283/11.pdf>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. **9 แผ่นดินของการปฏิรูประบบราชการ**

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช). พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ปม. :

วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.

“_____”. **9 แผ่นดินของการปฏิรูประบบราชการ (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)**.

พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ปม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.

“_____”. **9 แผ่นดินของการปฏิรูประบบราชการ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)**.

พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ปม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.

“_____”. **9 แผ่นดินของการปฏิรูประบบราชการ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)**.

พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ปม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.

- “_____”. 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชาการ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว). พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.
- “_____”. 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชาการ (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว). พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.
- “_____”. 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชาการ (พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล). พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.
- “_____”. 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชาการ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช). พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.
- “_____”. 9 แผ่นดินของการปฏิรูประบอบราชาการ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว). พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ม. : วิชั่นพรีนแอนด์ มีเดีย จำกัด, 2550.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. พระประวัติสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://jurarat21.blogspot.com/>. (วันที่ค้นข้อมูล 28 : มีนาคม 2561).
- สำนักงานสภาพัฒนาการสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. แนวทางการรักษาความมั่นคงสถาบันหลักของชาติภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. กรุงเทพฯ : คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2558.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ และคณะ ..หนังสือคู่มือครูสังคมศึกษารายวิชา ส 021 หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. ม.ป.ม. : ม.ป.ท., 2537.
- เสถียร พันธรั้งสี. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สุขทางใจ, 2542.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย. ม.ป.ม. : หน่วยศึกษานิเทศก์, กรมการฝึกหัดครู, 2535.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย. หน่วยศึกษานิเทศก์, กรมการฝึกหัดครู, 2535.
- อัจฉรา สโรบล. ประวัติเครื่องแต่งกาย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.human.cmu.ac.th/home/hc/ebook/006216/006216-03.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 30 มีนาคม 2561).
- อำนาจ เจริญศิลป์. โลกและการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- อารักษ์ สังหิตกุล. กรมศิลปากรกับการบริหารจัดการทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม อดีต ปัจจุบัน และ อนาคต. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2545
- เอกสารประกอบการเรียนรายวิชา ส30109 ประวัติศาสตร์ไทย 2. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://social.mwit.ac.th/files/55_1_doc_30109_3.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561). 2561.

- โอเดียนสโตร์. 53. **พระมหากษัตริย์ไทย : ๘ ทรงครองใจไทยทั้งชาติ**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง, 2543.
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://haab.catholic.or.th/bangkok1/bangkokl.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://hilight.kapook.com/view/47473>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561)
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://hq.prd.go.th/พระราชประเพณีสิบสองเดือน> : หนึ่งในวรรณคดีเอกของสยาม. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=14&chap=3&page=t14-3-infodetail09.html> (ประติมากรรมสมัยรัตนโกสินทร์). (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://medium.com/pasubox/5/> ผลงานทัศนศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์ (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://poetthai.com/วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://thammapedia.com/ceremonial/buddhismorg_center.php. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.brh.thaigov.net/webboard/index.php?topic=55.0> (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_12/pdf/aw019.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.era.su.ac.th/Mural/rusrama1/index.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.finearts.go.th/performing/parameters/km/item/โขนสมัยรัตนโกสินทร์.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 27 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.ku.ac.th/e-magazine/may48/know/home.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.moi.go.th/portal/page?_pageid=235,804615,235_804637&_dad=portal&_schema=PORTAL. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).

- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.moi.go.th/portal/page?_pageid=235,804615,235_804637&_dad=portal&_schema=PORTAL. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.our-longtime.com/>. ศิลปะของไทย : การแต่งกาย (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.sms-stou.org/archives/1782?lang=th>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.sunti-apairach.com/letter/index.php?topic=953.0;wap2>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.sunti-apairach.com/letter/index.php?topic=1243.0>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://krujiraporn.wordpress.com/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://krujiraporn.wordpress.com/2011/07/21>. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://namjiraporn151.wordpress.com/เกร็ดความรู้/วิชานาฏศิลป์/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/kanda4749/haelng-xarythrm-khxng-lok>, (วันที่ค้นข้อมูล : 26 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/prawatistrsaki05/khwam-hmay-khwam-sakhay-laea-prayoch-n-khxng-withi-kar-thang-prawatisastr>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/sichaphathistory6/khan-txn-khxng-withi-kar-thang-prawatisastr>. (วันที่ค้นข้อมูล : 29 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/sittipanareerat422/bth-thi3-lakhr-thiy/khwam-pen-ma-khxng-lakhr-thiy> (วันที่ค้นข้อมูล : 27 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/wiki/พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาอิสลามในประเทศไทย>. (วันที่ค้นข้อมูล : 28 มีนาคม 2561).

- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/wiki/สถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์#รูปแบบ>. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.technicchan.ac.th/UserFiles/File/พลเรือเอก%20พระเจ้าบรมวงศ์เธอ.pdf>https://th.wikipedia.org/wiki/แปลก_พิบูลสงคราม. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thairath.co.th/content/1111012> (วันที่ค้นข้อมูล : 20 เมษายน 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thairath.co.th/content/799687>,
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.dhammathai.org/thailand/thailand.php/ศาสนาพุทธในประเทศไทย. (วันที่ค้นข้อมูล : 27 มีนาคม 2561).
- [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.drivemate.asia/blog/>. (วันที่ค้นข้อมูล : 27 มีนาคม 2561).

คณะผู้จัดทำ

คณะที่ปรึกษา

นายกฤตชัย อรุณรัตน์

นางสาววิเลขา ลีสุวรรณ์

นางรุ่งอรุณ ไสยโสภณ

เลขาธิการ กศน.

รองเลขาธิการ กศน.

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบ

และการศึกษาตามอัธยาศัย

คณะทำงาน

นางกมลวรรณ มโนวงศ์

นายปวิตร พุทธิรานนท์

นายจิรพงศ์ ผลนาค

นางสารอรพร อินทรนันท์

นางมณฑนา กาศสนุก

ข้าราชการบำนาญ

โรงเรียนฤทธิธรรงค์รอน กทม.

ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย

ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี

ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นางสาวอนงค์ ชูชัยมงคล

นางสาวพจนิษฐ์ สวัสดิ์รัตน์

นายโยธิน สมโนนนท์

นางมยุรี ช้อนทอง

นางสาวหทัยรัตน์ ศิริแก้ว

นางสาววรรณพร ปัทมานนท์

นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์

นางเยาวรัตน์ ปิ่นมณีวงศ์

นางกมลทิพย์ ช่วยแก้ว

นางสุกัญญา กุลเลิศพิทยา

นางสาวทิพวรรณ วงศ์เรือน

นางสาววิยะดา ทองดี

นางสาวนภาพร อมรเดชาวัฒน์

นางสาวชมพูนท สังข์พิชัย

ศูนย์วงเดือนอาคมสุรทัณฑ์ จังหวัดอุทัยธานี

กศน.อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

กศน.อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

กศน.อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ

กศน.อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

คณะบรรณาธิการ

นางสาวพิมพ์พร อินทจักร์
นางสาวชนิตา จิตต์ธรรม
นางนพรัตน์ เวโรจน์เสรีวงศ์
นางสาวประภาศรี พจนพิมล
นางสาวสุภรณ์ ปรีชาอนันต์
นางพรทิพย์ เข้มทอง
นางดุขฎี ศรีวัฒนาโรทัย
นายวิวัฒน์ไชย จันทน์สุคนธ์
นางสาวชนิตา ตี๋ย
นายสมชาย เตือนเพ็ญ

นางสาวจิราภรณ์ ตันติถาวร
นายจิรพงศ์ ผลนาค
นางสาวอนงค์ ชูชัยมงคล
นางสาวพจนีย์ สวัสดิ์รัตน์
นายโยธิน สมโณนนท์
นางพรทิพย์ เอื้อประเสริฐ
นางสาวอนงค์ เชื้อนนท์

ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ
ข้าราชการบำนาญ

ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มจังหวัดมรดกโลกทางวัฒนธรรม
รางวัลวัฒนคุณาธร กระทรวงวัฒนธรรม 2557
ผู้อำนวยการ กศน.เขตบางกอกใหญ่
ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย
ศูนย์วงเดือนอาคมสุรทัณฑ์ จังหวัดอุทัยธานี
กศน.อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
กศน.อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
กศน.อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
กศน.เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ผู้ออกแบบปก

นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์

กลุ่มพัฒนาการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย

ห้ามจำหน่าย

ชุดวิชาเล่มนี้ ลิขสิทธิ์เป็นของ สำนักงาน กคณ. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ